

**A HATÁRON TÚLI MAGYAR KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEK
ADATTÁRA**

KUTATÁSI PROGRAM ÉS INTÉZMÉNYI ADATBÁZIS

GYORSJELENTÉS

Készült a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának megbízásából

Budapest, 2004

TARTALOMJEGYZÉK

A gyorsjelentés főbb megállapításainak összegzése	3
I. A kutatási program általános leírása	8
II. A kutatás módszertana	13
III. A kutatás eredményei	24
<u>1. Általános intézményi/szervezeti jellemzők</u>	24
1.1. Az intézmények/szervezetek működésének általános jellemzői	25
1.2. Ingatlanhasználat	38
1.3. Eszközellátottság	49
1.4. Munkatársak, tagság	67
1.5. Gazdálkodás	74
1.6. Pályázati részvétel	91
<u>2. A szakmai tevékenység főbb jellemzői az egyes intézménytípusoknál</u>	108
2.1. Közgyűjtemények	109
2.2. Kiadók, média	122
2.3. A művészeti és a komplex kulturális intézmények, szervezetek	135
IV. FÜGGELÉK	
<u>1. Kérdőívek</u>	
<u>2. SPSS statisztikai adattáblázatok</u>	

A GYORSJELENTÉS FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSAINAK ÖSSZEGZÉSE

A Magyarországgal szomszédos hét államban működő magyar kulturális, közművelődési (továbbiakban: kulturális) intézmények átfogó, módszeres számbavétele, kérdőíves vizsgálata az 1990-es évtizedben több alkalommal is felmerült kutatási feladatként. Ennek jegyében készültek el különböző címtárak, s különböző szervezetek, egyesületek láttak neki a civil szféra feltérképezéséhez.

A NKÖM által kezdeményezett, az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete által megtervezett és koordinált kutatás az első olyan átfogó, helyszíni kérdőíves lekérdezéssel készült határon túli magyar kulturális katasztervizsgálat, amely a kultúra és közművelődés egész területét egységes – ugyanakkor a szakmai területek sajátosságait is figyelembe vevő – kérdőíves módszerrel vizsgálta meg.

A kutatás céljaira összeállított eredeti címlistát első lépésben ellenőriztük és aktualizáltuk. Már a címtárból egyértelművé vált, hogy az 1 000 lakosnál kisebb lélekszámú, illetve a nem magyar többségű településekre vonatkozóan nagyon hiányos címtárak álltak a rendelkezésünkre. Ezt a hiányt a címtár kiegészítésével is csak részben sikerült pótolnunk. Minthogy a rendelkezésünkre álló pénzkeretek csak az előre tervezett lekérdezések elvégzést tették lehetővé, a menetközben kínálkozó pótlásoknak már nem volt pénzügyi fedezete.

Így maradt el pl. a szlovákiai Csemadok-alapszervezetek módszeres lekérdezése, vagy a rendszertelenül vagy csak rövid időre nyitva tartó falusi könyvtárak számbavétele. Kárpátalján a lekérdezéssel megbízott szervezet munkatársai a rivális szervezet részéről ütköztek elutasításba, jelenleg folyik az ottani adatok kiegészítése. A horvátországi és burgenlandi szervezetek felmérése csak az Illyés Alapítványnál elnyert támogatásból vált lehetségessé. Az alábbi kimutatás jelzi a lekérdezések területi megoszlását.

<i>Ország</i>	<i>Kerületek/Körzetek/ Megyék száma</i>	<i>Járások/Községek száma</i>	<i>Települések száma</i>
Szerbia és Montenegró	7	27	83
Románia	15		330
Szlovákia	5	19	156
Szlovénia		4	17
Ukrajna		9	27
ÖSSZESEN	27	32	613

A kisebbségi magyar kulturális intézményrendszer adatfelvétele – magyarországi és határon túli intézményekkel együttműködésében – 2003 áprilisa és júliusa között történt. Négy fő kategóriába és azon belül összesen tizenhat alkategóriába soroltuk be a lekérdezett 2 824 intézményt, szervezetet. Ezeknek 14,13 százaléka működött a Vajdaságban, 59,14 százaléka Erdélyben, 19,90 százaléka Szlovákiában, 5,67 százaléka pedig Kárpátalján. (III. 1.1 fejezet)

Az adatokat 2003 júliusa és októbere között rögzítettük, s decemberre elkészült az adatok statisztikai elemzése és feldolgozása, 2004 januárjában pedig a most előterjesztett gyorsjelentés. Az alábbiakban ennek néhány hangsúlyos eredményét szeretnénk kiemelni.

Az intézmények jogi helyzetét vizsgáló kérdések elemzéséből kitűnik, hogy a kisebbségi magyar kulturális szervezetek 30 százaléka más intézmény részeként működik, ami jelzi, hogy a szervezetek részben szükségszerűen koncentrálódnak a rendelkezésre álló ingatlanokban, illetve, hogy a leggyakrabban többes funkciót betöltő intézményeken belül sok, részben önálló szervezeti egység ad keretet fontos kulturális tevékenységeknek.

A kisebbségi magyar kulturális intézményrendszernek történetileg nézve három réteget mutatja ki az adatbázis: az 1945 előtt is létezett szervezetek arányszáma mindössze 6,3 százalék, ezen belül a második világháború utáni fejlemények miatt Szlovákiában és Kárpátalján alig több mint 2 százalék. A pártállami időszakban alapított intézmények átlagos arányszáma 26,8 százalék, Szlovákiában és Szerbia-Montenegróban ez az arány meghaladja 35 százalékot. Az 1990–2003 között létrehozott magyar kulturális szervezetek együttes aránya 66,9 százalék, ami egyrészt jól mutatja azt a hiányt, amely 1989 jellemezte a kisebbségi magyar kultúrát, illetve azt az impozáns növekedést, amely az elmúlt tizennégy évben évente átlagosan 4,8 százalékkal gyarapította az intézmények számát (III.1.1. fejezet.)

Jóllehet a kutatás tervezésekor tisztában voltunk azzal, hogy a kisebbségi magyarság kultúrájának és közművelődésének teljes intézményrendszerét csak az adott települések nem magyar intézményeinek bevonásával tudnánk felmérni, erről több ok (pénzügyi fedezet, elutasítások feltételezett magas aránya, a magyar támogatáspolitikára vonatkozó kérdések irrelevanciája stb.) miatt is le kellett mondanunk. A megvizsgált intézmények magyar jellegének feltárása érdekében az intézmények működésének nyelvét, a tagság, közönség, olvasók, látogatók nemzetiségi megoszlását vizsgáltuk. A magukat nagyrészt magyar jellegűnek minősítő intézmények 84,9 százalékos aránya így is a kutatás egyik elgondolkodtató eredménye. (III.1.1. fejezet) Előre várható volt, hogy a legmagasabb arányszám Erdélyben, a legalacsonyabb pedig Szlovéniában lesz. Ebben a kérdésben a regionális elemzések elkészülte előtt inkább csak hipotéziseket fogalmazhatunk meg:

- a még mindig több mint 1350 magyar többségű településen a magyar intézmények létezése magától értetődnek számít,
- a falusi környezetben az intézmények etnikai arculata a templomok felekezeti választvonalaihoz hasonlóan elválasztja a helyi közösséget,
- a városi intézmények párhuzamosan léteznek a többségi szervezetekkel

Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy a nagyobb részt magyar önminősítés sem zárja ki a többségi vagy más nemzetiségű események, műsorok, kiadványok stb. jelenlétét ezekben az intézményekben, mint ahogy a nem magyar közönség érdeklődése is bizonyosra vehető egyes intézménytípusok működése iránt.

Az intézmények jogi kereteiről, működési formáiról készült összesített adatok azt mutatják, hogy a civil szféra, a különböző társadalmi szervezetek alapítói, működtetői túlsúlya (57,3 százalék) mellett viszonylag jelentős (25 százalék) a költségvetési szervezetek aránya. A magukat gazdasági szervezatként minősítő szervezetek 5,4 százalékos átlagos arányszámán belül a vállalkozások által dominált könyvkiadás és a média területén 30 százalékot meghaladó a gazdasági szervezetek jelenléte.

Az ingatlanhasználat és az eszközellátottság mutatóinak gyorselemzése alapján jól látható a szegényes múlt közelsége: a pénzigényes beruházások jórészt elmaradnak, az ingatlanok felújítása késik, a rendelkezésre álló költségvetési, pályázati pénzek, adományok jórészt a berendezés, az eszközök, mindenekelőtt a minimális technikai infrastruktúra kialakítását szolgálják. Így azután pl. a számítógépes ellátottság mutatói általában nem olyan rosszak, mint ahogy azt a pályázati anyagok alapján gondolhatnánk. Különösen a háborús években teljesen elszigetelődött szerbiai intézmények és a nehéz körülményeket magyarországi célzott támogatással a számítógépek és Internet segítségével kompenzáló kárpátaljai szervezetek viszonylagos jó felszereltsége jelzi, milyen stratégiai kitörési lehetőségeket hordoz magában a világháló (III.1.5. fejezet)

A lekérdezésnek nem az intézmények anyagi helyzetének, bevételi forrásainak és működési kiadásainak a felmérése volt a legfontosabb feladata, s az ezekre vonatkozó kérdések esetében előre tartani lehetett a válasz-megtagadás, a válaszok megkerülésének magas arányától. Ezzel együtt a beérkezett válaszok visszaigazolják a terepen szerzett tapasztalatokat: a határon túli magyar kultúra és közművelődés leggyakoribb forrása a támogatások közül az adott ország támogatását követően a magyarországi alapítványi forrás (24,9 százalék). Ez a magyarországi állami támogatással kiegészülve az összes intézménytámogatásnak több, mint egyharmadát jelenti. A hazai támogatások közül a helyi önkormányzati támogatások a legjelentősebbek.

Az intézmények, szervezetek tagságának, belső és külső, fizetett és önkéntes munkatársainak számára, képzettségére vonatkozó kérdések alapján a lekérdezett intézményi körről megállapítható,

hogy kétharmad részben egyetlen fizetett alkalmazott nélkül működnek, s mindössze 955 szervezetnek volt – valamilyen rendszeres vagy esetenként – fizetett alkalmazottja. Ezen a körön belül az alkalmazottaknak mindössze 65 százaléka rendelkezik felsőfokú végzettséggel, ami figyelembe véve azt, hogy az alkalmazottakkal rendelkező intézmények körébe tartozik az egész határon túli magyar színházi, szerkesztőségi, média- és művészeti világ, rendkívül alacsony aránynak számít. Még rosszabb a helyzet a közművelődés területén, ahol az egyes intézménytípusok esetében csak elvétve akadnak felsőfokú végzettségű alkalmazottak.

Így például az erdélyi és szlovákiai magyar közgyűjtemények több mint felében (50,6, illetve 57,9 százalék) nem dolgozik felsőfokú végzettségű alkalmazott. A kulturális és művészeti tevékenységet folytató romániai és szlovákiai intézmények esetében ez az arány szintén nagyon magas: 34,4 százalék, illetve 39,5 százalék. A komplex kulturális tevékenységet folytató szervezeteknél (művelődési házak, kulturális egyesületek stb.) ugyanebben a két régióban 40,6 százalék, illetve 56,8 százalék azon intézmények száma, amelyeknek nincs felsőfokú képzettséggel rendelkező alkalmazottjuk. Ez utóbbi intézménycsoportnál a vajdasági intézmények is hasonlóan rosszul állnak, 53,3 százalékukban nincs diplomás munkatárs (III.1.4. fejezet).

A kisebbségi magyar kulturális szervezetekre tehát alapvetően az önkéntes tagság és az önkéntes munka a jellemző, ami hosszú távon bizonyára nem teszi versenyképessé őket a többségi intézményekkel és az egyre differenciáltabb kulturális igényeket sem tudják megfelelően kiszolgálni.

A kutatás során igyekeztünk képet alkotni a határon túli magyar kulturális szervezetek pályázati szokásairól, tapasztalatairól és stratégiájáról. A pályázatokat benyújtó szervezetek közel fele (48,3 %) adott be már magyarországi pályázatot, szemben a 35,5 százalékos szülőföldi pályázati aránnyal. Ugyanakkor ezernél is több (37,7 százalék) azoknak a szervezeteknek a száma, amelyek eddig meg sem próbálkoztak a magyarországi pályázat benyújtásával. Ez a szám – a részletes elemzés során, pl. az Illyés Alapítvány alkuratoriumainál benyújtott pályázatok figyelembe vételével – némiképp módosulhat, de az adott országban pályázatot benyújtók ennél is magasabb száma azt mutatja, hogy a szervezetek jelentős része vagy nem ismerte fel még a pályázati lehetőségeket vagy valamilyen oknál fogva nem tud élni velük. (III.1.6. fejezet)

A magyarországi pályázatokon sikeres szervezetek arányát tekintve a muravidékiek állnak az első helyen, gyakorlatilag százszázalékos pályázati eredménnyel, aminek a magyarázata a szervezetek csekély száma és a relatíve kielégítő szlovéniai kvóta mellett a fegyelmezett és jól működő előkészítő munka. Őket a szlovákiai, vajdasági magyar szervezetek követik. A sor végén a legnagyobb számú erdélyi pályázók állnak. Jóllehet az erdélyi pályázók évről évre maximálisan

kimerítik az erdélyi „kvóták” szabta kereteket, mégis itt is a szervezetek kisebb része részesülhet a magyarországi forrásokból.

Befejezésképpen elmondhatjuk, hogy a felmérésre, annak mielőbbi kiegészítésére, folyamatos frissítésére rendkívül nagy szükség van ahhoz, hogy a határon túli magyar kultúra működőképességét biztosító intézményekről reális képet alkossanak a kutatók, a politikai döntéshozók és a szélesebb közvélemény. Ezt a célt szolgálja az adatbázis webes megjelenítése, amelynek első változata megtekinthető a <http://kultweb.internetstudio.hu> ideiglenes tárhelyen. Az adatbázis felkerül az MTA Kisebbségkutató Intézete és az ELTE-UNESCO Kisebbségsszociológiai Tanszéke által kialakított és az Informatikai és Hírközlési Minisztérium megbízásából készülő Kelet-Közép-Európai Interetnikus Adatbázisba az M ÁSZ Oktatási Kataszterével és a települési, demográfiai és választási adatbázisokkal együtt. Az intézményi címadatok bekerültek a HTMH integrált pályázati adatbázisába is.

I. A KUTATÁSI PROGRAM ÁLTALÁNOS LEÍRÁSA

1. A kutatás előzménye

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya kezdeményezésére 2002. szeptember 27-én összehívott szakértői értekezleten született a döntés, hogy a 2000-2001-ben összeállított határon túli magyar oktatási intézményi adattár mellett létre kell hozni a kisebbségi magyar kulturális intézmények és szervezetek adatbázisát.

2. A kutatás célja

- lehetőség szerint minél teljesebb statisztikai képet kapni a kárpát-medencei magyar kulturális intézményekről és szervezetekről,
- a lekérdezett intézményeket egységes szakmai besorolás alapján regisztrálni, és minden érdeklődő számára elérhetővé tenni, megkönnyítve a kapcsolatok felvételét, munkájuk szélesebb körben való megismertetését,
- a magyar támogatáspolitikára részére könnyen áttekinthető és ellenőrizhető adatbázist kínálni,
- a kérdőíves lekérdezés eredményeként olyan átfogó kutatási alapanyag létrehozása, amely a kisebbségi magyar kultúra módszeres és rendszeres kutatásában nélkülözhetetlen kiindulópontot jelent,
- a kisebbségi magyar és a magyarországi művelődéspolitikára valamennyi szereplőjét segíteni a döntés-előkészítésben,
- növelni az érintett szféra szakmai nyilvánosságát.

3. A kutatási program felhasználásának lehetőségei

- adatbázis a döntés előkészítésben a támogatáspolitikára megalapozásához
- információforrás a magyarországi minisztériumok és közalapítványok kuratóriumai számára a támogatások elosztásában
- tudományos elemzések készítése a meghatározó magyarországi és határon túli kutatóműhelyek, szakmai szervezetek bevonásával (összehasonlító vizsgálatok, regionális elemzések, egy-egy szakmai ág részletes feltérképezése)
- internetes hozzáférés biztosítása minél szélesebb felhasználói szféra számára (szakmai szféra, érintett szervezetek/intézmények, kutatók stb.)
- kapcsolathálók kiépítése, információk továbbítása.

4. A kutatási program résztvevői és szervezeti felépítése

A Magyarországgal szomszédos országokban élő magyar kisebbségek kulturális intézményeinek legfontosabb mutatóit kérdőíves lekérdezéssel feltáró kutatás elméleti, módszertani és gyakorlati kérdéseinek tisztázására magyarországi és határon túli szakértőkből, kutatókból álló kutatócsoport jött létre.

A programban a következő szervezetek/intézmények vettek részt:

Szakmai koordináció: MTA Etnikai- nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

Szakmai előkészítésben és adatfeldolgozásban közreműködő magyarországi kutatóintézetek:

Teleki László Intézet Közép-Európai Tanulmányok Központja – Budapest, Márton Áron Szakkollégium Kutatások Koordinációs Irodája – Budapest, JELTÁRS Jelenkor Társadalomkutató Műhely – Budapest.

Magyarországi szakmai tanácsadó intézetek: Országos Széchenyi Könyvtár, Magyar Színháztörténeti Intézet, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Központi Statisztikai Hivatal, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (Zeneművészet, Képzőművészet, Színház, Táncművészet osztályok), Országos Levéltár.

Határon túli szakmai tanácsadó intézetek: Mikó Imre Múzeum – Csíkszereda, Rimaszombat és Vidéke Polgári Társulás, Heltai Gáspár Alapítvány – Kolozsvár, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Lendva, Fórum Intézet – Somorja, Sepsiszentgyörgyi Megyei Könyvtár, Teleki Téka Könyv- és Levéltár – Marosvásárhely, Korunk Havi Társadalmi Folyóirat – Kolozsvár, Szabadság Napilap – Kolozsvár, Transindex internetes portál, Kolozsvári Magyar Bábszínház, Pro-Print Kiadó – Csíkszereda, Mentor Kiadó – Marosvásárhely, Kalligram Kiadó – Pozsony, Pallas Akadémia – Csíkszereda, Babes-Bolyai Tudományegyetem Néprajz Tanszék – Kolozsvár, Kriza János Alapítvány – Kolozsvár.

A kérdőíves lekérdezést koordináló és az adatfeldolgozásban, elemzésben résztvevő határon túli magyar kutatóintézetek: Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége – Ungvár, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Lendva, Thurzó Lajos Közművelődési Központ – Zenta, Erdélyi Magyar Civil Szervezetekért Alapítvány – Kolozsvár, Max Weber Társadalomtudományi Kollégium – Kolozsvár, Regionális és Antropológiai Kutatások Központja – Csíkszereda,

Horvátországi Magyarok Demokratikus Szövetsége (HMDK) – Eszék, Magyar Egyesületek Szövetsége – (MESZ) – Zágráb. Burgenlandi Magyarok Népfőiskolája – Kismarton.

A munka folyamatosságát a kutatócsoport magyarországi tagjaiból álló operatív tanács kéthetenkénti (vagy a munkától függően gyakoribb) rendszeres értekezletei, illetve a kutatócsoportokhoz, az adatgyűjtésben és elemzésben résztvevő emlékeztetők biztosították.

A kutatási beszámoló anyagainak elkészítésében közreműködtek:

Szarka László (kutatásvezető)

Mandel Kinga (koordináló kutató)

Fábri István (adatgyűjtés és elemzés szakmai koordinátora)

Blénesi Éva (szakmai tanácsadó)

Pándi Boglárka (adatelemzés)

Füleki Katalin (adatelemzés)

Bárdi Nándor (szakmai tanácsadó)

5. A kutatás ütemterve

I. ütem

a) A kutatás előkészítése: módszerek, alapelvek tisztázása, szakmai bizottsági tanácskozások, címadatok gyűjtése, címtár összeállítása, kérdőívek kidolgozása, konzultálás magyarországi és határon túli szakmai szervezetekkel, intézményekkel, az adatbázis informatikai rendszerének meghatározása

2002. november 15. –2003. február 15.

b) Próbalekérdezés országonként, illetve régiónként 23, illetve 46 intézménynél

2003. március 1 – 31.

c) Próbalekérdezés adatainak feldolgozása, kiértékelése, a kérdőívek véglegesítése

2003. április 1 – 30.

II. ütem

d) A kérdőívek lekérdezése

2003. május 15. – július 15. (illetve a következő hónapokban pótlekérdezések)

e) A kérdőívek zárt kérdéseinek SPSS szociológiai adatelemző programcsomagba történő rögzítése, elsődleges statisztikai összesítő táblázatok elkészítése

2003. július 15. - 2003. november 1.

f) A kutatás előzetes adatainak prezentációja (NKÖM)

2003. november 6.

III. ütem

g) A kérdőívek szöveges válaszainak internetes felületen történő rögzítése, a zárt kérdések válaszainak átkonvertálása internetes adatbázisba és internetes alapkereső rendszer elkészítése

2003. november 6 - 2004. január 30.

h) Az adatok elsődleges feldolgozása és gyorsjelentés elkészítése

2004. január 1. – 2004. február 1.

i) Az összehasonlító és regionális tanulmányok elkészítése

2004. február 1. – 2004. február 28.

j) A tanulmányok prezentálása szimpózium keretében

2004. március 10.

k) Az adatok frissítésének, a második körös lekérdezésnek (kimaradt intézmények) előkészítése, az adatbázisra épülő kutatások megtervezése, új pályázatok elkészítése

2004. március – május

II. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

1. A kérdőíves vizsgálat

1.1. A kutatás alapelvei

- A kutatás tárgya a szomszédos országok magyar kulturális intézményhálózata. Az adatgyűjtés mind tárgyát, mind célját, mind módszertanát tekintve kifejezetten a társadalomtudományi kutatások körébe sorolható.
- Az adatgyűjtést határon túli szakemberek végezték magyarországi koordinációval.
- A kutatás módszereinek kialakításakor hangsúlyozottan figyelembe vettük a regionális különbségeket.
- Az egyes intézmények (múzeumok, könyvtárak, színházak, könyv- és lapkiadók, művészeti csoportok és közművelődési intézmények) adattára – a magyar kultúra egységének, egyetemességének szellemében – kompatibilis kell, legyen a magyarországi intézményrendszer évenként frissített kulturális statisztikájával.
- A kutatás célja, hogy az adatok mind az egyes régiók közötti, mind az egyes intézménytípus közötti összehasonlító elemzésekre lehetőséget teremtsen.
- A létrejövő címlista és az adatbázis folyamatosan karbantartást igényel.

1.2. Az intézmények kategorizálása és a vizsgálatba bevont intézményi kör

Kutatásunk során megpróbáltunk minél pontosabb szakmai definíciókat adni az egyes intézménytípusok vonatkozásában. Ennek során figyelembevettük az egyes országok eltérő fogalomhasználatát, törvényi rendelkezéseit és szabályozásait, továbbá a kulturális intézményrendszerek különböző sajátosságait.

A vizsgálat alapjául szolgáló intézményi lista összeállításakor a régiók különböző – olykor nem kis részben eltérő – hivatalos nyilvántartásait, a szakmai szervezetek adatgyűjtéseit és a magyarországi (általában minisztériumi) intézményi listákat együttesen vettük figyelembe. A különböző listák feldolgozását a teljes intézményi kör megbízható felrajzolása érdekében elengedhetetlennek tartottuk. Az egyes címlistákat nem tekintjük, nem tekinthetjük véglegesnek, hiszen az érintett szféra – különös tekintettel a különböző társadalmi szervezetekre – lényegéből adódóan folyamatosan mozgásban van: intézmények/szervezetek szűnnek meg, alakulnak (újja), olvadnak egybe, integrálódnak stb. Az adatgyűjtés során ezért a kérdezőbiztosok a településeken újabb címeket gyűjtöttek, amelyek a későbbi, második ütemben történő lekérdezés, illetve az adatfrissítés során kerülnek felhasználásra.

Minden olyan szervezet és intézményben elvégeztük a lekérdezést, amelyek az előzetesen összeállított címtárban szerepeltek, működtek, ugyanakkor a címlista a helyszínen is bővült. A lekérdezők a helyszínen a felkészítés során kézhez vett lekérdezési útmutató szerint kiegészítették a címtárban szereplő intézményi listát. A megszűnt intézményeket az újonnan gyűjtött címek lekérdezésével helyettesítettük. A fennmaradó, újonnan begyűjtött címek lekérdezésére egy második körös lekérdezés és adatfrissítés során 2004-ben kerül majd sor. Nem kérdeztük le az általános (alap, elemi) iskolai keretek közt működő intézményeket, a szervezeti keretekkel egyáltalán nem rendelkező alkalmi társulásokat, csoportosulásokat, kezdeményezéseket. Nem kerülnek be ebbe az adattárba a kulturális rendezvények (fesztiválok, versenyek, emlénapok stb.) sem. Végül meg kell említeni, hogy az egyházi intézmények és szervezetek közül a hivatalosan is bejegyzett intézmények, egyesületek szerepelnek az adatbázisban, de az egyházi keretek között működő nem bejegyzett csoportok csak egy kisebb része.

A NKÖM Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Főosztálya munkatársaival együttműködve elkészítettük a lekérdezett kulturális szervezetek és intézmények felosztását és besorolását. Ezek szerint az alábbi négy főcsoportba és 16 alkategóriába soroljuk az intézményeket, szervezeteket:

Kulturális intézmények és szervezetek besorolása

1. Közgyűjtemények

- 11. Könyvtár
- 12. Levéltár
- 13. Múzeum
- 14. Egyéb gyűjtemények (képtárak, tájházak, emlékházak)

2. Kiadók, írott és elektronikus sajtó

- 21. Könyvkiadók
- 22. Sajtó
- 23. Elektronikus média (rádió és TV)
- 24. Internetes portálok

3. Művészeti szervezetek/intézmények, csoportok

- 31. Színház (opera, bábszínház, pantomim)
- 32. Zeneművészeti csoportok (ének és hangszeres együttesek, kórusok, zenekarok, népdalkörök)
- 33. Táncművészeti csoportok (népi és társastánc, mozgásművészet, balett)
- 34. Irodalmi körök
- 35. Képző-, ipar-, fotó, népművészeti alkotóműhelyek
- 36. Filmművészeti alkotóműhelyek
- 37. Ismeretterjesztő, honismereti/helytörténeti szervezetek, klubok

4. Kulturális szervezetek

- 41. Komplex, több kulturális tevékenységet gondozó szervezetek (kultúrházak, művelődési házak és egyesületek, ifjúsági szervezetek, rendezvényszervezők)

1.3. Vizsgálati dimenziók

A kutatás tartalmi koncepciójának megfelelően a kérdőív részben egymásra épülő, ám egymástól egyértelműen el is különülő tematikus blokkokra tagolódik. Az adatok egységes feldolgozása és a kutatási eredmények összehasonlíthatósága érdekében a kérdőív nem csak egységes szerkezetű, hanem – a speciális szakmai kérdéseket kivéve – pontosan ugyanazokat a kérdéseket és válaszkategóriákat is tartalmazza minden régió és minden intézmény típus vonatkozásában – ezt hívjuk „főkérdőivnek”. A felméréndő különböző intézménytípusok adatai közötti összehasonlítást elsősorban a közös kérdőív rész („főkérdőív”) egységessége, a nagyobb intézménycsoportokon belül a szakmai kérdőívrészek lényegesebb elemeinek megegyezése biztosítja. A vizsgálat egyik fő újdonsága éppen ebben rejlik: a létrejött adatbázis döntő részben statisztikailag is összevethető adatokat tartalmaz a szomszédos országok különböző régióinak magyar kulturális intézményhálózatáról.

a.) A főkérdőív

A főkérdőív szerkezete a következő:

- címadatok (név, elérhetőségek,
- alapadatok (intézménytípus, alapítás-bejegyzés éve, magyar jelleg, egyéb tevékenység, működési forma, fenntartó-működtető)
- tag- és ernyő- szervezetek (országos, regionális, helyei, nemzetközi)
- ingatlanok (tulajdon, használat, műemlékjelleg, épületek állaga)
- eszközállomány (tulajdonlás-használat, számítógép- és internethasználat)
- alkalmazottak, tagok (alkalmazottak és tagok létszámadatai és iskolai végzettsége, önkéntes segítők)
- költségvetés-bevételek (saját források, támogatás, eszköz jellegű támogatások, pályázati részvétel, elégedettség a pályázati támogatásokkal)
- költségvetés–kiadások (személyi jellegű kiadások, dologi kiadások, továbbosztott dologi kiadások)
- „küldetésnyilatkozat” (célok, megszólítandó célcsoport)

A főkérdőív összesen 53 főkérdést, alkérdésekkel együtt összesen 177 kérdést tartalmaz. A kérdések döntő többsége zárt kérdés. A nyitott kérdések (nem számítva a címadatokra vonatkozó kérdéseket) száma összesen 3.

b.) A speciális (szakmai kérdőív)

A kérdőív kisebb részét kitevő egység intézménytípusonként különbözik, de a négy fő intézménycsoporton belül főbb elemeiben – az összehasonlíthatóság érdekében is – megegyezik. A speciális kérdőívek a főkérdőívhez hasonlóan elsősorban zárt kérdéseket tartalmaznak. Átlagos terjedelmük: 15–20 főkérdés, alkérdésekkel együtt 40–50 kérdés. Tematika szerint a legfontosabb vizsgált kérdéskörök:

- *közgyűjtemények*: állomány összetétele és feldolgozottsága, látogatottság, nyitva-tartás
- *kiadók; média*: kiadványok jellege és szakterülete, nyelve, példányszám, részvétel a szakmai életben;
média jellege, tartalom, megjelenés-sugárzás gyakorisága, terjesztési kör-hatókör; olvasottság-látogatottság- nézettség; technikai feltételrendszer
- *művészeti csoportok, ismeretterjesztő körök*: műfaj, repertoár, tagság jellemzői, előadások látogatottsága, szakmai sikeresség
- *komplex kulturális intézmények/szervezetek*: jelleg, tevékenységi kör, rendezvények száma és látogatottsága, résztvevők.

1.4. Az adatgyűjtés módszere és az adatelemzés

A kutatás egységes módszertani elvek alapján lebonyolított, standard kérdőíves adatgyűjtésre alapozódik. A magyarországi szakmai koordinálása mellett az egyes országokban a közreműködő kutatóműhelyek, szakmai szervezetek kérdezőbiztosai végezték az adatfelvételt.

A kérdezőbiztosok közös betanítás után a címlisták alapján kezdték el tevékenységüket. Alapfeladatként a felvállalt intézmények és szervezetek mindegyikét le kellett kérdezniük. Amennyiben nem sikerült elérniük az adott címet, meghatározott időintervallumon belül újabb kísérletet kellett tenni annak megkeresésére. Első lépésben az intézmény/szervezet vezetőjével kellett felvenni a kapcsolatot. Utána vele kellett egyeztetni, hogy a kérdőív kérdéseire ő, vagy egy hasonlóan kompetens munkatársa válaszolt. Fontos lépés volt ezután egyrészt a megfelelő kérdőív kiválasztása – egyeztetve a kérdezettel –ami gyakorlatilag a címlistában meghatározott intézménytípus kategória megerősítését, illetve pontosítását jelentette. Ezután el kellett dönteni azt is – nagyrészt a kérdezett segítségével –, hogy az esetleges intézményi/szervezeti alá- és fölrendeléseket. Mivel minden kérdőívben címadatok és elérhetőségek is szerepelnek, ezért a lekérdezés ellenőrzésének lehetősége teljes mértékben adott volt.

A kérdezőbiztosok további feladata volt az adott településen további címek begyűjtése, akár a kérdezett intézmény/szervezet munkatársának segítségével, akár más tájékozott helyi lakostól való informálódás útján. Fontos szabály volt, hogy csak az előre megadott címlistán szereplő intézményeket és szervezeteket lehetett lekérdezni, tehát az újonnan felmerülő címeket csak össze kellett gyűjteniük! Ennek egyrészt módszertani okai voltak – ne a kérdezőbiztosok döntsenek egy-egy intézmény bekerüléséről –, másrészt anyagi okai – nem volt több pénzkeret további adatfelvételek finanszírozására.

Az összegyűjtött kérdőívek adott régióban elvégzett adatkontrollja után a közreműködő határon túli magyar kutatóműhelyek gondoskodtak azok Budapestre juttatásáról. A kérdőívek számítógépes adatrögzítésére három lépcsőben került sor. Először a kódolható kérdések (döntően az ún. zárt kérdések) rögzítését végeztük el SPSS for Windows rögzítő fájljaiba. Utána az adatok konvertálása vált szükségessé az internetes adatbázis számára MySQL adatbázis-kezelő programba. Végül közvetlen internetes rögzítő felületen történt meg a szöveges részek (elsősorban címadatok és speciális szakmai információk) rögzítése. Ezen utolsó munkafázis keretében egyúttal a zárt kérdések rögzítésének adatkontrollját is elvégeztük.

Az adatok előzetes elemzését SPSS for Windows szociológiai adatelemző programcsomag segítségével végeztük el. Következő lépésben kerül sor egyrészt a mélyebb elemzésekre, másrészt a közreműködő határon túli kutatóműhelyek munkatársainak szakmai koordinálásával a regionális elemzések elkészítésére.

Az adatelemzés megbízhatósága régióként eltérő mértékű. Mivel a három legnagyobb régió (Erdély, Felvidék, Vajdaság) vonatkozásában a lekérdezés jóval meghaladja az ötven százalékot, és a nagyobb elemszámmal jellemezhető intézménytípusok esetében nem találkozhatunk tendenciával (szisztematikus hiba) a válaszmegtagadások, illetve a sikertelen megkeresések során, ezért az adatok megközelítőleg reprezentatívnak tekinthetők. Természetesen a reprezentativitás és a megbízhatóság mértékét mind régióként, mind intézménytípusonként külön-külön meg kell vizsgálni a részletesebb elemzések alkalmával. Az alappopuláció pontos paramétereinek ismeretében (ha szükséges, megbecsülésével) további „mintakorrekciók” végezhetők statisztikai súlyozásos eljárással. Egyes kérdésként természetesen az esetlegesen tapasztalható jelentős mértékű válaszhiányok nagymértékben csökkenthetik az adatok megbízhatóságát, amelyre minden esetben felhívjuk a figyelmet. A kisebb régióknak tekinthető Kárpátalján sajnos komoly hiányosságok vannak a lekérdezést illetően, ezért az adatok itt csak tájékoztató jellegűek. Muravidék esetében önmagában az eleve kis esetszám miatt nincs értelme a statisztikai elemzéseknek, de az egész Kárpát-medencei magyarlakta térséget reprezentáló összesített mintában (Kárpátaljával együtt) természetesen figyelembe vesszük az adatokat.

2. Az internetes adatbázis

2.1. Az internetes adatbázis célja

A kutatási program az általános adatgyűjtés- és rendszerezés, illetve a statisztikai adatelemzések mellett fontos céljának tekinti a határon túli magyar kulturális intézményrendszer szereplőivel kapcsolatos adatok minél szélesebb körű megismertetését. Ennek érdekében az elemző munka mellett párhuzamosan kiépítésre került egy internetes adatbázis és keresőrendszer is. A közeljövőben a mindenki számára hozzáférhetővé váló, nyilvános adatbázis lehetővé teszi a gyors információszerzést az intézményekről/szervezetekről egy könnyen kezelhető adatbázison keresztül.

Az adatbázis adatainak hozzáférhetőségének legfontosabb alapelvei a kutatási program céljaival összhangban lettek meghatározva. Az internetes adatbázis az egy időpontban lezajlott, személyes megkeresésen alapuló, kérdőíves adatgyűjtés lezárásának „eszmei időpontja” után készített elemzésekkel, statisztikákkal szemben „dinamikus” jellegű. Abban az értelemben, hogy teljesen soha sincs lezárva, mert egyrészt folyamatosan lehet frissíteni a meglévő adatokat (és a változások azonnal olvashatóak mindenki számára), másrészt a kimaradó/újjonnan alakuló intézmények/szervezetek bármikor bekerülhetnek a címlistába, s rövid időn belül a teljes adatbázisba, ha kitöltve visszaküldik az ehhez szükséges kérdőívet.

Fontos alapelv, hogy az adatbázis összekapcsolható legyen más, hasonló tematikájú magyarországi és határon túli adatbázisokkal (pl. közép-európai integrált adatbázis – MEH, határon túli magyar támogatáspolitikai adatbázis - HTMH, határon túli magyar oktatási intézményi adatbázis– OM-MÁSZ, határon túli magyar tudományos intézményi adatbázis-MTA).

Az adatbázis a nyilvánosság számára készül, a hozzáférhetőségnek azonban három szintjét biztosítjuk:

- felhasználói szint a nyilvánosságnak szánt adatokhoz való hozzáféréssel (nem hozzáférhetőek: gazdálkodási adatok, esetleg egyes ingatlan- és eszköz adatok)
- döntés-előkészítői, döntéshozói, kutatói szint: az adatbázis teljes anyagához való hozzáférés
- adatbázis-kezelői szint: teljes hozzáférés a folyamatos adatfrissítés, módosítás és fejlesztés lehetőségével.

2.2. Az adatbázis felépítése

a.) Tartalmi felépítés

Az adatbázis jelen pillanatban döntően a kérdőíves adatgyűjtés adatainak és a kutatási programmal összefüggő információknak a szisztematikus felépített rendszerét jelenti. A következő tartalmi egységek jelennek meg az internetes honlapon:

NYITÓ OLDAL: Az adatbázis és a kutatási program bemutatása
                         Közreműködő intézmények, szervezetek
                         Felvétel az adatbázisba (instrukciók)
                         Kapcsolódás más adatbázisokhoz
                         Keresés az adatbázisban

A „Keresés az adatbázisban” link alatt lehet a felmért intézményekkel/szervezetekkel kapcsolatos adatokat megismerni, az alábbiak szerint.

Egyrészt különböző keresési lehetőségek léteznek: eszerint bizonyos előre megadott paraméterek (ország, megye, intézménytípus, működési forma stb.) alapján könnyen lekérhető a keresett intézmények listája.

Másrészt az akár összetett keresés útján, akár konkrét név alapján „lekért” intézményekről lehet információkat megszerezni, az adatok alábbi csoportosítása szerint (intézményi adatlap):

- általános adatok
- alkalmazottak, tagok
- szakmai adatok
- infrastruktúra, eszközellátottság
- gazdálkodás

b.) Technikai felépítés

Az adatbázis kialakítására ilyen típusú feladatokra szakosodott külső cég (alvállalkozó), informatikai szakértők bevonásával, folyamatos egyeztetés eredményeként kerül sor.

Az adatbázis típusa: MySQL.

Az intézményi és szervezeti adatok PHP programozási nyelven írt felületeken jelennek meg az interneten. Az oldalak alapvetően dinamikusak, vagyis új adat megjelenéskor automatikus generálás történik.

Az intézményi/szervezeti adatok 17 táblában vannak tárolva. Emellett statikus oldalak is találhatóak az adatbázisban, ahol egy standard szöveg jelenti a tartalmat (pl. kutatás bemutatása, módszertana). A keresési lehetőségeket összesen 17 keresési felület biztosítja. Ezenkívül komplex adminisztrációs felület áll rendelkezésre az adatrögzítés, adatkezelés segítéséhez.

Kiterjedt kódrendszerek segítik továbbá azt, hogy a statisztikák és a keresések megbízhatóak legyenek.

Az informatikai fejlesztést a 3W Internetstudio végzi.

A kulturális kataszter ideiglenes honlapcíme: **<http://kultweb.internetstudio.hu>**

III. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

1. Általános intézményi/szervezeti jellemzők

1.1. Az intézmények/szervezetek működésének általános jellemzői

1.1.1. Országokénti és intézmény/szervezettípus szerinti tagoltság

Az adatgyűjtés során az intézmények besorolása általában viszonylag könnyen sikerült, ám olykor előfordultak problémák, és egy-két esetben egyáltalán nem sikerült megjelölni a megfelelő kategóriát. Szerencsére ez utóbbiak kis száma nem veszélyeztette azt, hogy általános képet alkossunk az országok szerinti magyar kulturális intézményrendszer főbb szerkezeti jellemzőiről. Az alábbi táblázat összesítve tartalmazza a felmért, fő tevékenység szerinti intézménytípusokat országok szerinti bontásban

	Szerbia- Montenegró	Románia	<i>Szlovákia</i>	Szlovénia	Ukrajna	Összesen
11. Könyvtár	60	180	65	2	17	324
12. Levéltár	5	2	3	1	2	13
13. Múzeum	9	47	13	2	5	76
14. Egyéb gyűjtemény	11	32	14	–	4	61
21. Könyvkiadó	19	29	8	–	20	76
22. Sajtó	62	140	42	1	28	273
23. Elektronikus média	17	28	4	2	2	53
24. Internetes portál	4	5	–	–	2	11
31. Színház (opera)	8	51	40	1	1	101
32. Zeneművészeti csoport	10	183	106	–	3	302
33. Táncművészeti csoport	3	104	54	1	1	163
34. Irodalmi kör	8	21	1	–	5	35
35. Képző-, ipar-, fotó-, népművészeti alkotóműhely	18	30	11	1	3	63
36. Filmművészeti alkotóműhely	–	3	5	–	–	8
37. Ismeretterjesztő, honismereti szervezet, klub	17	82	107	1	17	224
41. Komplex kulturális szervezet, intézmény	148	733	89	21	50	1 041
Összesen	399	1 670	562	33	160	2 824

Először nézzük *országok szerinti* bontásban az adatokat! A táblázatból látható az az elsőre nem meglepő összefüggés, hogy az intézmények és szervezetek száma az adott ország magyar nemzetiségű lakosainak számával, ha nem is pontosan, de arányosan nő: minél nagyobb egy országban a magyar nemzeti közösség, annál több kulturális intézményt és szervezetet sikerült felmérni. Érdekesség, hogyha a felmért intézmények/szervezetek számát kiegészítjük három nullával, akkor kis „jóindulattal” nagyságrendben, közelítőleg megkapjuk – legalábbis három nagyobb magyarlakta régióban – az adott ország magyar nemzetiségű lakosainak a számát (ha Kárpátalján nem számítjuk a gyakorlatilag már nem működő, de a felmérésbe bekerült 18 intézményt, akkor ott is igaz ez az összefüggés). Ez azt jelenti, hogy durván ezer főre egy vagy annál valamivel több intézmény/szervezet esik (ez a szám egyedül Muravidéken éri el a kettőt).

Erdély több mint másfélezer felmért intézményével és szervezetével messze kiemelkedik a „mezőnyből”: a Belső-Erdélyben, Partiumban és Székelyföldön található kulturális intézmények/szervezetek az összes felmért intézmény/szervezet több mint felét teszik ki! Szlovákia több mint félezres adatával a második legnagyobb régió ebben a vonatkozásban (is): az összes intézmény/szervezet közül minden ötödik Felvidéken található. Szerbia-Montenegró (Vajdaság) esetében találkozhatunk még olyan mértékű kulturális intézményrendszerrel, hogy a részletes adatok statisztikailag is értelmezhetőek legyenek. Kárpátalja a maga alig több mint másfél száz magyar intézményhálózatával a nagy és kis régiók közötti átmenetet jelenti: a kárpátaljai kulturális intézmények/szervezetek nem képeznek egy masszív, és eléggé tagolt hálózatot, sok típus esetében csak néhány intézményről/szervezetről beszélhetünk, ám egyértelműen megkülönböztethető a kistrégiók rendkívül koncentrált, alapvetően csak egy-két integráló intézmény/szervezet köré szerveződő kisebbségi intézményrendszerétől. Ez utóbbi jól látszik Szlovéniánál, ahol a muravidéki magyarság kulturális csoportjai-intézményei nem specializálódtak, illetve önállósultak eléggé szervezetileg, hanem nagyrészt néhány központi szerepet betöltő kulturális intézményen belül működnek.

Intézmény- és szervezettípus szerint is igen komoly különbségeket találunk, ami a legtöbb esetben nem meglepő és a kutatás várt eredményeit általában alátámasztó adatsort eredményezett. Ha fentebb azt mondtuk, hogy a kistrégiók kulturális intézményrendszerére jellemző az egy-egy nagyobb, többirányú kulturális tevékenységet folytató intézményben történő „koncentráció”, akkor ezt inkább úgy kell pontosítanunk-áryalnunk, hogy az ő esetükben igaz ez *különösen*. A táblázatra tekintve ugyanis láthatjuk, hogy a nagyobb régiók esetében is a *komplex* intézmények, szervezetek vannak többségben. A több százezres (Romániában közel másfélmillió) magyar nemzetiséggel rendelkező térségekben jóllehet egyértelműen tapasztalható az intézményrendszer bizonyos mértékű specializálódása, ám még itt is a többfunkciós kulturális intézmények/szervezetek

vannak többségben. Felvidék kivételével mindenütt ez a kategória szerepel a legnagyobb arányban: Vajdaságban 37,1%, Erdélyben 43,9%, Muravidéken 63,6%, Kárpátalján 31,3%. Vagyis összegzésképpen elmondható, hogy a kisebbségi magyar kulturális intézmény- és szervezethálózatra jelentős részben jellemző egy viszonylag nagyfokú komplexitás, több kulturális tevékenységet kifejtő intézményekbe tömörülés.

Egy másik, nem meglepő eredménye kutatásunknak, hogy a nemzeti identitás megőrzésben klasszikusan fontos szerepet játszó, a kisebbségi kultúra közvetítésre leginkább alkalmas intézmény- és szervezettípusok dominálnak. Ilyenek a *könyvtárak* (324¹), a *zenei- és tánccsoportok, szervezetek* (302, illetve 164) és a nyomtatott *sajtótermékek* (273), az *ismeretterjesztő és honismereti klubok* (224). Ezen kívül érdemes még felhívni a figyelmet a folyamatos működéshez igen nagy emberi- és anyagi erőforrást igénylő, viszonylag meglepően nagyszámú *színházi csoportra* (101), amelyek jelentős része ugyan amatőr, illetve alkalmi tevékenységet kifejtő társulat, ám úgy tűnik „számosságukat” tekintve is fontos szerepet játszanak a kulturális értékközvetítésben.

Sorrendben a második legnagyobb számú csoportot a *múzeumok* (76) és *egyéb gyűjtemények* (61) képezik, ám jelentőségük kétséget kizáróan rendkívül nagy. Működésük azért is fontos, hiszen közgyűjteményekként (nagyszámú könyvtárral és –értelemszerűen a kisebb csoportot alkotó – levéltárakkal együtt) a kulturális intézményrendszer „alappilléreinek” tekinthetők. A kisebbségi magyar kultúra közvetítésében hasonlóan fontos szerep jut a *könyvkiadóknak* (76) és az *elektronikus média* (53) képviselőinek. A sok nyomtatott sajtótermékkel együtt az ő jelentőségük sem vitatható. A harmadik csoportba a viszonylag kis számban jelen levő reprezentáncsal rendelkező intézmények/szervezetek tartoznak, mint a fentebb már említett *levéltár* (13) és a különböző *művészeti alkotóműhelyek* (összesen 71). Utóbbiak kis száma talán elsőre meglepőnek tűnhet, ám ennek oka valószínűleg módszertani problémákkal is összefügghet: jelentős részük nem hivatalosan bejegyzett-nyilvántartott csoportként működik, illetve nehezen „megragadható” kört, alkotó csoportot jelent. Rajtuk kívül az *irodalmi köröket* (35) és a kis számú (11), de az információs társadalom korában nagyon fontos *internetes portálokat* kell még megemlítenünk.

Végül fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a fenti intézménytípus besorolás a kérdőívben szereplő „főtevékenység” megjelölése alapján készült. Rákérdeztünk ugyanakkor arra is, hogy az adott intézmény/szervezet végez-e egyéb kulturális tevékenységet. Ezzel próbáltuk minél teljesebben leírni az intézmények/szervezetek működési profilját, feltételezett sokszínűségét. A vizsgálati eredmények nagyrészt igazolták, hogy sokszor nem lehet egyetlenegy tevékenységgel

---

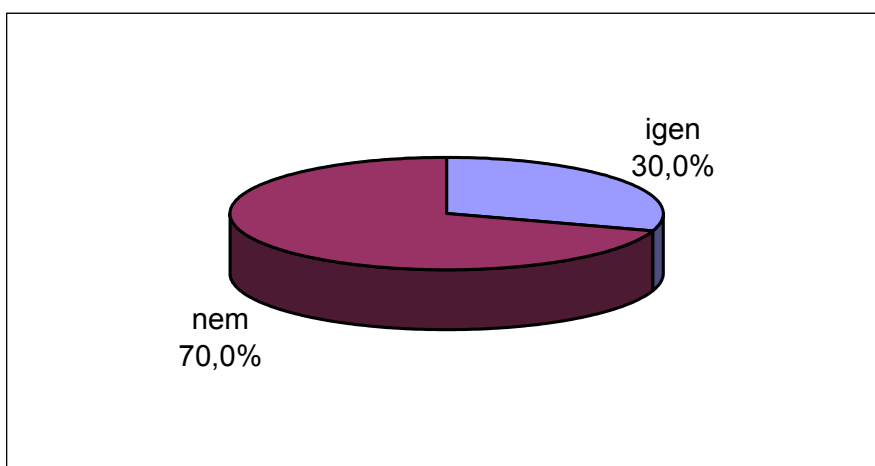
¹ A magyar nyelvű könyvtárak valójában ennél is lényegesen magasabb számban vannak jelen a térségben, ám adatfelvételi problémák miatt egy részük egyelőre nem került be a felmérésbe (lásd ezzel kapcsolatban a módszertani bevezetőt.)

jellemezni az intézmények/szervezetek működését, hiszen a válaszadók egynegyede megjelölt más kulturális tevékenységet is (ezeknek több mint a fele ráadásul nem csak egy, hanem kettő vagy három tevékenységet is említett). A négy fő (az intézménytípusoknak megfelelő) tevékenységi kör közül lényegében mindegyik jelentős számban szerepel. Ezekben belül is sokan említették a könyvtári tevékenységet (főleg a komplex kulturális tevékenységet folytató intézmények, szervezetek), sajtókiadványok megjelentetését, különböző művészeti tevékenységet (színhátság, táncgyűttes, énekkar), irodalmi kör működtetését, honismereti-ismeretterjesztő munkát, illetve komplex kulturális tevékenységet.

1.1.2. Intézményi/szervezeti önállóság

A vizsgálat jellegéből adódóan külön - külön kerültek felmérésre azok az intézmények/szervezetek, amelyek ugyan egy másik intézményen/szervezeten belül, ám attól mégis jól elkülöníthetően fejtik ki tevékenységüket (önálló vezetővel, tagsággal rendelkeznek vagy szakmai tevékenység szempontjából különálló egységet alkotnak, általában szervezeten belül is elkülönülnek „anyaintézményüktől”). A fő cél így nem az volt, hogy az ezen összetett intézmények közötti, olykor bonyolult viszonyrendszereket minél részletesebben feltérképezzük, hanem hogy megragadjuk azokat az intézményi/szervezeti egységeket, amelyek a határon túli magyar kulturális intézményrendszer egy-egy kulturális tevékenységtípus szerinti alrendszerének önálló szereplőiként működnek.

**Az intézmény/szervezet része-e, önálló egysége-e
más intézménynek/szervezetnek?**

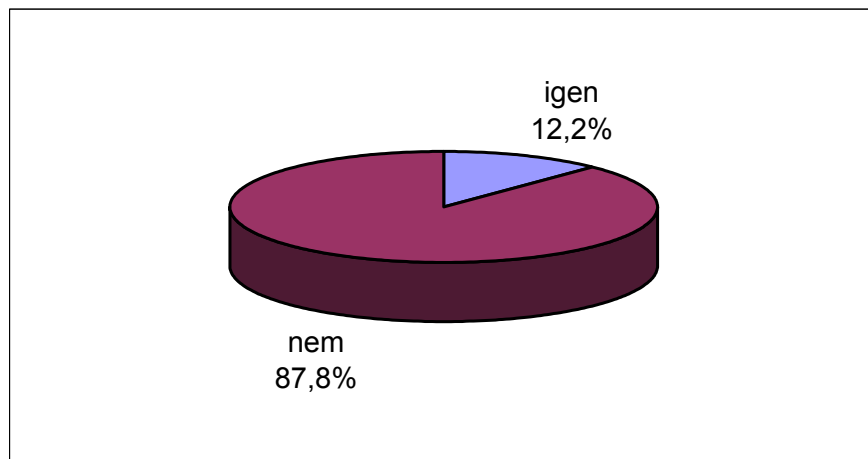

N= 2 730

A kutatási eredmények alátámasztották az ezzel kapcsolatos előfeltevéseinket, vagyis hogy fontos intézményi és szervezeti szereplők maradtak volna ki a felmérésből (vagy kerültek volna be csak érintőlegesen, néhány adat szintjén), ha nem reflektálunk erre az intézményi összetettségre. Az adatok szerint ugyanis igen sok felmért intézmény/szervezet működik lényegében más intézmény/szervezet keretein belül: a kérdezettek közel egyharmada nyilatkozott így. Ha részletesebben megvizsgáljuk az eredményeket, akkor az intézménytípusok közötti különbségeken túl azonban a kérdés értelmezésének problematikussága is szembeötlő. A színjátszó csoportok, illetve a zene- és táncművészeti csoportok esetében tapasztalt magasabb arány (40–45%) nem

meglepetés, hiszen ezek a kulturális intézmények/szervezetek jelentős részben valóban egy művelődési ház vagy, esetleg egy nagyobb egyesület, polgári társulás részeként működnek. A nyomtatott sajtókiadványok itt tapasztalt magas aránya azonban abból is származhat, hogy a válaszadó intézmények képviselői az adott lapot kiadó intézmény, cég „alá” tartozónak tüntették fel a lapot, ami ennél a kategóriánál bizonyos mértékig helyes értelmezés, másrésztől viszont bizonyos szempontból elfedi a kérdés eredeti irányultságát. A más intézményeknek/szervezeteknek „alárendelt” könyvtárak magas aránya pedig egyértelműen mutatja, hogy a kérdést itt sokszor félreértették a válaszadók, illetve a kérdezőbiztosok, hiszen az ő értelmezésükben egy települési könyvtárat gyakran a megyei vagy járási könyvtárhálózat (szövetség) intézményesült „részeként”, a hálózat „alá” tartozó egységként tüntettek fel – ami nyilvánvalóan téves értelmezést takar. Mindenesetre, ha a kérdés módszertani problematikusságát nem is hagyjuk figyelmen kívül, akkor is elmondhatjuk, hogy a magyar kisebbségi kulturális intézményrendszer egy jelentős része nem teljesen önálló, hanem más intézmények/szervezetek keretein belül működő, így csak részleges autonómiával rendelkező egységekből (szervezetekből) áll.

Az intézményhez/szervezethez tartozik-e más intézmény/szervezet?

N= 2 726

1.1.3. A szervezet/intézmény alapítás időszakai

A felmért szervezetektől/intézményektől természetesen azt is megkérdeztük, hogy melyik évben alakultak, illetve jegyezték be, vették nyilvántartásba őket hivatalosan is. Feltételeztük, hogy a két évszám sok esetben nem fog egybeesni, különösen a civil szféra különböző szervezeteinél. Előfordulhat ugyanis, hogy egy kulturális vagy művészeti csoport már évek óta működik, amikor eljut oda, hogy akár gyakorlati praktikussági okokból (pl. a pályázatokon való hivatalos részvételi lehetőség céljából), akár csak egyszerűen elérve a szervezeti fejlődés egy adott szintjét, formálisan is létrehozza a valójában már működő egyesületet, polgári társulást. Nem elhanyagolható azonban azoknak a szervezeteknek a száma sem, amelyek egyáltalán nem érzik szükségét a hivatalos bejegyzésnek, de ettől még tevékenységük a határon túli magyar kulturális intézményrendszer fontos részét képezi. Vizsgálatunk részben ez utóbbiakra is kiterjedt, bár az ő esetükben éppen a hivatalos működés, bejegyzés hiánya miatt kevésbé reménykedhettünk a megközelítőleg teljes feltérképezésben. (A hivatalosan nem bejegyzett szervezetek jelentős részét teszik ki az egyházi kereteken belül működő szervezetek alkotják, amelyek ugyan jól elkülöníthető csoportját jelentik egy adott – önálló jogi személyiséggel rendelkező, „hivatalosan” is működő – egyházi gyülekezetnek, de még sincsenek önálló csoportként, jogi személyiségként bejegyezve, nyilvántartva. Terveink szerint ezekre az egyházi szervezetekre a kutatási program egy későbbi fázisában térünk majd ki, így most csak a hivatalosan is bejegyzett egyházi-vallási egyesületek kerültek be a felmérésbe.)

Az alábbiakban elsősorban a tényleges működés elemzésére helyezzük a hangsúlyt, ezért a hivatalos bejegyzés időpontja helyett az alapítás évére vonatkozó eredményekre térünk ki röviden.

A szervezet/intézmény alapításának éve – régiók szerinti megoszlás					
<i>év</i>	<i>Szerbia-Mont.</i>	<i>Románia</i>	<i>Szlovákia</i>	<i>Ukrajna</i>	<i>Összesen</i>
<i>1945 előtt</i>	8,6%	7,2%	2,1%	2,4%	6,3%
<i>1945–1989</i>	36,1%	19,9%	39,3%	25,6%	26,8%
<i>1990</i>	2,2%	9,8%	2,9%	1,6%	6,6%
<i>1991–1995</i>	17,5%	24,1%	19,0%	37,6%	22,8%
<i>1996–2000</i>	23,2%	25,6%	25,5%	29,6%	25,2%
<i>2001–2003</i>	12,4%	13,4%	11,3%	3,2%	12,3%
<i>összesen</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

N= 2 614

A szervezet/intézmény alapításának éve – főbb intézménytípus szerinti megoszlás					
<i>év</i>	<i>közgyűjtemények</i>	<i>kiadók, média</i>	<i>művészeti csop.</i>	<i>komplex szerv., int.</i>	<i>Összesen</i>
<i>1945 előtt</i>	10,6%	5,6%	5,0%	5,4%	6,3%
<i>1945–1989</i>	58,8%	13,5%	25,1%	20,1%	26,8%
<i>1990</i>	3,2%	8,5%	5,7%	8,9%	6,6%
<i>1991–1995</i>	13,6%	29,2%	20,7%	25,6%	22,8%
<i>1996–2000</i>	9,1%	28,1%	30,3%	26,5%	25,2%
<i>2001–2003</i>	4,7%	15,1%	13,2%	13,5%	12,3%
<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

N= 2 511

Ha a felmért magyar intézmények/szervezetek létrejötteinek, megalakításának általános dinamikáját nézzük a szomszédos országokban, akkor láthatjuk, hogy az utóbbi közel másfél évtizedben lényegében viszonylag folyamatos, hasonló intenzitású növekedéssel állunk szemben. 1991 óta szinte egyenlő arányú a fejlődés az egyes periódusokban (figyelembe véve természetesen, hogy a 2001–2003 közötti szakasz valójában egy két és fél éves intervallumot jelöl). Az 1990-es év összességében mindenféleképp egy kiemelkedő év, bár az eltérő országokban különböző időpontban kell megjelölnünk a politikai-társadalmi rendszerváltás korszakhatárát. Sőt, az igazán pontos és releváns elemzés a későbbiekben megköveteli az alapítást-alakulást lényegileg meghatározó, egyesülési törvények és intézetalapítási szabályozások változásának alapos tanulmányozását is. Az 1945–1989 év között alakult intézmények/szervezetek egy nagyobb múltra visszanyúló tevékenységet végző intézményrendszer fontos elemeinek tekinthetők; az 1945 előtti pedig egy szinte történelmi mértékű beágyazottságot feltételeznek. Jóllehet éppen ez a kategória vethet fel problémákat a kérdés értelmezését illetően (több esetben bizonytalan jogutódlásról lehet szó, illetve más esetekben éppen egy nem végiggondolt – és ezért nem felvállalt – „előtörténet” zárójelbe-helyezéséről és csak az utóbbi időszak újraszabályozott keretei között történő értelmezésről).

A főbb intézménytípusokra vonatkozó táblázat jól mutatja, hogy a határon túli magyar kulturális intézményrendszerben eltérő szerepet betöltő intézmények/szervezetek „előélete” között milyen lényeges különbségek vannak. A döntően állami-költségvetési intézményekként működő közgyűjtemények (könyvtárak, levéltárak, múzeumok, egyéb gyűjtemények) több mint kétharmada (69,4%) 1990 előtt jött létre. Ezzel szemben a volt szocialista országokban a kilencvenes években ugrásszerű fejlődésnek induló médiaipar és könyvkiadói szféra, illetve a különböző kulturális és művészeti csoportok, komplex kulturális tevékenységet folytató szervezetek durván háromnegyed része a kilencvenes évek után alakult meg.

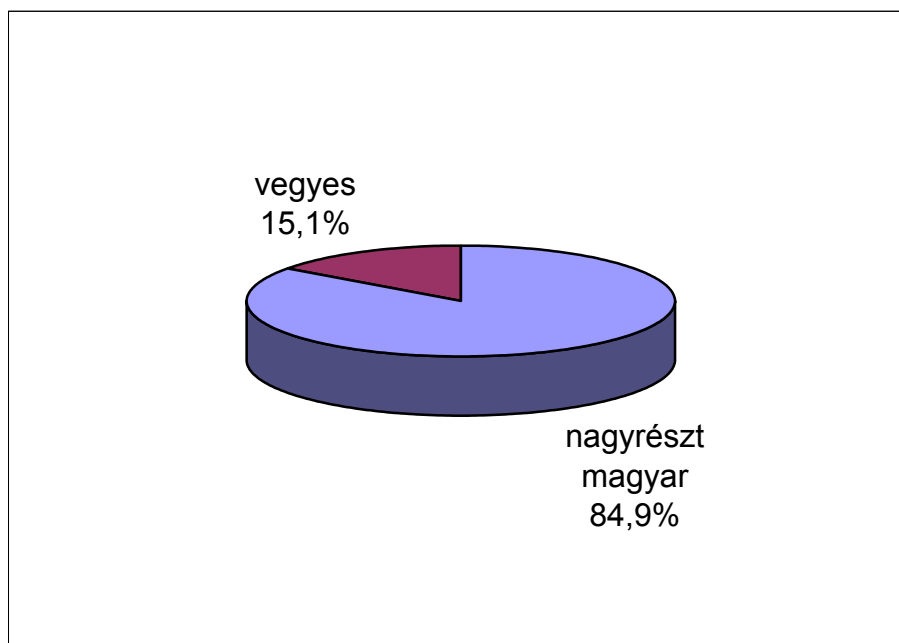

1.1.4. A tevékenység magyar jellege

A vizsgálat alapvető kiindulási pontja volt, hogy azok az intézmények/szervezetek kerüljenek felmérésre, amelyek kulturális vonatkozású tevékenységük során valamilyen módon a magyar kultúra és hagyomány ápolására („művelésére”) irányulnak. Hogy tevékenységük, illetve annak célja pontosan milyen arányban tekinthető „magyar”-nak, természetesen nehezen mérhető. Ennek ellenére arra kértük a megkeresett intézményeket/szervezeteket, hogy saját megítélésük, belátásuk szerint ítéljék meg ezt saját tevékenységük tekintetében.

Mint ahogy az alábbi grafikon mutatja, az intézmények döntő többsége (84,9%) alapvetően a magyar kultúra ápolásában, étékeinek megőrzésében határozta meg kulturális tevékenységét. Az adatok értelmezésével kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy nem csak önmagában az önbevallásos jelleg miatt kell óvatosan kezelnünk ezeket az adatokat (pl. mert a kérdezettek esetleg részben egy feltételezett elvárásnak megfelelően hajlottak a „pozitívabbnak” tűnő válaszra), hanem azért is, mert a társadalmi szervezetek, polgári társulások esetében lehetséges, hogy egyes csoportok a tagság etnikai összetételét is „beleszámították” a magyar jelleg meghatározásába.

Mennyire tekinthető az adott szervezet/intézmény magyarnak?

N= 2 594

Ha az egyes régiók szerinti megoszlásokat bemutató táblázatra tekintünk, akkor érdekes összefüggésre bukkanunk. A teljes vizsgálati mintán mért 85%-os arány ugyanis minden régióban

alacsonyabb (80% vagy az alatti), egyedül Erdélyben magasabb, vagyis a legnagyobb régió „viszi el” az eredményeket a nyolctized fölé. A többi régióban a felmért intézmények/szervezetek között általában még mindig igen nagy többségben vannak a magukat döntően magyarnak meghatározó intézmények/szervezetek, de legalább egyötödük (Muravidéken majdnem felük!) már „vegyes”-ként határozta meg magát. Ezeknek az eredményeknek az értelmezésére nehéz lenne általános magyarázatot találni, így csak a részletes regionális elemzések adhatnak a kérdésre választ. (Mindenesetre érdemes már most felhívni a figyelmet arra az összefüggésre, hogy a legnagyobb magyarlakta régiókban – Belső-Erdély, Partium, Székelyföld és Felvidék – a legnagyobb a magukat nagyrészt magyar intézményeként/szervezetként definiálók aránya, az eddig felmért legkisebb magyarlakta régióban – Muravidék – pedig a legkisebb ezek.)

A szervezet/intézmény mennyire tekinthető magyarnak?						
– régió szerinti megoszlás						
<i>Magyar jelleg</i>	<i>Szerbia-Mont.</i>	<i>Románia</i>	<i>Szlovákia</i>	<i>Szlovénia</i>	<i>Ukrajna</i>	<i>Összesen</i>
<i>nagyrészt magyar</i>	74,1%	89,7%	80,5%	56,2%	79,6%	84,9%
<i>vegyes</i>	25,9%	10,3%	19,5%	43,8%	20,4%	15,1%
<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

N= 2 592

A főbb intézménycsoportok szerinti megoszlások alapján egy lényeges összefüggésre mutathatunk rá: a kulturális értékek ápolásban, megőrzésében fontos szerepet játszó közgyűjteményeknek (könyvtárak, levéltárak, egyéb gyűjtemények, múzeumok) durván a fele (41,9%) az adott régióban általánosabb közművelődési funkciót tölt be, mint pusztán a magyar kultúra értékeinek gondozása, megismertetése. Nyilvánvaló, hogy egyrészt a könyvtárak és múzeumok jelentős része nem csak a magyar nyelvű kiadványok és egyéb, a magyar kultúrával kapcsolatos gyűjtemények gondozását végzi, másrészt viszont a különböző művészeti csoportok, (pl. táncgyűttesek, énekkarok, színjátszó csoportok) hangsúlyosabban kötődnek a nemzeti kisebbség hagyományainak ápolásához, jelenkori kulturális értékeinek közvetítéséhez.

A szervezet/intézmény mennyire tekinthető magyarnak?					
– régió szerinti megoszlás					
<i>magyar jelleg</i>	<i>közgyűjtemények</i>	<i>kiadók, média</i>	<i>művészeti szerv., int.</i>	<i>komplex kult. int, szerv.</i>	<i>Összesen</i>
<i>nagyrészt magyar</i>	58,1%	83,9	92,9%	90,4%	84,9%
<i>vegyes</i>	41,9%	16,1%	7,1%	9,6%	15,1%
<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

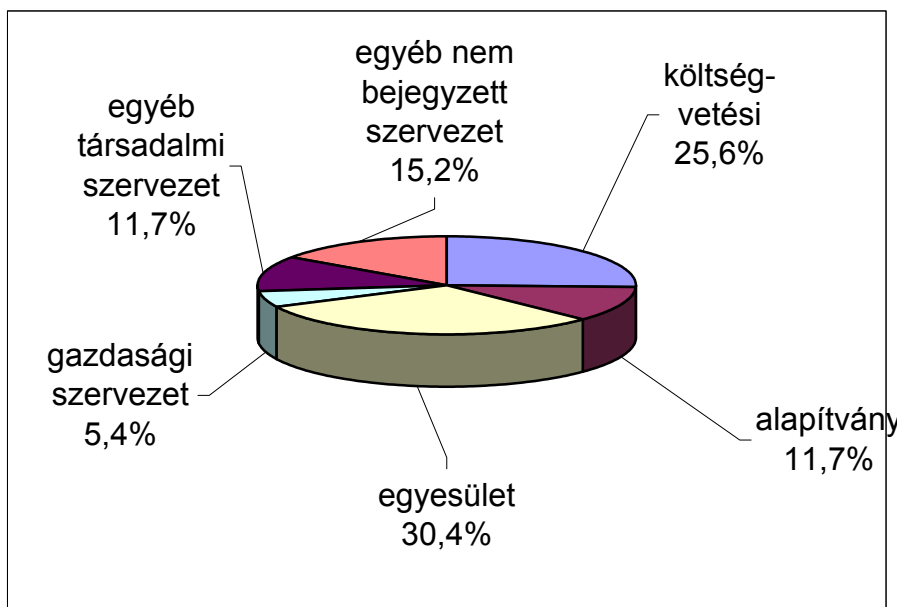
N= 2 594

1.1.5. Az intézményi/szervezeti működés keretei

A vizsgálati eredmények arról tanúskodnak, hogy a magyar kisebbségi kulturális intézményrendszer évről-évre egyre több lábon álló hálózatot jelent, amelyben az egyes intézményi/szervezeti szereplők különböző keretek között és eltérő tulajdonosi-működtetési struktúrában tevékenykednek. Az utóbbi másfél évtized egyik legfontosabb jelensége, hogy folyamatosan nő a civil kezdeményezések, az állami szférától független finanszírozású és irányítású intézmények, és főleg szervezetek szerepe. Emellett természetesen továbbra is elengedhetetlen a magyar kultúra ápolásában kulcsfontosságú helyet betöltő, döntően költségvetési (állami vagy önkormányzati) pénzekből gazdálkodó kulturális intézményeknek (pl. könyvtárak, múzeumok, művelődési házak) megtartása, erősítése.

Az alábbi ábrán látható, hogy a különböző működési formák mind érdemleges arányban képviseltetik magukat a felmért intézmények/szervezetek körében, hiszen kulturális szféráról lévén szó még a legkisebbnek számító csoport, a gazdasági szervezetek 5,4%-os aránya sem elhanyagolható. A költségvetési intézmények fontosságáról fentebb már több helyen szoltunk: 25%-os arányuk – „tartalmi” jelentőségükön túl – számosságukban is jelentős helyet biztosít nekik (különösen a helyi-területi önkormányzatok által működtetett intézmények száma jelentős, a közvetlen állami költségvetésből finanszírozott intézmények már kisebb számban fordulnak elő). A legnagyobb csoportot nem meglepő módon a különböző társadalmi szervezetek teszik ki (57,3%). Közülük azonban nem mindegyik működik hivatalosan is, hiszen az összes felmért csoport 15,2%-a „egyéb, nem bejegyzett szervezatként” tevékenykedik. A különböző, a megadott válaszkategóriákba nem besorolható, ám hivatalosan bejegyzett szervezetek aránya is jelentős (11,7%). Ezek között két nagy csoportot különböztetünk meg: egyrészt az egyházi csoportokat (a vizsgálatba bekerült intézmények/szervezetek több mint egytizedét egyházak – is – működtetik), másrészt a sajátos intézményrendszert jelentő felvidéki CSEMADOK szervezeteket. Előbbiek többsége feltehetőleg nem bejegyzett szervezatként működik, tehát az „egyéb, nem bejegyzett társadalmi szervezet” csoport számát növeli, mint ahogy a „non-profit”-ként vagy „civil”-ként meghatározott szervezetek nagy része is. A nem egyértelmű értelmezések miatt módszertani szempontból korrektebb megoldásnak tűnik, ha az „egyéb nem bejegyzett társadalmi szervezet” és az „egyéb társadalmi szervezet” kategóriába kerülő csoportokat olykor nem különböztetjük meg, hanem együtt kezeljük az elemzés során. Végül meg kell említeni a kulturális szférában is egyre nagyobb hangsúlyt kapó alapítványokat: a felmért intézmények, szervezetek több mint egytizede (11,7%) működési formáját tekintve ebbe a csoportba tartozik.

Az intézmények/szervezetek működési formája

N= 2 642

Mint látható, igen lényeges különbségek adódnak, ha intézménytípus szerinti bontásban vizsgáljuk meg a működési formák előfordulásait – az eredmények azonban nagyrészt nem meglepőek. Értelemszerűen a közgyűjtemények körében találkozunk kimagaslóan legnagyobb arányban (67,0%) költségvetési működési formával. Elsőre meglepőnek tűnhet azonban a társadalmi szervezetek magas aránya (26,2%), amely azonban a többi főbb intézménytípushoz mérten még mindig a legkisebbnek számít. Itt nem valamiféle speciális könyvtárról, egyéb közgyűjteményekről van szó, hanem elsősorban arról, hogy sok társadalmi szervezet, egyesület saját – elsősorban könyveket tartalmazó – gyűjteménnyel rendelkezik, amelyet mások is kölcsönözhetnek, megtekinthetnek, így ezek a civil szervezetek olykor kifejezetten könyvtári-közgyűjteményi tevékenységet folytatnak. Ezzel szemben a művészeti intézmények, szervezetek esetében pedig éppen az egyesületi és egyéb szervezeti forma a legtipikusabb (76,7%), de a komplex kulturális tevékenységet folytató intézmények/szervezetek körében is ez a leggyakoribb működési forma. Utóbbiaknál azonban mindenképp meg kell említeni a magas alapítványi „részesedést”: közel egyötödük (17,6%) ebben a formában működik. Végül a kiadók és a különböző nyomtatott és elektronikus média intézményeire hívnánk fel a figyelmet, hiszen kiugróan itt a legmagasabb a gazdasági szervezetek aránya (33,6%). Ebből látszik, hogy a könyvkiadás és a média a kisebbségi – és valószínűleg nem csak a kisebbségi – kulturális intézményrendszer leginkább piacosodott, profitorientált – még ha olykor szerény „profitot” is termelő – területe.

A szervezet/intézmény működési formája – főbb intézménytípus szerinti megoszlás					
<i>év</i>	<i>költségvetési</i>	<i>alapítványi</i>	<i>társ. szerv., egyesület</i>	<i>Gazdasági szervezet</i>	<i>Összesen</i>
<i>közgyűjtemények</i>	67,0%	5,9%	26,2%	0,9%	100,0%
<i>kiadók, média</i>	20,8%	8,2%	37,4%	33,6%	100,0%
<i>művészeti szerv., int.</i>	13,4%	9,1%	76,7%	0,8%	100,0%
<i>komplex kult. int., szerv.</i>	19,4%	17,6%	62,1%	0,8%	100,0%
<i>összesen</i>	25,6%	11,7%	57,4%	5,4%	100,0%

N= 2 642

1.2. Ingatlanhasználat

Ebben a fejezetben a kutatásnak az ingatlanhasználattal kapcsolatos eredményeit elemezzük. Nem kell különösen hangsúlyozni, hogy egy szervezet, illetve intézmény életében milyen jelentősége van annak, hogy az ingatlan, amelyben működik, kinek a tulajdonát képezi, van-e esetleg egyéb hasznosítható (pl. különböző csoportos foglalkozások alkalmával használható vagy esetleg bérbe adható) épülete, terme, rendelkezik-e más saját tulajdonú ingatlannal vagy osztozik-e valakivel annak használatán. Ezenkívül kíváncsiak voltunk a használt ingatlanok egyéb jellemzőire is: műemléknek minősül-e az épület és hogy ha szükséges, milyen mértékű felújításra szorul.

1.2.1. Ingatlantulajdonlás- és bérlés

Három csoportot különítettünk el annak alapján, hogy kinek a tulajdonát képezi az az ingatlan, ahol a kérdezett intézmény/szervezet működik. Az első csoportba tartoznak azok az intézmények, amelyek saját tulajdonát képezi a szóban forgó ingatlan, a másodikba azok, amelyek azt az államtól vagy az önkormányzattól bérlik, a harmadikba pedig a non-profit (alapítvány, egyház), illetve egyéb szervezet tulajdonát képező ingatlant használók. Ennél a kérdésnél értelemszerűen több választ is adhattak a kérdezett intézmények és szervezetek, hiszen egy adott ingatlan tulajdonjoga nem feltétlenül kizárólagos mindenütt: pl. az önkormányzat és az állam, vagy egy cég és egy önkormányzat stb. közösen is birtokolhatja azt. Nézzük ezek után a kérdésre adott válaszok százalékos megoszlását.

Az ingatlanok tulajdonos szerinti megoszlása	
<i>Tulajdonos</i>	<i>Megoszlás (%)</i>
Saját	9,4%
Állami ill. önkormányzati	48,5%
Non-profit vagy egyéb szervezet tulajdona	42,1%
<i>Összesen</i>	<i>100,0%</i>

(N=2 635)

Megfigyelhető, hogy igen csekély azon intézmények száma, amelyek saját tulajdonú ingatlannal rendelkeznek. Saját csoportján belül (állami, területi ill. helyi önkormányzatok között) és az összesítettben (összes választási lehetőség) is a legmagasabb a helyi önkormányzati tulajdonban lévő ingatlanok száma (35,5 %), de azon szervezetek száma (17,2 %) is magas, amelyeknél az ingatlan az egyház tulajdonát képezi .

Feltevődik a kérdés, hogy hogyan változik és miben különbözik a megoszlás az ingatlanok tulajdonosai szerint az egyes vizsgálati országokban. Azon szervezetek esetében, amelyek saját ingatlannal rendelkeznek a működési forma szerinti megoszlás a következő képet mutatja országonként:

Működési forma szerinti megoszlás országonként a saját ingatlannal rendelkező intézmények/szervezetek között				
<i>Működési forma</i>	<i>Ország</i>			
	Szerbia-Montenegró (%)	Románia (%)	Szlovákia (%)	Ukrajna (%)
Költségvetési	60,0%	7,0%	12,0%	–
Alapítvány	–	26,6%	6,0%	–
Egyesület	29,1%	39,2%	36,0%	66,7%
Gazdasági szervezet	23,6%	14,0%	20,0%	22,2%
Egyéb társadalmi szervezet	7,3%	7,0%	18,0%	–
Egyéb nem bejegyzett szervezet	–	6,2%	8,0%	11,1%
<i>Összesen</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

(N=257)

(Szlovénia a kis esetszámok miatt nem szerepel a táblázatban.)

A fenti adatokból jól megfigyelhető az országok közötti eltérés. A legfontosabb különbséget az jelenti, hogy amíg Erdélyben a saját tulajdonú ingatlannal rendelkező intézmények között nagyon alacsony azoknak az aránya, amelyeknek költségvetési lenne a működési formája, éppen úgy, mint Kárpátalján, addig Vajdaságban ezen szervezetek vannak túlsúlyban.

A fenti táblázatok adatai szerint a vizsgált intézmények közül csak Erdélyben és Felvidéken van olyan ingatlan, amely valamely alapítvány saját tulajdona lenne.

Nézzük meg ugyanezen szempont alapján az állami, illetve önkormányzati tulajdonban lévő ingatlanokhoz tartozó intézmények, valamint a non-profit (egyház, alapítvány) és egyéb szervezetek szerinti megoszlást.

Működési forma szerinti megoszlás országonként az állami, illetve önkormányzati tulajdonú ingatlanban működő intézmények/szervezetek esetében					
<i>Működési forma</i>	<i>Ország</i>				
	Szerbia-Montenegró (%)	Románia (%)	Szlovákia (%)	Szlovénia (%)	Ukrajna (%)
Költségvetési	52,2%	40,1%	43,6%	11,8%	46,3%
Alapítvány	2,0%	11,9%	4,3%	–	4,9%
Egyesület	32,1%	27,5%	16,0%	88,2%	41,5%
Gazdasági szervezet	2,9%	1,9%	0,9%	–	7,3%
Egyéb társadalmi szervezet	6,7%	7,1%	16,6%	–	–
Egyéb nem bejegyzett szervezet	4,1%	11,5%	18,6%	–	–
<i>Összesen</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

(N=1 288)

Azon intézmények esetében, ahol az ingatlanok az állam vagy az önkormányzatok tulajdonát képezik, legmagasabb arányban a költségvetési működési forma jelenik meg, kivéve Muravidéken, amely azonban nem lehet mérvadó az alacsony esetszám miatt. A táblázatból kiderül, hogy az állami, illetve önkormányzati tulajdonban lévő ingatlanokban sok esetben egyesületek működnek

Működési forma szerinti megoszlás országonként a non-profit szervezetek (egyház, alapítvány), illetve egyéb intézmények tulajdonát képező ingatlanokban működő intézmények/szervezetek esetében					
<i>Működési forma</i>	<i>Ország</i>				
	Szerbia-Montenegró (%)	Románia (%)	Szlovákia (%)	Szlovénia (%)	Ukrajna (%)
Költségvetési	26,0%	6,0%	7,6%	–	4,0%
Alapítvány	2,0%	20,0%	4,2%	–	5,4%
Egyesület	39,4%	32,0%	27,1%	100,0%	55,4%
Gazdasági szervezet	4,7%	5,0%	13,2%	–	14,3%
Egyéb társadalmi szervezet	15,7%	13,2%	29,9%	–	14,3%
Egyéb nem bejegyzett szervezet	12,2%	23,8%	18,0%	–	6,6%
<i>Összesen</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

(N=1 124)

A non-profit szervezetek, illetve egyéb intézmények tulajdonában lévő ingatlanokban leginkább egyesületek működnek, míg kisebb mértékben és országonként változó arányban egyéb társadalmi szervezetek és egyéb nem bejegyzett szervezetek.

Ugyan kevés azon intézmények/szervezetek száma, amelyek saját tulajdonú ingatlannal rendelkeznek, mégis nézzük meg, van-e a birtokukban esetleg más ingatlan. Összességében tekintve a válaszadó intézmények 6,7 %-a rendelkezik más, saját tulajdonú ingatlannal is. Igen érdekes képet mutat azonban ezen intézmények/szervezetek megoszlása a különböző csoportokon belül. Nagyon megnő ugyanis azoknak az intézményeknek az aránya, amelyek már rendelkeznek egy saját tulajdonú ingatlannal. De ez az arány csak azon intézményekhez viszonyítva magas, amelyeknek van más, saját tulajdonú ingatlan a tulajdonukban – tehát előfordulnak olyan esetek is, hogy egy intézmény/szervezet nem saját tulajdonú ingatlanban székel, ám máshol van saját tulajdonú ingatlana.

Azon szervezetek megoszlása jelenlegi székhelyük tulajdonosa szerint, amelyek rendelkeznek más saját tulajdonú ingatlannal	
<i>Jelenlegi működés helyéül szolgáló ingatlan tulajdonosa</i>	<i>(%)</i>
Saját	30,8%
Állami, ill. önkormányzati	31,3%
Non-profit vagy egyéb szervezet tulajdona	37,9%
<i>Összesen</i>	<i>100,0%</i>

(N=179)

Nézzük meg a működési forma és az országonkénti megoszlást a más, saját tulajdonnal rendelkező és nem rendelkező szervezetek között egyaránt. A táblázat adataiból az derül ki, hogy főleg az alapítványok és gazdasági szervezetek rendelkeznek további ingatlanokkal: leginkább Erdélyben, Vajdaságban, de Felvidéken is magasabb arányban szerepelnek, mint más említett működési formák.

Országokénti és működési forma szerinti megoszlás a más, saját tulajdonnal rendelkező és nem rendelkező szervezeteknél							
Ország	Van-e más, saját tulajdonú ingatlana	Működési forma					
		Költségvetési (%)	Alapítvány (%)	Egyesület (%)	Gazdasági szervezet (%)	Egyéb társadalmi szervezet (%)	Egyéb nem bejegyzett szervezet (%)
Szerbia-Montenegró	Van	7,8%	25,0%	2,3%	15,4%	7,7%	–
	Nincs	92,2%	75,0%	97,7%	84,6%	92,3%	100,0%
	Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Románia	Van	7,5%	16,3%	6,2%	11,0%	6,6%	2,2%
	Nincs	92,5%	83,7%	93,8%	89,0%	93,4%	97,8%
	Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Szlovákia	Van	3,2%	8,7%	3,6%	6,9%	7,8%	3,3%
	Nincs	96,8%	91,3%	96,4%	93,1%	92,2%	96,7%
	Összesen	100,0%	100,0%	100%	100,0%	100,0%	100,0%
Szlovénia	Van	–	–	–	–	–	–
	Nincs	100,0%	–	100,0%	–	–	–
	Összesen	100,0%	–	100,0%	–	–	–
Ukrajna	Van	–	–	1,9%	23,1%	–	–
	Nincs	100,0%	100,0%	98,1%	76,9%	100,0%	100,0%
	Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

(N=2 608)

Továbbá elmondható, hogy a válaszadó szervezetek jelentős része, 56,4%-a nem egyedül használja az ingatlant, hanem más intézménnyel vagy intézményekkel osztozik rajta. Az egyes intézménytípusoknál eltérő adatokat találunk ezzel a kérdéssel kapcsolatban. A tizenhat intézménytípus négy nagyobb csoportba történő átcsoportosításával könnyebben átláthatóvá válnak az intézmények/szervezetek helyzete közötti eltérések és azonosságok. (Az első csoportot alkotják a *közgyűjtemények*, amelybe a könyvtár, levéltár, múzeum és egyébgyűjtemény tartozik; a másodikat a *kiadók és a média*, amelybe a könyvkiadók, sajtó, elektronikus média és internetes portálok kerültek, a harmadikat a *kulturális és művészeti csoportok*, ebbe tartozik a színház és a zenével, tánccal, irodalommal, képzőművészeti alkotásokkal, filmmel és ismeretterjesztéssel kapcsolatos körök és szerveződések, és végül a *komplex kulturális tevékenységet folytató intézmények és szervezetek*, amelyek önmagukban alkotnak egy csoportot.)

Visszatérve az előző kérdésre és megnézve a válaszok nagyobb intézménycsoportok szerinti eloszlását, a következő adatokat kapjuk:

Ingatlan használaton való osztozás nagyobb intézménycsoportok szerinti eloszlása			
<i>Intézmény-csoport</i>	<i>Osztozik-e valakivel az ingatlan használatán</i>		
	<i>Igen (%)</i>	<i>Nem (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
<i>Közgyűjtemények</i>	49,0%	51,0%	100,0%
<i>Kiadók és média</i>	54,7%	45,3%	100,0%
<i>Művészeti és kulturális int., szerv.</i>	61,1%	38,9%	100,0%
<i>Komplex int., szerv.</i>	56,5%	43,5%	100,0%

(N=2 616)

A nagyobb intézmény-csoportok között az ingatlan használaton való osztozás szempontjából nincs lényeges eltérés, többé-kevésbé ugyanannyi azon intézmények száma, akik osztoznak az ingatlanon, mint azoké, amelyek nem. Ez alól egyedül a művészeti és kulturális intézmény/szervezet csoport jelent kivételt, annak köszönhetően, hogy ezek a szervezetek, körök többnyire nem professzionális szerveződések, így legtöbbször bérlik a találkozók helyeit vagy egy másik csoporttal, szervezettel megegyeznek az ingatlan használatán.

Részletesebben elemezve az intézmény-csoporton belüli különféle intézménytípusokat azt vehetjük észre, hogy igen magas az „igen” válaszok aránya a levéltár (60%) és az egyéb gyűjtemények (74,1%) esetében és alacsony könyvkiadóknál (32,8 %), valamint az internetes portáloknál (33,3 %), amely könnyen magyarázható az adott intézmények működési jellegével. Nézzük meg ugyanezen adatok országok szerinti alakulását.

Ingatlan használaton való osztozás országok szerinti eloszlása			
<i>Ország</i>	<i>Osztozik-e valakivel az ingatlan használatán</i>		
	<i>Igen (%)</i>	<i>Nem (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
<i>Szerbia-Montenegró</i>	55,0%/	45,0%	100,0%
<i>Románia</i>	56,9%	43,1%	100,0%
<i>Szlovákia</i>	52,2%	47,8%	100,0%
<i>Szlovénia</i>	94,1%	5,9%	100,0%
<i>Ukrajna</i>	65,7%	34,3%	100,0%

(N=2 614)

Amint a fenti táblázatban látható, a nagyobb határon túli magyar régiók között nem találunk érdemi eltérést. Egyedül Muravidék „lóg kis a sorból”, mivel a válaszadó intézmények nagy arányban osztoznak az ingatlan használatán, ami jelentős mértékű eltérést mutat a más országban tapasztalt eredményekhez képest (itt azonban a kis esetszámokat is figyelembe kell vennünk).

1.2.2. A működés helyüül szolgáló ingatlanok jellege és állapota

A kulturális intézményrendszer esetében, azon belül is a határon túli magyar, mint nemzeti kisebbség kulturális intézményrendszerének az esetében különösen neuralgikus probléma a működést sok esetben alapvetően meghatározó ingatlanhelyzet, az épületek felszereltsége, általában azok állapota. A következő kérdéscsoporttal arra próbáltunk választ kapni, hogy az intézmények képviselői hogyan ítélik meg a székhelyüül szolgáló épületek minőségét: arra kértük a válaszadókat, hogy mondják meg, igényel-e az épület felújítást, és ha igen milyen mértékben, illetve műemléknek minősül-e az épület.

Kezdjük talán az utóbbi kérdéskörrel. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a „műemlék” kategória nem jelentett feltétlenül minden esetben egzakt meghatározást, mivel igen különbözőnek találtuk a hivatalos besorolásokat, nyilvántartásokat még egy adott országon belül is (országos, megyei védettség stb.). Ezért inkább egy általános képet kívántunk csak kapni arról, hogy milyen jellegű épületekben működnek az intézmények/szervezetek, mennyire jelentenek kulturális (akár a magyar, akár a többségi nemzet kulturális örökségéhez tartozó) értéket a működés helyszínüül szolgáló ingatlanok. Az önbesoroláson alapuló válaszok szerint a vizsgálatba bekerültek között nem kevés intézmény/szervezet működik kulturális szempontból is különösen értékes ingatlanban, hiszen a kérdezettek 17,8 %-a válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy az adott ingatlan műemléknek minősül-e.

A továbbiakban térjünk rá ezen adatok régiók szerinti különbségekre, illetve azonosságokra.

Országonkénti megoszlás a szerint, hogy az ingatlan, amelyben az intézmény működik, műemléknek minősül-e			
<i>Ország</i>	<i>Műemléknek minősül-e</i>		
	<i>Igen (%)</i>	<i>Nem (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
<i>Szerbia- Montenegró</i>	17,8%	82,2%	100,0%
<i>Románia</i>	18,8%	81,2%	100,0%
<i>Szlovákia</i>	5,9%	94,1%	100,0%
<i>Ukrajna</i>	27,0%	73,0%	100,0%

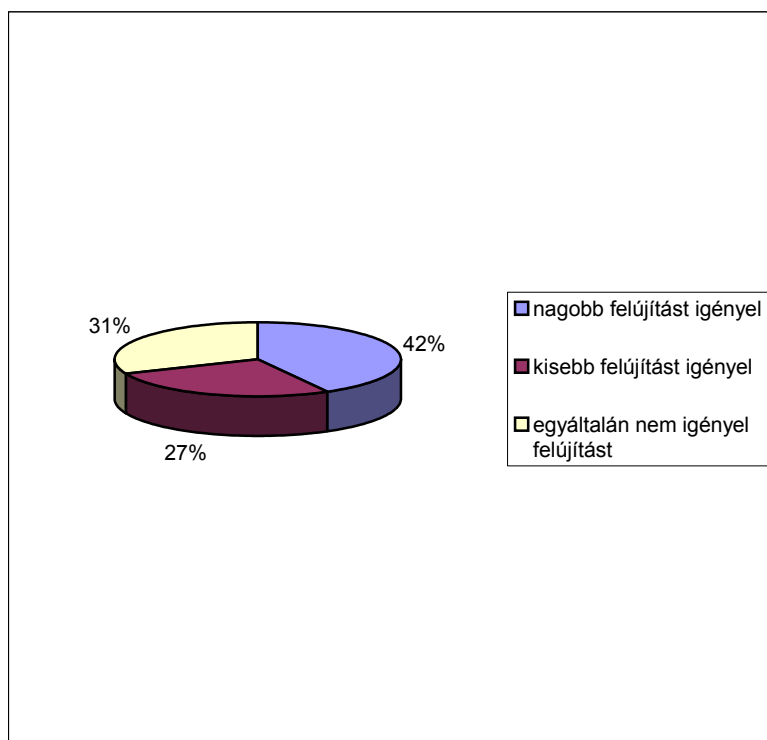
(N=2 555)

A fentebbi adatokból az derül ki, hogy a válaszadó intézmények spontán besorolása alapján leginkább az ukrain intézmények vélik úgy, hogy az ingatlan, amelyben működnek műemléknek minősül (27%), míg a legkisebb arány a szlovák szervezeteknél található. Természetesen nagyban meghatározza ezeket az arányokat az, hogy milyen jellegű az adott szervezet, amely az ingatlanban

működik (pl. színházak vagy múzeumok esetében nagyobb valószínűséggel minősül valami műemléknek). Megvizsgálva az intézménytípusonkénti bontást, csak azokat az adatokat emelnénk ki, ahol nagy az eltérés az átlagtól. A közgyűjteményekhez tartozó intézményeknél 31,8%-ban vélik úgy, hogy műemléknek minősül az ingatlan, amelyben működnek. A maradék három nagyobb intézménycsoportnál lényegesen alacsonyabb arányokkal találkozhatunk. A komplex kulturális szervezetek esetében 14,3%-os ez az arány, a művészeti és kulturális intézmények esetében 15,0%-os, míg a kiadók és a média estében 15,7%-os.

A következő két kérdés kapcsán arra szerettünk volna választ kapni, hogy a válaszadó intézmények milyen mértékben vélik úgy, hogy felújításra szorulna a működés céljára szolgáló ingatlanuk (függetlenül attól, hogy műemlék-e vagy sem). Az eredmények alapján alig észrevehető az eltérés azon válaszadó szervezetek között, amelyek úgy vélik, hogy nagyobb felújítást, kisebb felújítást vagy egyáltalán felújítást nem is igénylő épületekben működnek, bár valamivel a nagyobb felújítást igénylők vannak túlsúlyban (41,9 %).

Az épület felújítási igénye

(N=2 458)

Régiókénti bontásban az adatok a következőképpen alakulnak.

Országokénti megoszlás a szerint, hogy az ingatlan, amelyben az intézmény működik, milyen mértékben igényel felújítást				
<i>Ország</i>	<i>Milyen mértékben ?</i>			
	<i>Nagyobb mértékben (%)</i>	<i>Kisebb mértékben (%)</i>	<i>Egyáltalán nem (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
<i>Szerbia-Montenegró</i>	44,3%	36,4%	19,3%	100,0%
<i>Románia</i>	40,5%	24,7%	34,8%	100,0%
<i>Szlovákia</i>	43,0%	27,9%	29,1%	100,0%
<i>Ukrajna</i>	51,1%	17,8%	31,1%	100,0%

(N= 2 456)

A megkérdezett intézmények/szervezetek túlnyomó részt úgy vélik, hogy az ingatlan, amelyben működnek nagyobb felújítást igényel. Bármely régió adatait megvizsgálva ezt a képet kapjuk. A legtöbb országban, azonban igen nagymértékben megközelíti ezeket az arányokat azoknak a szervezeteknek a száma, melyeknek véleménye szerint az adott ingatlan egyáltalán nem igényel felújítást (ez alól egyedül Vajdaság képez kivételt).

1.3. Eszközellátottság

Ha az előzőekben azt mondtuk, hogy az intézmények/szervezetek működését alapvetően meghatározhatja az ingatlanhelyzet, akkor ugyanezt elmondhatjuk az eszközellátottságról is. Sőt, bizonyos tekintetben még talán egy általánosabb kérdéskörrel van szó, hiszen egyes szervezetek számára esetleg nem létkérdés, hogy mondjuk irodával rendelkezzenek, de a mindennapi kapcsolattartás, alapszintű ügyintézés (esetleg pályázatról való informálódás) során elengedhetetlenül szükség van bizonyos minimális infrastruktúrára, eszközellátottságra (pl. telefonvonal, fax, számítógép, internet stb.) – tehát szinte mindenkit érintő dolgokról van szó akkor, amikor az eszközellátottságot nézzük. A vizsgálat során megpróbáltuk minél életszerűbben megközelíteni a kérdést, így nem csak arról próbáltunk képet kapni, hogy milyen eszközökkel rendelkeznek az intézmények/szervezetek, hanem a tényleges használat is érdekelt minket, hiszen sok esetben ez valósabb képet ad az érintettek lehetőségeiről (közös irodai eszköz használat más intézménnyel, a szervezeti tagok magántulajdonában lévő eszközök használat a szervezet céljaira stb.).

1.3.1. Eszközellátottság – általános helyzetkép

A könnyebb átláthatóság kedvéért az elemzés során öt csoportba foglaltuk össze a kérdőívben felsorolt 21 féle ingóságot. A csoportokat az alapján alakítottuk ki, hogy milyen célra használják az adott eszközt. A táblázatok oszlopaiban három jól elkülöníthető adat jelenik meg az egyes ingóságokra vonatkozóan: azon intézmények száma (aránya), amelyeknek tulajdonukban van az adott ingóság; azon intézmények száma, amelyek más tulajdonában lévő ingóságot használnak; azon intézmények száma, amelyek semmilyen általunk megjelölt formában nem jutnak hozzá az adott ingóság használatához.

- I. Kommunikációs eszközök
- telefon vonal
  - mobil telefon
  - fax

(az internet-használatra később térünk ki)

<u>Az intézmények/szervezetek kommunikációs eszközellátottsága</u>					
<i>Típus</i>	<i>Válaszadók száma</i>	<i>Saját tulajdonában van (%)</i>	<i>Más tulajdonában van (%)</i>	<i>Nincs egyáltalán (%)</i>	<i>Összesen</i>
<i>Telefon vonal</i>	2 250	33,7%	42,8%	23,5%	100,0%
<i>Mobil telefon</i>	2 213	15,8%	13,1%	71,1%	100,0%
<i>Fax</i>	2 235	24,2%	28,6%	47,2%	100,0%

A fenti adatokból kiderül, hogy a válaszadó intézmények legtöbbször valamilyen formában rendelkezik telefonvonallal és a fax is magas arányban szerepel a megjelölt eszközök között, de mobiltelefonról már csak kevesen számoltak be. (Mindezen adatok természetesen nem jelentik azt, főleg a mobiltelefon esetében, hogy a válaszadó intézmény tagjainak ne lenne saját mobiltelefonjuk, illetve ne használnák azt az adott intézmény ügyeinek intézésére. Itt feltehetőleg különböző értelmezésekkel találkozhatunk: van, aki a saját, de a szervezet ügyeiben gyakran használt telefont is megjelölte, van aki viszont csak a hivatalosan is a szervezet tulajdonában lévőről számolt be.)

A továbbiakban az eszközök második két csoportjára, a számítástechnikai és az audiovizuális eszközökre térjünk rá.

- II. Irodai számítástechnikai eszközök
- fénymásoló
  - számítógép
  - nyomtató
  - CD meghajtó
  - CD író
  - szkennel
  - szerver

Az intézmények/szervezetek számítástechnikai eszközellátottsága					
<i>Típus</i>	<i>Válaszadók száma</i>	<i>Saját tulajdonában van (%)</i>	<i>Más tulajdonában van (%)</i>	<i>Nincs egyáltalán (%)</i>	<i>Összesen</i>
<i>fénymásoló</i>	2 204	22,5%	30,0%	47,5%	100,0 %
<i>számítógép</i>	2 230	40,3%	33,0%	26,7%	100,0 %
<i>nyomtató</i>	2 215	34,6%	30,2%	35,2%	100,0 %
<i>CD meghajtó</i>	2 209	31,8%	22,4%	45,8%	100,0 %
<i>CD író</i>	2 202	16,8%	11,4%	71,8%	100,0 %
<i>szkenner</i>	2 211	20,2%	13,4%	66,4%	100,0 %
<i>szerver</i>	2 198	10,0%	6,6%	83,4%	100,0 %

A táblázat adatai szerint a válaszadó intézmények, illetve szervezetek legnagyobb arányban számítógéppel, valamint nyomtatóval rendelkeznek és ebből is a saját tulajdonban lévő számítógépek és nyomtatók aránya a magasabb: az alapvető eszköznek tekinthető számítógép használata tehát a többség számára – valamilyen formában – biztosított. Az említettekén kívül viszonylag magas arányban rendelkeznek a válaszadók CD meghajtóval, fénymásolóval és szkennelrel is.

- III. Audio-vizuális technikai eszközök
- projektor
  - video projektor
  - televízió
  - magnetofon
  - videokészülék (lejátszó)
  - videokamera (kamera)
  - digitális fényképezőgép
  - CD lejátszó

Az intézmények/szervezetek audio-vizuális eszközökkel való ellátottsága					
<i>Típus</i>	<i>Válaszadók száma</i>	<i>Saját tulajdonában van (%)</i>	<i>Más tulajdonában van (%)</i>	<i>Nincs egyáltalán (%)</i>	<i>Összesen</i>
<i>projektor</i>	2 198	4,6%	3,8%	91,6%	100,0%
<i>video projektor</i>	2 198	2,8%	3,4%	93,8%	100,0%
<i>televízió</i>	2 196	20,1%	14,7%	65,2%	100,0%
<i>magnetofon</i>	2 197	21,2%	15,2%	63,6%	100,0%
<i>videokészülék (lejátszó)</i>	2 210	16,2%	12,9%	70,9%	100,0%
<i>videokamera (felvevő)</i>	2 194	6,6%	6,1%	87,3%	100,0%
<i>digitális fényképezőgép</i>	2 203	8,7%	7,6%	83,7%	100,0%
<i>CD lejátszó</i>	2 211	14,2%	10,9%	74,9%	100,0%

A harmadik csoportba tartozó eszközök meglétének fontossága intézménytípusonként eltérő, erre a későbbiek folyamán ki is fogunk térni. Összehasonlítva az előző két táblázatban szereplő adatokkal, itt lényegesen alacsonyabb „használati” arányokkal találkozhatunk, ami nem véletlen, hiszen egyrészt az intézményi/szervezeti tevékenység során viszonylag ritkán használt dolgokról (televízió, magnetofon) van szó, másrészt igen költséges eszközök (pl. projektor, videokamera) is tartoznak ebbe a körbe. Mindenesetre ebben az eszközcsoportban legmagasabb arányban a még elérhetőnek tűnő televízióval és magnetofonnal rendelkeznek.

Az utolsó csoportba egymáshoz nem igazán „kötődő” eszközöket soroltunk:

- IV. - gépjármű,
 - speciális szakmai eszközök
 - egyéb eszközök

<u>Az intézmények/szervezetek egyéb eszközökkel való ellátottsága</u>					
<i>Típus</i>	<i>Válaszadók száma</i>	<i>Saját tulajdonában van (%)</i>	<i>Más tulajdonában van (%)</i>	<i>Nincs egyáltalán (%)</i>	<i>Összesen</i>
<i>gépjármű</i>	2 201	13,8%	11,6%	74,6%	100,0%
<i>speciális szakmai eszközök</i>	2 081	19,4%	5,3%	75,3%	100,0%
<i>egyéb eszközök</i>	2 071	6,6%	1,4%	92,0%	100,0%

A válaszadó intézmények több mint egynegyede rendelkezik saját, illetve más tulajdonában lévő gépjárművel. Speciális szakmai eszközökkel is igen magas arányban rendelkeznek, közel 25%-ban. Ezen eszközök között említették a különböző hangszereket, fellépő ruhákat, díszleteket, könyveket, sportfelszereléseket, laboratóriumi felszereléseket stb.

Megnéztük, hogy az egyéb eszközök kategóriába milyen típusú eszközöket soroltak, de összehasonlítva a speciális szakmai eszközök közé soroltakkal, nem mutatnak nagy eltérést.

Egy általános kérdezési tapasztalatról azonban mindenképp szólnunk kell. A táblázatokban látható, hogy a figyelembe vett intézmények/szervezetek száma jóval kevesebb, mint az összes kérdezett intézmény/szervezet száma (n=2 812). Ez az eltérés abból adódik, hogy sok intézmény esetében csak annyit jelöltek, hogy rendelkeznek az adott eszközzel, azt azonban nem, hogy hány darabbal, így ezeket a válaszokat érvénytelennek tekintetük és a nem válaszolók közé kerültek. Másik oldalról viszont a nem válaszolók egy jelentős részéről feltételezhetjük, hogy valójában nem rendelkeznek az adott eszközzel. Ez persze nem jelenti azt, hogy a két ellentétes tényező kiegyenlíti

egymást, és az eszközhasználattal kapcsolatos adatok pontosak. Statisztikailag valószínűleg az a korrekt értelmezés, hogy az egyes eszközökre vonatkozó adatok kapcsán az egymás közötti arányokra figyelünk elsősorban.

1.3.2. Eszközellátottság – országokénti és intézménycsoportonkénti eltérések

A következőkben nézzük meg, hogy országoként és nagyobb intézménycsoportonként milyen különbségek figyelhetők meg az eszközellátottság területén.

Az első táblázatban a saját tulajdonban lévő kommunikációs eszközök eloszlására vonatkozó adatokat figyelhetjük meg.

Az intézmények/szervezetek saját tulajdonú kommunikációs eszközökkel való ellátottsága – intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –													
Ország	Kommunikációs eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	telefonvonal	67,2	32,8	100	66,2	33,8	100	44,1	55,9	100	48,8	51,2	100
	mobiltelefon	24,0	76,0	100	42,4	57,6	100	20,7	79,3	100	17,4	82,6	100
	fax	40,4	59,6	100	62,5	37,5	100	36,4	63,6	100	36,6	63,4	100
Románia	telefonvonal	29,1	70,9	100	56,1	43,9	100	18,2	81,8	100	28,3	71,7	100
	mobiltelefon	5,2	94,8	100	66,7	33,3	100	39,6	60,4	100	6,5	93,5	100
	fax	15,1	84,9	100	50,6	49,4	100	14,0	86,0	100	20,8	79,2	100
Szlovákia	telefonvonal	48,8	51,2	100	42,6	57,4	100	17,3	82,6	100	58,3	41,7	100
	mobiltelefon	14,3	85,7	100	35,2	64,8	100	13,2	86,8	100	25,0	75,0	100
	fax	25,0	75,0	100	37,0	63,0	100	12,9	87,1	100	31,0	69,0	100
Ukrajna	telefonvonal	37,5	62,5	100	52,2	47,8	100	14,3	85,7	100	33,3	66,7	100
	mobiltelefon	0,0	100,0	100	17,4	82,6	100	0,0	100	100	2,8	97,2	100
	fax	4,2	95,8	100	34,8	65,2	100	14,3	85,7	100	19,4	80,6	100

telefonvonal (N=2 228), mobiltelefon(N=2 239), fax(N=2 273)

A megvizsgált országok közül Szerbia-Montenegróban a közgyűjtemények rendelkeznek a legtöbb saját telefonvonallal (67,2 %), a legkevesebbel pedig az Ukrajnában lévő művészeti és kulturális intézmények (14,3 %). Megfigyelhető, hogy minden vizsgált országban a művészeti és kulturális intézmények vannak a legrosszabb helyzetben saját telefonvonallal való ellátottság terén. A legjobb helyzetben lévő intézménycsoportok típusa azonban változó országoként. Vajdaságban a már említett közgyűjtemények, Erdélyben és Kárpátalján a kiadók, illetve a média, Felvidéken pedig a komplex intézmények. Muravidék esetében az arány nem mérhető, mert egy intézmény tartozik a közgyűjtemények közé és tizenkettő a komplex intézmények, szervezetek közé, ezért ennél az országnál szereplő adatokat nem is jelenítettük meg.

Saját mobiltelefonnal való ellátottság szempontjából a Romániában lévő kiadók és média vannak a legjobb helyzetben (66,7 %), a legrosszabban pedig az ukrán közgyűjtemények valamint az ukrán kulturális és művészeti szervezetek vannak, ahol a válaszadó intézmények egyike sem rendelkezik saját mobiltelefonnal.

Megfigyelhető továbbá, hogy a Szerbia-Montenegróban (62,5 %) és Romániában (50,6 %) lévő kiadók és média rendelkezik a legmagasabb arányban saját tulajdonú fax-géppel és az is jól látható, hogy szinte bármely intézménycsoportot (kivéve a művészeti és kulturális szervezeteket, ahol magasabb) alapul véve az Ukrajnában lévő intézmények rendelkeznek legkevésbé saját fax-géppel.

Nézzük, mennyiben változik ez az arány a más tulajdonában lévő kommunikációs eszközökkel való ellátottság terén.

Az intézmények/szervezetek más tulajdonú kommunikációs eszközökkel való ellátottsága – intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –													
Ország	Kommunikációs eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	telefonvonal	44,2	35,8	100	57,8	42,2	100	70,7	29,3	100	60,3	39,7	100
	mobiltelefon	5,7	94,3	100	20,8	79,2	100	32,3	67,7	100	21,4	78,6	100
	fax	37,5	62,5	100	51,6	48,4	100	62,2	37,8	100	53,2	46,8	100
Románia	telefonvonal	41,2	58,8	100	36,1	63,9	100	40,8	59,2	100	51,1	48,9	100
	mobiltelefon	8,4	91,6	100	9,9	90,1	100	13,3	86,7	100	16,3	83,7	100
	fax	25,7	74,3	100	20,6	79,4	100	26,5	73,5	100	35,3	64,7	100
Szlovákia	telefonvonal	21,4	78,6	100	37,0	63,0	100	30,3	69,7	100	12,0	88,0	100
	mobiltelefon	3,6	96,4	100	16,7	83,3	100	13,6	86,4	100	4,8	95,2	100
	fax	7,1	92,9	100	35,2	64,8	100	15,3	84,7	100	10,8	89,2	100
Ukrajna	telefonvonal	54,2	45,8	100	47,8	52,2	100	85,7	14,3	100	58,3	41,7	100
	mobiltelefon	0,0	100	100	0,0	100	100	28,6	71,4	100	5,6	94,4	100
	fax	33,3	66,7	100	34,8	65,2	100	57,1	42,9	100	30,6	69,4	100

telefonvonal (N=2 248), mobiltelefon (N=2 211), fax (N=2 233)

A legtöbb más tulajdonában lévő telefonvonallal a kárpátaljai művészeti és kulturális intézmények rendelkeznek (85,7 %), ami bizonyos értelemben „kiegészíti” azt az eredményt, hogy kevés saját tulajdonban lévő telefonvonallal rendelkeznek. A Szerbia-Montenegróból lévő válaszadó intézmények ellenben nem csak saját telefonvonallal, hanem más tulajdonában lévő telefonvonallal is igen magas arányban rendelkeznek.

Annak ellenére, hogy a más tulajdonában lévő mobiltelefonnal legmagasabb arányban a kárpátaljai művészeti és kulturális intézmények rendelkeznek, mégis úgy tűnik, hogy az ezzel az eszközzel való ellátottság terén ők vannak a legrosszabb helyzetben, hisz a többi intézménycsoportban nagyon alacsony az aránya akár a saját, akár a más tulajdonában lévő mobiltelefonnal való rendelkezésnek.

A legtöbb más tulajdonában lévő faxot a vajdasági (62,2 %) valamint a kárpátaljai (57,1 %) művészeti és kulturális szervezetek használják, a legkevesebbet pedig a felvidéki intézmények,

annak ellenére, hogy utóbbiak esetében a saját használatú fax-gépekkel rendelkező intézmények aránya is alacsony.

Térjünk rá a második típusú eszközök országoként és intézménycsoportonként való eloszlására, kiemelve azokat az eseteket, ahol nagyobb eltérés mutatkozik a fejezet elején ismertetett átlagoktól.

Az intézmények/szervezetek saját tulajdonú számítástechnikai eszközökkel való ellátottsága – intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –													
Ország	Irodai számítás - technikai eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	Fénymásoló	41,2	58,8	100	37,1	62,9	100	25,8	74,2	100	29,1	70,9	100
	Számítógép	66,1	33,9	100	80,5	19,5	100	44,4	55,6	100	50,0	50,0	100
	Nyomtató	61,0	39,0	100	72,7	27,3	100	44,4	55,6	100	46,5	53,5	100
	CD meghajtó	58,6	41,4	100	74,7	25,3	100	41,2	58,8	100	43,9	56,1	100
	CD író	33,3	66,7	100	52,1	47,9	100	19,4	80,6	100	25,7	74,3	100
	Szkenner	49,1	50,9	100	57,5	42,5	100	32,4	67,6	100	27,3	72,7	100
	Szerver	16,0	84,0	100	28,1	71,9	100	7,1	92,9	100	18,1	81,9	100
Románia	Fénymásoló	20,2	79,8	100	34,1	65,9	100	12,5	87,5	100	22,1	77,9	100
	Számítógép	32,4	67,6	100	67,6	32,4	100	22,9	77,1	100	42,5	57,5	100
	Nyomtató	25,1	74,9	100	62,6	37,4	100	17,3	82,7	100	33,2	66,8	100
	CD meghajtó	23,2	76,8	100	61,5	38,5	100	13,4	86,6	100	30,8	69,2	100
	CD író	11,5	88,5	100	43,0	57,0	100	7,3	92,7	100	13,2	86,8	100
	Szkenner	15,6	84,4	100	44,1	55,9	100	8,0	92,0	100	15,7	84,3	100
	Szerver	8,4	91,6	100	27,1	72,9	100	3,1	96,9	100	7,4	92,6	100
Szlovákia	Fénymásoló	31,0	69,0	100	33,3	66,7	100	11,5	88,5	100	38,1	61,9	100
	Számítógép	39,3	60,7	100	50,0	50,0	100	20,9	79,1	100	51,2	48,8	100
	Nyomtató	33,3	66,7	100	40,7	59,3	100	20,6	79,4	100	47,6	52,4	100
	CD meghajtó	27,4	72,6	100	40,7	59,3	100	18,1	81,9	100	40,5	59,5	100
	CD író	15,5	84,5	100	33,3	66,7	100	7,7	92,3	100	15,5	84,5	100
	Szkenner	17,9	82,1	100	38,9	61,1	100	8,4	91,6	100	27,4	72,6	100
	Szerver	11,9	88,1	100	24,1	75,9	100	4,9	95,1	100	10,7	89,3	100
Ukrajna	Fénymásoló	12,5	87,5	100	30,4	69,6	100	9,5	90,5	100	27,8	72,2	100
	Számítógép	29,2	70,8	100	65,2	34,8	100	9,5	90,5	100	25	75,0	100
	Nyomtató	37,5	62,5	100	34,8	65,2	100	61,9	38,1	100	36,1	63,9	100
	CD meghajtó	16,7	83,3	100	63,6	36,4	100	9,5	90,5	100	22,2	77,8	100
	CD író	8,3	91,7	100	43,5	56,5	100	0,0	100	100	8,3	91,7	100
	Szkenner	12,5	87,5	100	52,2	47,8	100	9,5	90,5	100	11,1	88,9	100
	Szerver	8,3	91,7	100	17,4	82,6	100	4,8	95,2	100	0,0	100	100

fénymásoló (N=2 248), számítógép (N=2 283), nyomtató (N=2 282), CD meghajtó (N=2 272) CD író (N=2 247), szkennel (N=2 264), szerver (N=2 240)

Megvizsgálva a fentebbi táblázatot arra a következtetésre juthatunk, hogy hat eszköz esetében a legmagasabb arányban a vajdasági kiadók és médiához tartozó szervezetek rendelkeznek az adott eszközzel, mint saját tulajdonnal. Így 80,5%-ban számítógéppel, 72,7%-ban nyomtatóval, 74,7%-ban CD meghajtóval, 52,1%-ban CD íróval, 57,5%-ban szkennelrel és 28,1%-ban szerverrel.

Saját tulajdonban lévő irodai eszközzel való ellátottság terén viszonylag jó helyzetben vannak az erdélyi, illetve a kárpátaljai kiadók és média is, továbbá a vajdasági közgyűjtemények a válaszadó szervezetek között magas arányban rendelkeznek fénymásolóval (41,2%) és szkennelvel (57,%).

Most nézzük meg azokat a szervezeteket, amelyek a saját tulajdonú irodai számítástechnikai eszközzel való ellátottság terén rosszabb helyzetben vannak. Leginkább a különböző országokban (főleg ukrainai, szlovákiai és romániai) fellelhető művészeti és kulturális csoportok illetve, intézmények vannak ebben a helyzetben. Kárpátalján az ilyen típusú intézményeknek egyáltalán nincs saját tulajdonú CD írójuk, 4,8%-ban rendelkeznek szerverrel, 9,5%-ban fénymásolóval, számítógéppel, CD meghajtóval és szkennelvel. Erdélyben magasabb arányokkal találkozhatunk. Ebben a régióban a kulturális és művészeti szervezetek 3,1%-ának van saját tulajdonú szervere, 7,3%-ának van CD írója, 8%-ban rendelkeznek szkennelvel, 13,4%-ban CD meghajtóval, 17,3%-ban nyomtatóval és közel 1/3 arányban számítógéppel, amelyekhez hasonló arányok fordulnak elő a felvidéki művészeti csoportok esetében is.

Továbblépve nézzük meg a más tulajdonban lévő irodai számítástechnikai eszközökkel való ellátottságot.

**Az intézmények/szervezetek más tulajdonú számítástechnikai eszközökkel való ellátottsága
– intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –**

Ország	Irodai számítástechnikai eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	Fénymásoló	21,1	78,9	100	37,9	62,1	100	43,3	56,7	100	43,7	56,3	100
	Számítógép	24,3	75,7	100	55,7	44,3	100	62,9	37,1	100	52,5	47,5	100
	Nyomtató	28,6	71,4	100	45,6	54,4	100	56,3	43,8	100	48,7	51,3	100
	CD meghajtó	17,6	82,4	100	42,9	57,1	100	50,0	50,0	100	50,6	49,4	100
	CD író	11,8	88,2	100	35,2	64,8	100	34,5	65,5	100	28,6	71,4	100
	Szkennel	9,1	90,9	100	37,5	62,5	100	37,0	63,0	100	30,0	70,0	100
	Szerver	0,0	100	100	17,3	82,7	100	12,0	88,0	100	15,4	84,6	100
Románia	Fénymásoló	32,6	67,4	100	23,6	76,4	100	33,8	66,2	100	36,5	63,5	100
	Számítógép	28,0	72,0	100	32,6	67,4	100	35,2	64,8	100	37,7	62,3	100
	Nyomtató	25,8	74,2	100	26,1	73,9	100	31,7	68,3	100	36,0	64,0	100
	CD meghajtó	13,9	86,1	100	24,4	75,6	100	22,7	77,3	100	24,3	75,7	100
	CD író	5,8	94,2	100	14,5	85,5	100	8,9	91,1	100	13,3	86,7	100
	Szkennel	7,9	92,1	100	20,4	79,6	100	8,7	91,3	100	15,3	84,7	100
	Szerver	3,5	96,5	100	12,2	87,8	100	4,7	95,3	100	7,5	92,5	100
Szlovákia	Fénymásoló	11,9	88,1	100	29,6	70,4	100	22,6	77,4	100	8,4	91,6	100
	Számítógép	14,5	85,5	100	37,0	63,0	100	20,6	79,4	100	7,2	92,8	100
	Nyomtató	8,3	91,7	100	38,9	61,1	100	20,2	79,8	100	7,2	92,8	100
	CD meghajtó	3,6	96,4	100	35,2	64,8	100	13,9	86,1	100	3,6	96,4	100
	CD író	1,2	98,8	100	16,7	83,3	100	6,6	93,4	100	1,2	98,8	100
	Szkennel	2,4	97,6	100	29,6	70,4	100	8,4	91,6	100	1,2	98,8	100
	Szerver	1,2	98,8	100	11,1	88,9	100	5,2	94,8	100	2,4	97,6	100
Ukrajna	Fénymásoló	33,3	66,7	100	30,4	69,6	100	9,5	90,5	100	27,8	72,2	100
	Számítógép	41,7	58,3	100	39,1	60,9	100	66,7	33,3	100	38,9	61,1	100
	Nyomtató	37,5	62,5	100	34,8	65,2	100	61,9	38,1	100	36,1	63,9	100
	CD meghajtó	29,2	70,8	100	26,1	73,9	100	66,7	33,3	100	30,6	69,4	100
	CD író	8,3	91,7	100	17,4	82,6	100	28,6	71,4	100	8,6	91,4	100
	Szkennel	16,7	83,3	100	21,7	78,3	100	28,6	71,4	100	5,6	94,4	100
	Szerver	0,0	100	100	4,3	95,7	100	23,8	76,2	100	0,0	100	100

fénymásoló (N=2 202), számítógép (N=2 228), nyomtató (N=2 213), CD meghajtó (N=2 207) CD író (N=2 200), szkennel (N=2 209), szerver (N=2 196)

A táblázatban szereplő adatok szerint a válaszadó intézmények közül a legmagasabb arányban más tulajdonában lévő irodai számítástechnikai eszközzel a vajdasági komplex kulturális intézmények, művészeti csoportok, illetve a kárpátaljai művészeti csoportok rendelkeznek. Ezzel szemben a legkevésbé rendelkeznek más tulajdonban lévő, ilyen típusú eszközökkel a felvidéki közgyűjtemények és komplex kulturális szervezetek, valamint a szerver esetében a vajdasági és kárpátaljai közgyűjtemények, illetve kárpátaljai komplex kulturális intézmények és szervezetek.

A harmadik csoportba az audio-vizuális technikai eszközöket soroltuk, az alábbiakban tekintsük meg ezen eszközök eloszlását.

**Az intézmények/szervezetek saját tulajdonú audio-vizuális eszközökkel való ellátottsága
– intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –**

Ország	Audio-vizuális technikai eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	Projektor	10,4	89,6	100	0,0	100	100	0,0	100	100	4,7	95,3	100
	Video projektor	8,7	91,3	100	3,6	96,4	100	10,7	89,3	100	3,1	96,9	100
	Televízió	41,2	58,8	100	39,7	60,3	100	20,0	80,0	100	38,8	61,3	100
	Magnetofon	28,3	71,7	100	37,5	62,5	100	19,4	80,6	100	57,8	42,2	100
	Videó - készülék (lejátszó)	24,5	75,5	100	16,7	83,3	100	17,2	82,8	100	32,4	67,6	100
	Videókamera (felvevő)	6,4	93,6	100	14,0	86,0	100	6,9	93,1	100	9,2	90,8	100
	Digitális fényképező - gép	20,0	80,0	100	39,7	60,3	100	10,3	89,7	100	10,4	89,6	100
	CD lejátszó	8,5	91,5	100	27,9	72,1	100	25,0	75,0	100	36,0	64,0	100
Románia	Projektor	4,8	95,2	100	2,2	97,8	100	3,1	96,9	100	8,1	91,9	100
	Video projektor	2,7	97,3	100	0,5	99,5	100	1,8	98,2	100	4,5	95,5	100
	Televízió	16,8	83,2	100	21,0	79,0	100	10,9	89,1	100	22,2	77,8	100
	Magnetofon	13,7	86,3	100	25,7	74,3	100	12,8	87,2	100	19,0	81,0	100
	Videó - készülék (lejátszó)	12,4	87,6	100	13,4	86,6	100	10,7	89,3	100	19,1	80,9	100
	Videókamera (felvevő)	4,8	95,2	100	8,8	91,2	100	5,2	94,8	100	6,1	93,9	100
	Digitális fényképező - gép	15,7	94,3	100	23,6	76,4	100	3,9	96,1	100	6,4	93,6	100
	CD lejátszó	7,9	92,1	100	20,4	79,6	100	9,1	90,9	100	29,8	70,2	100
Szlovákia	Projektor	2,4	97,6	100	0,0	100	100	2,1	97,9	100	4,8	95,2	100
	Video projektor	3,6	96,4	100	1,9	98,1	100	0,7	99,3	100	3,6	96,4	100
	Televízió	26,2	73,8	100	20,4	79,6	100	8,7	91,3	100	38,1	61,9	100
	Magnetofon	25,0	75,0	100	33,3	66,7	100	13,9	86,1	100	42,9	57,1	100
	Videó - készülék (lejátszó)	22,6	77,4	100	22,2	77,8	100	10,8	89,2	100	27,4	72,6	100
	Videókamera (felvevő)	8,3	91,7	100	16,7	83,3	100	4,9	95,1	100	10,7	89,3	100
	Digitális fényképező - gép	3,6	96,4	100	16,7	83,3	100	4,2	95,8	100	6	94	100
	CD lejátszó	11,9	88,1	100	22,2	77,8	100	9,1	90,9	100	29,8	70,2	100
Ukrajna	Projektor	4,2	95,8	100	0,0	100	100	14,3	85,7	100	0,0	100	100
	Video projektor	0,0	100	100	0,0	100	100	0,0	100	100	0,0	100	100
	Televízió	8,3	91,7	100	21,7	78,3	100	4,8	95,2	100	19,4	80,6	100
	Magnetofon	8,3	91,7	100	17,4	82,6	100	4,8	95,2	100	16,7	83,3	100
	Videó - készülék (lejátszó)	4,2	95,8	100	13,0	87,0	100	4,8	95,2	100	19,4	80,6	100
	Videókamera (felvevő)	0,0	100	100	8,7	91,3	100	0,0	100	100	0,0	100	100

<i>Digitális fényképező – gép</i>	4,2	95,8	100	17,4	82,6	100	0,0	100	100	0,0	100	100
<i>CD lejátszó</i>	0,0	100	100	13,0	87,0	100	0,0	100	100	11,1	88,9	100

projektor (N=2 221), videoprojektor (N=2 219), televízió (N=2 249), magnetofon (N=2 251), videokészülék (N=2 227), videokamera (N=2 227), digitális fényképezőgép (N=2 241), CD lejátszó (N=2 239)

Mint már az eszközökkel való ellátottságról szóló fejezet első részében említettük, ennél a csoportnál alacsonyabb arányok szerepelnek, részben mert igen drágák, részben mert kevésbé fontosak a működéshez. Nézzük egy kicsit részletesebben ezeket az adatokat.

A felsorolt eszközök közül a legmagasabb arányt a magnetofonnal való ellátottság érte el a szerb-montenegrói komplex kulturális intézményeknél (57,8%), melyet a televízió követ a ugyancsak a szerb-montenegrói közgyűjteményeknél (41,2%), majd a digitális fényképezőgép, amely a szintén ebben a régióban, a kiadóknál éri el a legmagasabb arányt (39,7%), valamint a CD lejátszó (36%) és a videokészülék (32,4%) a komplex kulturális intézményeknél (36%). Az előbbieken felsorolt arányoknál jóval alacsonyabbak szerepelnek a fennmaradó három audio-vizuális eszköz esetében. Videokamera esetében leginkább saját tulajdonban lévővel a felvidéki kiadók rendelkeznek (16,7%), projektorral a kárpátaljai művészeti csoportok (14,3%), míg videoprojektorral a vajdasági művészeti csoportok(10,7%).

Ezen típusú eszközöknél sok esetben a megkérdezett intézmények egyáltalán nem rendelkeznek a felsoroltak valamelyikével. A szerb-montenegrói, a szlovákiai és az ukrain kiadók nem rendelkeznek projektorral, az ukrain közgyűjteményeknél és művészeti csoportoknál nincs videokamera és CD lejátszó, ugyancsak ez utóbbiaknál a komplex kulturális intézmények és a művészeti csoportok esetében nincs digitális fényképezőgép, továbbá megfigyelhető, hogy videoprojektor egyetlen Ukrajnában működő válaszadó intézménynél sincs.

Szintén a kárpátaljai művészeti csoportoknál a legalacsonyabb a saját tulajdonú televízióval (4,8%) és magnetofonnal (4,8%) rendelkező szervezetek aránya, valamint a kárpátaljai közgyűjtemények esetében a legalacsonyabb a saját tulajdonú videó-készülékkel rendelkező intézmények aránya (4,2%).

**Az intézmények/szervezetek más tulajdonú audio-vizuális eszközökkel való ellátottsága
– intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –**

Ország	Audio-vizuális technikai eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	Projektor	0,0	100	100	7,4	92,6	100	8,0	92	100	4,8	95,2	100
	Video projektor	2,9	97,1	100	3,8	96,2	100	8,3	91,7	100	4,8	95,2	100
	Televízió	11,8	88,2	100	7,4	92,6	100	25,9	74,1	100	24,2	75,8	100
	Magnetofon	17,6	82,4	100	22,2	77,8	100	32,1	67,9	100	23,4	76,6	100
	Videó - készülék (lejátszó)	8,8	91,2	100	9,4	90,6	100	19,2	80,8	100	20,9	79,1	100
	Videókamera (felvevő)	3,0	97,0	100	9,4	90,6	100	4,3	95,7	100	6,6	93,4	100
	Digitális fényképező - gép	3,0	97,0	100	19,6	80,4	100	11,5	88,5	100	16,9	83,1	100
	CD lejátszó	11,8	88,2	100	18,5	81,5	100	21,4	78,6	100	22,4	77,6	100
Románia	Projektor	3,1	96,9	100	3,3	96,7	100	3,6	96,4	100	6,0	94,0	100
	Video projektor	1,3	98,7	100	2,2	97,8	100	2,6	97,4	100	5,3	94,7	100
	Televízió	12,1	87,9	100	6,7	93,3	100	17,9	82,1	100	21,3	78,7	100
	Magnetofon	8,9	91,1	100	10,5	89,5	100	18,3	81,7	100	15,6	84,4	100
	Videó - készülék (lejátszó)	7,0	93,0	100	7,7	92,3	100	19,8	80,2	100	16,1	83,9	100
	Videókamera (felvevő)	2,2	97,8	100	2,8	97,2	100	9,8	90,2	100	8,3	91,7	100
	Digitális fényképező - gép	2,6	97,4	100	12,7	87,3	100	6,7	93,3	100	8,6	91,4	100
	CD lejátszó	3,1	96,9	100	6,6	93,4	100	13,5	86,5	100	11,2	88,8	100
Szlovákia	Projektor	1,2	98,8	100	1,9	98,1	100	3,1	96,9	100	0,0	100	100
	Video projektor	3,6	96,4	100	1,9	98,1	100	4,2	95,8	100	1,2	98,8	100
	Televízió	9,5	90,5	100	13,0	87,0	100	11,5	88,5	100	3,6	96,4	100
	Magnetofon	16,7	83,3	100	24,1	75,9	100	18,5	81,5	100	6,0	94,0	100
	Videó - készülék (lejátszó)	10,7	89,3	100	9,3	90,7	100	11,8	88,2	100	2,4	97,6	100
	Videókamera (felvevő)	6,0	94,0	100	5,6	94,4	100	5,2	94,8	100	0	100	100
	Digitális fényképező - gép	2,4	97,6	100	16,7	83,3	100	6,6	93,4	100	1,2	98,8	100
	CD lejátszó	6,0	94,0	100	13,0	87,0	100	16,4	83,6	100	2,4	97,6	100
Ukrajna	Projektor	0,0	100	100	0,0	100	100	9,5	90,5	100	0,0	100	100
	Video projektor	0,0	100	100	0,0	100	100	4,8	95,2	100	0,0	100	100
	Televízió	4,2	95,8	100	4,3	95,7	100	4,8	95,2	100	0,0	100	100
	Magnetofon	8,3	91,7	100	0,0	100	100	4,8	95,2	100	0,0	100	100
	Videó - készülék (lejátszó)	12,5	87,5	100	0,0	100	100	4,8	95,2	100	0,0	100	100

<i>Videókamera (felvevő)</i>	0,0	100	100	0	100	100	4,8	95,2	100	0,0	100	100
<i>Digitális fényképező – gép</i>	0,0	100	100	8,7	91,3	100	9,5	90,5	100	0,0	100	100
<i>CD lejátszó</i>	8,3	91,7	100	0,0	100	100	19,0	81,0	100	0,0	100	100

projektor (N=2 196), videoprojektor (N=2 196), televízió (N=2 194), magnetofon (N=2 195), videokészülék (N=2 208), videokamera (N=2 192), digitális fényképezőgép (N=2 201), CD lejátszó (N=2 209)

A más tulajdonában lévő audio-vizuális eszközökkel való ellátottság esetében alacsonyabb arányokkal találkozhatunk. Ezen táblázaton belül a legmagasabb arányban a kárpátaljai művészeti csoportok rendelkeznek más tulajdonában lévő projektorral (9,5%), a vajdasági művészeti csoportok videó-projektorral (8,3%), televízióval (25,9%) és magnetofonnal (32,1%), a felvidéki művészeti csoportok videó-kamerával (9,8%), a vajdasági komplex kulturális szervezetek videokészülékkel (20,9%) és CD lejátszóval (22,4%), valamint a vajdasági kiadók digitális fényképezőgéppel (19,6%). Továbbá megjegyzendő, hogy Ukrajnában a felsorolt eszközök közül minden esetben akad olyan, amelyekkel valamelyik intézménytípus ne rendelkezne.

Az intézmények/szervezetek saját tulajdonú gépjárművek, speciális szakmai és egyéb eszközökkel való ellátottsága – intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –													
Ország	Eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	<i>Gépjármű</i>	18,7	81,3	100	43,9	56,1	100	13,8	86,2	100	11,8	88,2	100
	<i>Speciális szakmai eszköz</i>	21,3	78,7	100	30,0	70,0	100	32,3	67,7	100	50,6	49,4	100
	<i>Egyéb eszközök</i>	7,1	92,9	100	6,0	94,0	100	8,0	92,0	100	12,5	87,5	100
Románia	<i>Gépjármű</i>	8,4	91,6	100	32,4	67,6	100	6,7	93,3	100	13,2	86,8	100
	<i>Speciális szakmai eszköz</i>	9,6	90,4	100	30,4	69,6	100	21,4	78,6	100	15,5	84,5	100
	<i>Egyéb eszközök</i>	2,2	97,8	100	9,6	90,4	100	5,2	94,8	100	7,4	92,6	100
Szlovákia	<i>Gépjármű</i>	15,5	84,5	100	29,6	70,4	100	5,9	94,1	100	15,5	84,5	100
	<i>Speciális szakmai eszköz</i>	13,4	86,6	100	13,5	86,5	100	17,4	82,6	100	19,2	80,8	100
	<i>Egyéb eszközök</i>	4,8	95,2	100	1,9	98,1	100	6,8	93,2	100	12,5	87,5	100
Ukrajna	<i>Gépjármű</i>	16,7	83,3	100	21,7	78,3	100	4,8	95,2	100	2,8	97,2	100
	<i>Speciális szakmai eszköz</i>	8,3	91,7	100	47,8	52,2	100	23,8	76,2	100	16,7	83,3	100
	<i>Egyéb eszközök</i>	21,7	78,3	100	0,0	100	100	0	100	100	12,5	87,5	100

gépjármű (N=2 236), speciális szakmai eszköz (N=2 079), egyéb eszközök (N= 2069)

Mint az eddigiekben sok esetben, ismét a szerb-montenegrói kiadók esetében a legmagasabb az arány (43,9%) a saját gépjárművel való ellátottság terén, míg a kárpátaljai komplex kulturális szervezetek esetében a legalacsonyabb (2,8%).

A speciális szakmai eszközökkel a legjobban a szerb-montenegrói komplex intézmények vannak ellátva (50,6%), míg a legkevésbé a kárpátaljai közgyűjtemények (8,3%), amelyek azonban a legnagyobb arányban rendelkeznek egyéb eszközökkel (21,7%).

Az intézmények/szervezetek más tulajdonú gépjárművek, speciális szakmai és egyéb eszközökkel való ellátottsága – intézmény-csoportok és országok szerinti megoszlás –													
Ország	Eszköz típusa	Intézmény-csoport típusa											
		Közgyűjtemények			Kiadók és média			Művészeti és kulturális int., szerv.			Komplex int., szerv.		
		Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)	Van (%)	Nincs (%)	Össz (%)
Szerbia-Montenegró	Gépjármű	0,0	100	100	17,0	83,0	100	19,2	80,8	100	9,5	90,5	100
	Speciális szakmai eszköz	2,7	97,3	100	5,8	94,2	100	12,0	88,0	100	5,1	94,9	100
	Egyéb eszközök	0,0	100	100	3,9	96,1	100	0,0	100	100	1,7	98,3	100
Románia	Gépjármű	11,4	88,6	100	12,2	87,8	100	12,2	87,8	100	14,7	85,3	100
	Speciális szakmai eszköz	0,9	99,1	100	4,3	95,7	100	11,7	88,3	100	3,5	96,5	100
	Egyéb eszközök	0,0	100	100	0,0	100	100	1,6	98,4	100	1,6	98,4	100
Szlovákia	Gépjármű	3,6	96,4	100	20,4	79,6	100	8,4	91,6	100	3,6	96,4	100
	Speciális szakmai eszköz	0,0	100	100	1,9	98,1	100	7,1	92,9	100	2,4	97,6	100
	Egyéb eszközök	0,0	100	100	0,0	100	100	1,8	98,2	100	1,2	98,8	100
Ukrajna	Gépjármű	12,5	87,5	100	13	87,0	100	14,3	85,7	100	2,8	97,2	100
	Speciális szakmai eszköz	8,3	91,7	100	8,7	91,3	100	4,8	95,2	100	5,6	94,4	100
	Egyéb eszközök	17,4	82,6	100	0,0	100	100	4,8	95,2	100	0,0	100	100

gépjármű (N=2 199), speciális szakmai eszköz (N=2 085), egyéb eszközök (N=2 071)

A fentebbi táblázatban szereplő adatok szerint a legmagasabb arányban más tulajdonában lévő gépjárművel a szlovákiai kiadók illetve médiához tartozó szervezetek (20,4%) rendelkeznek, míg a szerb-montenegrói közgyűjteményeknél ezzel egyáltalán nem találkozunk.

Leginkább az erélyi művészeti csoportoknál található más tulajdonában lévő speciális szakmai eszköz (11,7%) és a kárpátaljai közgyűjteményeknél egyéb eszközök (17,4%), míg a

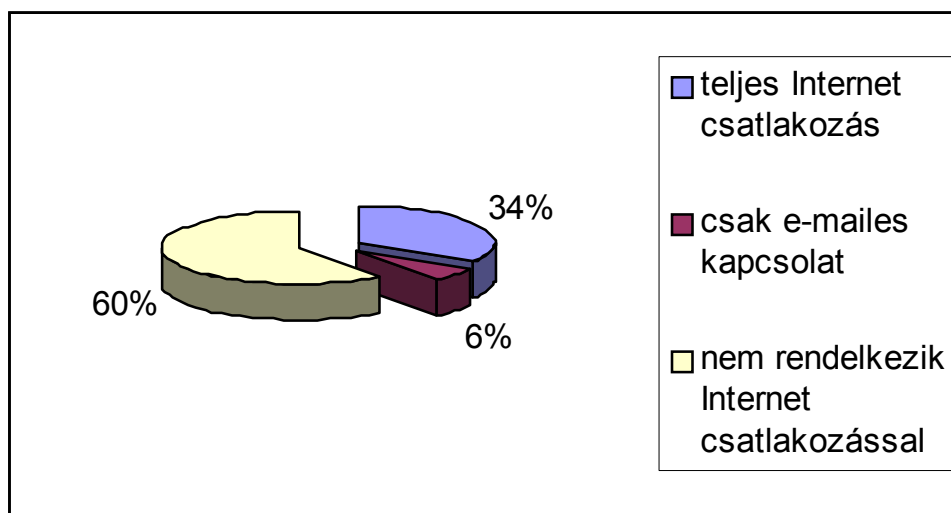
felvidéki közgyűjtemények egyáltalán nem rendelkeznek speciális szakmai eszközökkel és a vajdasági művészeti csoportok, az erdélyi és vajdasági közgyűjtemények, a felvidéki és kárpátaljai kiadók és média, valamint a kárpátaljai komplex kulturális szervezetekhez tartozó intézmények pedig egyéb eszközökkel.

1.3.3. Az intézmények/szervezetek internet-hozzáférése

valószínűleg nem kell különösebben hangsúlyozni, hogy az „információs társadalom” korában mekkora jelentősége van annak, hogy milyen arányban rendelkeznek a vizsgált intézmények/szervezetek internet-hozzáféréssel.

Az intézmények/szervezetek Internet-hozzáférése

Amint a fenti grafikon mutatja, továbbra is nagyon jelentős azoknak az intézményeknek a száma, amelyek nem rendelkeznek internet-csatlakozással. Itt természetesen figyelembe kell venni, hogy az intézményi/szervezeti internet-csatlakozás hiánya még nem jelenti feltétlenül azt, hogy az adott közösség nem tud internetet használni, hiszen a vezetők, tagok ettől még mint magánszemélyek használhatják a világhálót, s így az egyben szervezetük számára is információforrásul, kapcsolattartási eszközül szolgálhat. Egy kisebb kulturális csoport számára, amelynek nincs irodája, alkalmazottja stb.. (és nincs is ezekre szüksége), sok esetben fölösleges is a „szervezeti” szintű internet-kapcsolat.

Tehát a válaszadó intézmények 40%-a rendelkezik valamilyen internet-hozzáféréssel. Nézzük meg először az országokénti majd intézménycsoportonkénti megoszlást..

Internet-csatlakozással való rendelkezés országonkénti eloszlása			
<i>Ország</i>	<i>Rendelkezik-e internet-csatlakozással</i>		
	<i>Igen(%)</i>	<i>Nem(%)</i>	<i>Összesen(%)</i>
<i>Szerbia-Montenegró</i>	58,6	41,4	100
<i>Románia</i>	36,1	63,9	100
<i>Szlovákia</i>	38,3	61,7	100
<i>Szlovénia</i>	5,9	94,1	100
<i>Ukrajna</i>	49,5	50,5	100

N=2 630

A fenti táblázat adataiból jól kivehető, hogy a Szerbia-Montenegróban lévő válaszadó intézmények esetében közel 20 %-al több rendelkezik internet-csatlakozással, mint az átlag és Ukrajnában is majdnem 10 %-al meghaladja az átlagot az internet-csatlakozással rendelkező intézmények aránya. Szlovéniát nem számítva (a már többször említett okok miatt) leginkább Románia marad el ezen a téren az átlagtól.

Végül pedig nézzük meg a nagyobb intézménycsoportok szerinti bontást.

Internet-csatlakozással való rendelkezés intézménycsoportok szerinti eloszlása			
<i>Intézménycsoport</i>	<i>Rendelkezik-e internet-csatlakozással</i>		
	<i>Igen(%)</i>	<i>Nem(%)</i>	<i>Összesen(%)</i>
<i>Közgyűjtemények</i>	30,3	69,7	100
<i>Kiadók és média</i>	78,6	21,4	100
<i>Művészeti és kulturális int. illetve szerv.</i>	31,1	68,9	100
<i>Komplex int. ill. szerv.</i>	37,4	62,6	100

N=2632

Nem meglepő, hogy a kiadók és a média intézménycsoportba tartozó szervezetek jóval magasabb arányban rendelkeznek internet-csatlakozással, hisz esetükben a naprakész információk egyik legfontosabb forrása az internet, amelynek megléte nélkül jelentős hátrányban lennének a versenytársakkal szemben.

1.4. Munkatársak, tagság

Mivel a kulturális intézményrendszer, azon belül is különösen a kisebbségi szervezetek intézményrendszere, sok területen komoly emberi erőforrás gondokkal küzd – jelentős részben finanszírozási okokból –, ezért a közvetlen alkalmazottak mellett az önkéntes, különösebb ellenszolgáltatás nélkül dolgozó segítőknek nagyon fontos szerepe van. Egyes intézményeket, szervezeteket gyakran a „lelkésedésből” dolgozó szimpatizánsok, illetve a tagság agilisabb tagjai tartanak életben. Ha képet akarunk kapni a határon túli magyar kulturális intézményrendszer meghatározó emberi erőforrásokról, akkor ezért elkerülhetetlen, hogy az alkalmazottak mellett az intézményt/szervezetet körülvevő „holdudvarról” is valamelyest képet kapjunk.

1.4.1. A szervezetek tagsága

Először tekintsük meg, hogy hány hivatalosan nyilvántartott tagja van az adott kulturális intézménynek vagy szervezetnek, majd nézzük meg ezen adatokat országok, illetve nagyobb intézménycsoportok szerinti bontásban.

A tagság nagysága szerint négy csoportot hoztunk létre. Az elsőbe azon intézmények tartoznak, amelyeknek nincs hivatalosan nyilvántartott tagja, a másodikba azok, amelyeknél 1 és 20 közé esik ez a szám, tehát a hivatalosan nyilvántartott tagok száma szerint kicsi, a harmadik csoport a 21-100 közötti a közepes, a negyedik pedig a nagy, mivel az ebbe a csoportba került szervezeteknél 100 fölé esik ez a szám. Ugyanezt a csoportosítási módot használtuk a rendszeres tevékenységet végző önkéntes munkatársak és az alkalmazottak száma szerinti csoportosításnál is.

Annak a kérdésnek, hogy az adott intézmény hány nyilvántartott taggal rendelkezik, csak abban az esetben van értelme, ha a szervezet működési formája egyesület vagy egyéb társadalmi szervezet. A különböző, nem tagsági alapon működő intézményeket ezért értelemszerűen itt kihagytuk az elemzésből. Ily módon kiszűrve ezeket az eseteket, nézzük meg hogyan alakul a nyilvántartott tagok száma szerinti eloszlás két működési forma szerint.

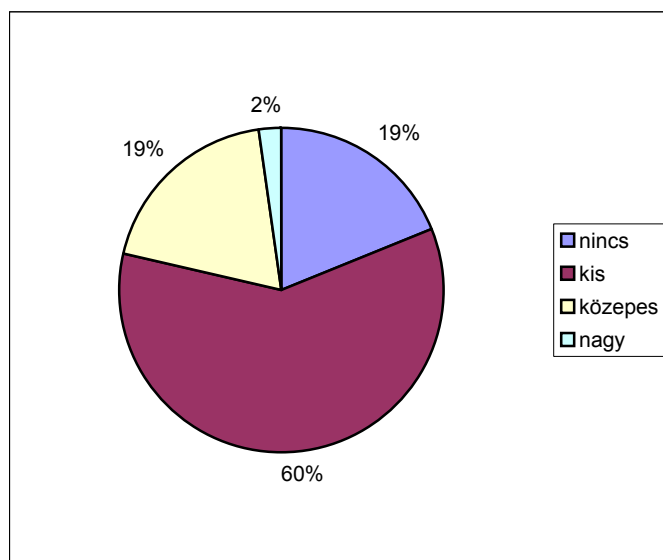
Nyilvántartott tagok száma szerinti megoszlás egyesületek és egyéb társadalmi szervezetek esetében					
<i>Működési forma</i>	<i>Nyilvántartott tagok száma</i>				
	<i>Nincs (%)</i>	<i>Kis (%)</i>	<i>Közepes (%)</i>	<i>Nagy (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
<i>Egyesület</i>	2,9%	24,4%	49,5%	23,2%	100,0%
<i>Egyéb társadalmi szervezet</i>	8,8%	39,1%	30,3%	21,8%	100,0%

Tehát az egyesületek közel fele (49,5%) húsznál több, de száznál kevesebb nyilvántartott taggal rendelkezik, míg az egyéb társadalmi szervezetek esetében legnagyobb arányban (39,1%) a kis taglétszámmal, tehát húsznál kevesebb fővel rendelkező intézmény a jellemző.

1.4.2. Az intézmények és szervezetek önkéntes segítői

A továbbiakban nézzük meg az önkéntesek száma szerinti eloszlást, majd azt, hogy ezen arányok hogyan változnak országonként és nagyobb intézmény csoportonként.

Az intézmények/szervezetek mellett dolgozó önkéntes segítőik száma

(N=2 516)

kicsi=1–20 fő, közepes=21–100 fő, nagy=100 fő felett

A grafikonból jól látható, hogy a válaszadó intézmények/szervezetek többsége (81%) rendelkezik önkéntes segítővel. A legnagyobb csoportot (60%) a 1–20 fő közötti „aktivistát” felmutató intézmények/szervezetek teszik ki, ami érthető, hiszen nagy részük eleve kis egyesület, polgári társulás. Nem jelentéktelen továbbá a 20 főnél több önkéntes segítővel rendelkezők aránya sem (19%).

Önkéntes segítőik számának országok szerinti megoszlása					
Ország	Nincs (%)	1–20 fő	21–100 fő	100 fő felett	Összesen
Szerbia-Montenegró	23,2%	51,5%	20,3%	5,0%	100%
Románia	14,3%	62,2%	21,7%	1,8%	100%
Szlovákia	27,4%	59,8%	11,9%	0,9%	100%
Ukrajna	30,9%	58,2%	7,3%	3,6%	100%

(N=2 514)

Kivétel nélkül minden országban a legmagasabb azon intézmények aránya, ahol nem haladja meg a húszat az önkéntesek száma. Továbbá elmondható, hogy Ukrajnában a legmagasabb az aránya

azoknak a szervezeteknek, ahol nincsenek önkéntesek, de magas azoknak is az aránya, ahol 100-nál több van, tehát úgy tűnik, hogy itt bizonyos intézményekre koncentrálódik az önkéntesség.

Önkéntes tagok száma az egyes nagyobb intézménycsoportok szerint					
<i>Ország</i>	<i>Nincs (%)</i>	<i>1–20 fő (%)</i>	<i>21–100 fő</i>	<i>100 fő felett</i>	<i>Összesen (%)</i>
<i>Közgyűjtemények</i>	52,3%	41,6%	5,4%	0,7%	100,0%
<i>Kiadók és média</i>	25,1%	63,7%	9,2%	2,0%	100,0%
<i>Kulturális, művészeti int. ill. szerv.</i>	12,4%	60,5%	25,4%	1,7%	100,0%
<i>Komplex int. ill. szerv.</i>	7,4%	66,1%	23,1%	3,4%	100,0%

(N=2 516)

A táblázatban szereplő adatok azt mutatják, hogy a közgyűjtemények esetében a legkisebb az önkéntesekkel rendelkező intézmények aránya. Intézménycsoporttól függetlenül a legmagasabb azon szervezetek aránya, ahol max. húsz az önkéntesek száma.

1.4.3. Alkalmazottak

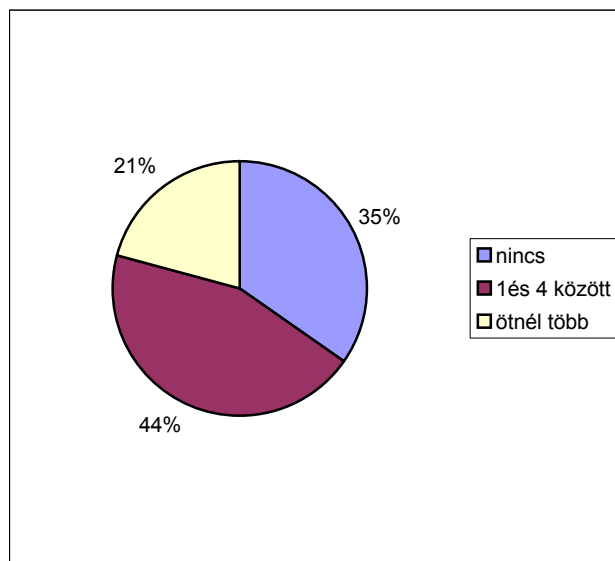
Végül nézzük meg, hogy milyen arányban van a válaszadó intézményeknek alkalmazottja és milyen ezen alkalmazottak megoszlása végzettségük szerint.

Arra a kérdésre, hogy van-e alkalmazottja a szervezetnek, csak 35,6%-ban válaszoltak „igen”-nel, ami azt jelenti, hogy a 2 664 intézményből, amely válaszolt erre a kérdésre, a legtöbb nem rendelkezik alkalmazottakkal. A nagyobb intézmény csoportok szerinti bontás adataiból az derül ki, hogy leginkább a közgyűjtemények (70,9 %), legkevésbé pedig a kulturális, művészeti csoportok (86,1) rendelkeznek alkalmazottakkal. Ezek az eredmények nem meglepőek, hiszen egyrészt az intézmények értelemszerűen eleve rendelkeznek legalább minimális munkatárssal, többségük ráadásul állami-önkormányzati fenntartású, másrészt a szervezetek, egyesületek jelentős része non-profit jellegű, tehát eleve kis költségvetésből gazdálkodik, így nem telik fizetett alkalmazottakra .

A végzettség szerinti eloszlás jobb áttekinthetősége miatt további csoportosításokra volt szükség. Mind a felsőfokú, mind a középfokú, mind az alacsony fokú végzettség esetében az első csoportba azok az intézmények kerültek, amelyek nem rendelkeznek felső-, közép-, vagy alacsony fokú végzettségű alkalmazottal, a másodikba azok, amelyiknél egy és négy közé esik a számuk, a harmadikba pedig azok, amelyiknél ötnél több alkalmazott van. Ezen csoportosítás alkalmazásával az alábbi adatokat kaptuk.

Felsőfokú végzettségű alkalmazottak aránya

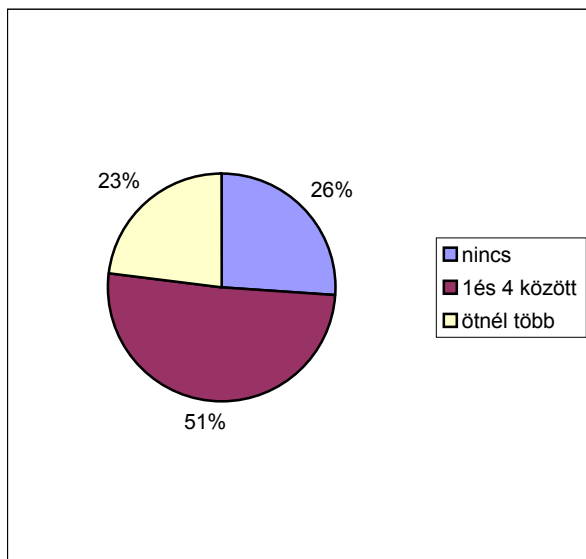
(azon intézmények között, akiknek van alkalmazottjuk)

(N= 955)

Középfokú végzettségű alkalmazottak aránya

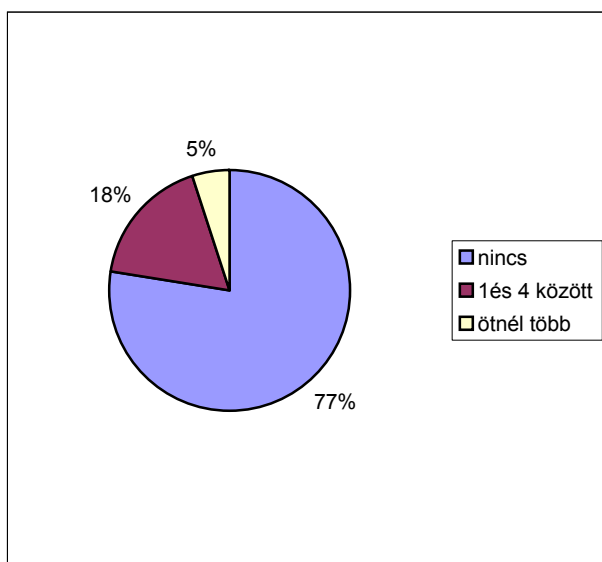
(azon intézmények között, akiknek van alkalmazottjuk)

(N=956)

Alapfokú végzettségű alkalmazottak aránya

(azon intézmények között, akiknek van alkalmazottjuk)

(N=952)

A fenti grafikonokból jól látható, hogy viszonylag magas azoknak az intézményeknek az aránya (35%), amelyeknél nincs felsőfokú végzettséggel rendelkező alkalmazott, ugyanakkor egyötödüknek (21%) 5 vagy annál több diplomás munkatársuk is van. A válaszadók közül a

legtöbbnek (74%) van középfokú alkalmazottja. Az alacsonyabb fokú alkalmazottak hiánya feltehetőleg a kulturális szféra jellegzetességeivel van összefüggésben, vagyis hogy bizonyos minimálisan szükséges középfokú vagy felsőfokú szakemberszám foglalkoztatására még van pénzügyi keret, de a főleg kisegítő munkát végző munkások (karbantartók, portások, mesteremberek, takarítók) alkalmazását már nem engedheti meg magának az intézmények/szervezetek nagy része, és az ezzel kapcsolatos, elengedhetetlenül szükséges munkákat alkalmi megbízások útján vagy önerőből végeztetik-végzik el.

Az alábbi táblázat az egyes országokban intézménycsoportok szerinti bontásban mutatja a felsőfokú alkalmazottak arányát. Az adatok nyilvánvalóan az egyes intézménytípusok szakemberigényeivel, illetve pénzügyi lehetőségeivel vannak összefüggésben.

Felsőfokú végzettségű alkalmazottak számának megoszlása országok és nagyobb intézménycsoportok szerint					
<i>Ország</i>	<i>Felsőfokú végzettséggel rendelkező alkalmazottak száma</i>	<i>Intézménycsoport típusa</i>			
		<i>Közgyűjtemények</i>	<i>Kiadók és média</i>	<i>Kulturális és művészeti int./szerv.</i>	<i>Komplex int./szerv.</i>
<i>Szerbia-Montenegró</i>	<i>nincs</i>	26,5%	11,3%	7,7%	53,3%
	<i>1–4 fő</i>	38,2%	66,0%	61,5%	36,7%
	<i>5 és több</i>	35,3%	22,7%	30,8%	10,0%
	<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
<i>Románia</i>	<i>nincs</i>	50,6%	2,9%	34,4%	40,6%
	<i>1–4 fő</i>	35,8%	58,8%	39,1%	48,7%
	<i>5 és több</i>	13,6%	38,3%	26,5%	10,7%
	<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
<i>Szlovákia</i>	<i>nincs</i>	57,9%	17,1%	39,5%	56,8%
	<i>1–4 fő</i>	26,3%	54,3%	44,7%	34,1%
	<i>5 és több</i>	15,8%	28,6%	15,8%	9,1%
	<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
<i>Ukrajna</i>	<i>nincs</i>	16,7%	5,3%	20,0%	12,5%
	<i>1–4 fő</i>	38,9%	52,6%	40,0%	50,0%
	<i>5 és több</i>	44,4%	42,1%	40,0%	37,5%
	<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

(N=955)

1.5. Gazdálkodás

1.5.1. Bevételek 2002-ben

A bevételeket minden régió esetében az adott ország hivatalos pénznemében adták meg a válaszadók, s így is ismertetjük azokaz. Az eredményeket a következő fejezetben, régiónkénti bontásban láthatjuk. A régiós bontás esetében csak az ún. nagyrégiókat elemeztük, mert a kistrégiók esetében még nem teljes az adatfelvétel, így azok adatai később kerülnek feldolgozásra.

Minden régió esetében nagy a válaszhiányok aránya. A válaszhiányok egyik része a válaszmegtagadásból adódik, amely a gazdálkodásra vonatkozó kérdések esetében nagyarányú volt. Ennek oka lehet, hogy a gazdálkodási adatokat bizalmasan kezelik, s így nem adták ki, ok lehet az is, hogy a válaszadó személy nem érezte magát kompetensnek ebben a kérdésben, és az is előfordulhatott, hogy a megkérdezett intézmény, szervezet egy másik intézmény alá tartozik, s a könyvelést ott vezetik. A válaszhiányok további oka lehet, hogy a felmért szervezet valóban nem folytat semmilyen gazdálkodást, nem történik pénzmozgás – ilyenek lehetnek a különböző hagyományőrző csoportok, kézműves körök stb.

A válaszhiányok kezelése mindig problémás, s jelen esetben különösen az, a jelentős aránya miatt. A bevételek százalékos megoszlásainál minden esetben az érvényes válaszokat vesszük 100 százaléknak, a hiányzó válaszokat nem vesszük figyelembe. Ez azonban torzulást okozhat az eredményekben, hiszen nagy valószínűséggel vannak olyan válaszadók, amelyek nem kaptak támogatást, de a megadott cellába nem 0-t írtak, hanem üresen hagyták, s így válaszhiányként jelennek meg. Ha az űrlapot helyesen töltik ki, a „nem kapott támogatást” kategóriában szerepelnének. Tehát így a „nem kapott támogatást” kategóriában feltehetően kevesebb intézmény szerepel, mint ahányan valójában nem kaptak, s így az arányszámításnál a „támogatottak” százalékos aránya nagyobb lehet, mint a valóságban. Ezt minden egyes kérdés tanulmányozásánál figyelembe kell venni. Ez főként a Vajdaságra igaz, ahol nagy a válaszhiányok aránya, Felvidék és Erdély esetében erre kevésbé kell számítani.

A bevételeket két részre tagoltuk: saját forrásból és támogatásból származó bevételek. A *saját forrás* esetében azt taglaljuk, hogy milyen tevékenységgel tesznek szert arra a jövedelemre, s az egyes jövedelemszerző formák milyen gyakorisággal fordulnak elő a válaszadó intézmények,

szervezetek körében. Ezt régiónkénti bontásban vizsgáltuk, feltételezve, hogy adódhatnak különbségek. Az eredményeket az 1.5.2. fejezet megfelelő alfejezeteiben ismertettük.

A támogatásból származó bevételeket a 33 kategóriából és a nagy válasziányból adódó alacsony esetszámok miatt nem érdemes régiónkénti bontásban vizsgálni, hanem összevontan, általánosságban beszélhetünk ezekről. Ennek eredményeit az alábbi alfejezetben ismertettük.

Támogatási források

Jelen esetben nem a támogatások összegét, hanem azok forrásait vesszük szemügyre. Az egyes források gyakoriságát az alapján határozzuk meg, hogy a válaszadó intézmények, szervezetek hány százaléknál jelenik meg az adott forrás. Mivel 31 kategória, azaz forrás szerepelt a kérdőívben, ezért az áttekinthetőség érdekében csak a jelentősebb forrásokat ismertettjük, 5 százalékos jelenlétnél határozva meg a határt.

A leggyakrabban a *magyarországi közalapítványoktól* kapott támogatás jelenik meg, a válaszadó intézmények, szervezetek egynegyede említette. Azaz az intézmények jelentős részének működéséhez járulnak hozzá a magyarországi közalapítványok. (Azt, hogy a Magyarországról származó támogatások a bevétel összegének hányadrészét teszi ki, a következő fejezetben, régiónként ismertettjük).

A második leggyakoribb támogató a *helyi önkormányzat*. Az intézmények, szervezetek egyötöde kapott támogatást a helyi önkormányzattól nem pályázaton keresztül, hanem valamilyen egyéb formában. A helyi önkormányzatok pályázatain további 8,9 százalék nyert támogatást.

A harmadik helyen a hazai (ezalatt az adott országot értve) *egyéni adományozók* állnak. Ők a szervezetek 15,4 százaléknak működéséhez járultak hozzá.

Gyakoriságban ezután következnek a *hazai, nem állami és nem pályázati források* (ismét az adott országot értve), a *hazai állami pályázati források* és a *hazai közalapítványok*, amelyek forrásonként a szervezetek, intézmények valamivel több, mint egytizedének nyújtottak támogatást.

A *hazai állami, nem pályázati* és az *egyházi* források a szervezetek, intézmények 5-5 százalékát támogatták.

Ha összesítve azt vizsgáljuk, hogy mely országból származik a kapott támogatás, láthatjuk, hogy a szervezetek, intézmények 56,5 százaléknál jelennek meg a hazai (az adott ország) források; 33,7 százaléknál van szó magyarországi forrásokról, és mindössze 6,7 százalékban egyéb országról.

Egyes támogatási források megjelenésének aránya a válaszadó intézmények, szervezetek körében (jelentősebb, legalább 5 %-ot kitevő források)	
<i>Támogatás forrása</i>	<i>%</i>
Magyarországi, közalapítványi pályázaton nyert támogatás	24,9 %
Hazai, önkormányzati, nem pályázaton nyert támogatás	20,1%
Hazai, egyéni adomány	15,4 %
Egyéb hazai támogatás	13,5 %
Hazai állami pályázaton nyert támogatás	11,7 %
Hazai, közalapítványi pályázaton nyert támogatás	10,2 %
Magyarországi állami pályázaton nyert támogatás	10,1 %
Hazai, önkormányzati pályázaton nyert támogatás	8,9 %
Hazai, állami, nem pályázaton nyert támogatás	5,7 %
Hazai, egyházi támogatás	5,0 %

Egyes támogatási források megjelenésének aránya a válaszadó intézmények, szervezetek körében – összesítés	
<i>Támogatás forrása</i>	<i>%</i>
Hazai támogatás <i>összesen</i>	56,5%
Magyarországi támogatás <i>összesen</i>	33,7%
Egyéb külföldi támogatás <i>összesen</i>	6,7%

Az intézménytípusokra tekintve elmondható, hogy magyarországi támogatást a legnagyobb számban a komplex kulturális tevékenységet folytató intézmények kaptak. Ilyen típusú intézmények, szervezetek a művelődési házak, kultúrházak és egyesületek, ifjúsági szervezetek, rendezvényszervezetek stb. Ezenkívül a sajtó képviselői, ismeretterjesztő klubok, honismereti illetve ismeretterjesztő csoportok, zeneművészeti csoportok kaptak még jelentős számban támogatást Magyarországról.

Hány intézmény kapott Magyarországról támogatást 2002-ben? Intézménytípus szerint	
<i>Bevétel típusa</i>	<i>N</i>
Könyvtár	27
Levéltár	3
Múzeum	17
Egyéb gyűjtemények	8
Könyvkiadók	29
Sajtó	60
Elektronikus média	3
Internetes portálok	2
Színház	23
Zeneművészeti csoportok	43
Táncművészeti csoportok	33
Irodalmi körök	9
Képző-, ipar-, fotó, népművészeti alkotóműhelyek	18
Filmművészeti alkotóműhelyek	2
Ismeretterjesztő/honismereti szervezetek, klubok	69
Komplex kulturális szervezetek	321

1.5.2. A bevétel alakulása országonként

1.5.2.1. Szerbia-Montenegró (Vajdaság)

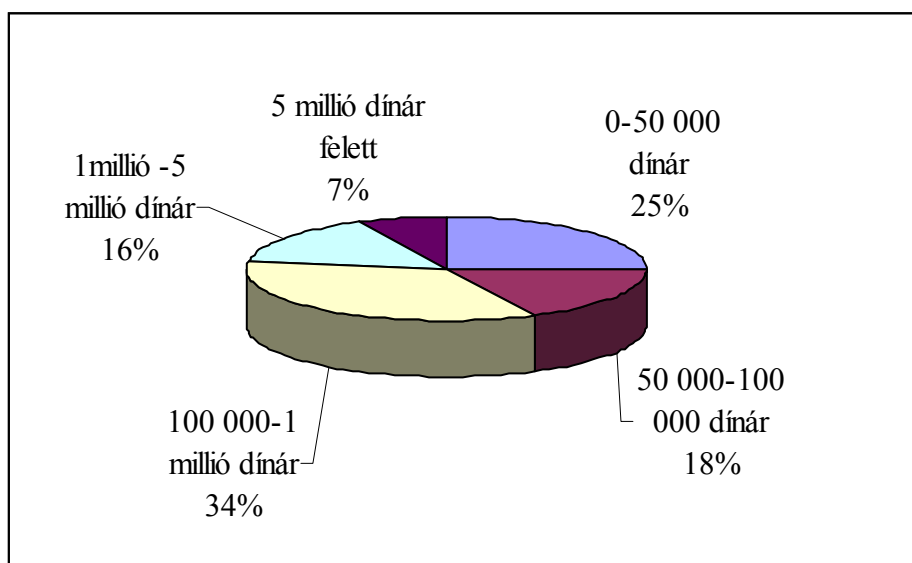
A felmért intézmények 56,4 százaléka jelezte, hogy volt bevétele a 2002-es évben. A fennmaradó 43,6 százalékot azok az intézmények, szervezetek alkotják, akik vagy megtagadták a válaszadást – a gazdálkodásra vonatkozó kérdések esetében erre gyakran volt példa – vagy olyan jellegű szervezetről van szó, ahol valóban nincs pénzmozgás.

A válaszadó intézmények, szervezetek egynegyede, 24,9 százaléka rendelkezik alacsony, maximum 50 000 dináros bevétellel a 2002-es évben. 7,8 százalék jelzett 50 000 és 100 000 dinár közötti bevételt, azaz a válaszoló szervezetek, intézmények 42,7 százaléka maximum 100 000 dinár bevétellel rendelkezett az adott évben.

Közepes bevétele (100 000 és 1 000 000 dinár között) volt a szervezetek 34,7 százalékának, ezen belül 61 intézménynek, szervezetnek 500 000 alatt, és csak 17-nek 500 000 és 1 000 000 dinár között.

Viszonylag magas bevétele volt (1-5 millió dinár között) a válaszadók 15,6 százalékának. Ezek elsősorban költségvetési szervezetek, másodsorban egyesületek s még néhány gazdasági szervezet fordul elő ebben a kategóriában. Magas, 5 millió dinár feletti bevétele 7,1 százalékának, azaz 16 szervezetnek volt. Működési forma szerint túlnyomórészt költségvetési szervezetekről van szó; néhány gazdasági szervezet és egy egyesület rendelkezik még ilyen mértékű bevétellel.

Intézmények szervezetek bevétele 2002-ben Szerbia-Montenegróban

N= 225

A közgyűjtemények 35,7 százaléka legfeljebb 50 ezer dináros bevétellel rendelkezett 2002-ben. 10 százalék 50 000-100 000 dinár között bevételezett, újabb 10 százalék 100 000 – 1 millió között, 17,5 százalék 1-5 millió között, és 25 százalék rendelkezett 5 millió dinár feletti összegű bevétellel.

Legkisebb bevétellel (maximum 50 000 dinár) közülük az önmaguk, illetve a területi önkormányzat által működtetett közgyűjtemények bírnak, legnagyobbal (5 millió felett) egy-két kivételtől eltekintve a helyi önkormányzat által működtetett intézmények rendelkeznek.

A kiadók, sajtótevékenységet folytató szervezetek 22,6 százalékanak volt az éves bevétele legfeljebb 50 ezer dinár 2002-ben. Mindössze 3 intézménynek az 53-ból volt 50 és 100 ezer között. A leggyakoribb a 100 ezer és 1 millió dinár közötti bevétel, de ebből mindössze 5 esetben szerepel 500 ezer feletti összeg.

Nagyobb, egy- és ötmillió dinár közötti bevétellel a válaszadó cégek 22,6 százaléka bírt, s ennél is nagyobb összeg folyt be a cégek 9,4 százalékaéhoz, szám szerint öthöz.

Önálló vállalkozásként működik a cégek több mint fele, azaz 30 vállalkozás. A bevételeik összege igen változatos, de leggyakrabban 100 ezer és 1 millió vagy 1 millió és 5 millió dinár között van. 7 céget működtet az állam, négynek van jelentősebb bevétele, háromnak egymillió dinár alatt volt. Néhány kiadóként vagy írott illetve elektronikus sajtóval foglalkozó céget működtet még egy-egy alapítvány, a helyi önkormányzatok vagy valamelyik egyház is. Ezek a cégek bevétel szempontjából igen változatosak a legalacsonyabb kategóriától a legmagasabbig előfordul, de az alacsony esetszámok miatt sem százalékos arányokat, sem általánosításokat nem lehet mondani.

A művészeti szervezetek, intézmények, csoportok esetében az 50 ezer dinárig terjedő éves bevétel a leggyakoribb a vizsgált időszakban, azaz körülbelül minden harmadik szervezet alacsony bevétellel rendelkezett. Egyötödük gazdálkodhatott 50 és 100 ezer dinár közötti összeggel, egynegyedük pedig 100 és 500 ezer közötti összeggel. A válaszadók közül egyetlen szervezetnek volta bevétele 500 ezer és 1 millió dinár között, ötnek 1 és 5 millió, kettőnek pedig 5 millió dinár felett.

A komplex kulturális szervezetek leggyakoribb a 100 ezer és 1 millió dinár közötti éves bevétel, ezen belül is inkább az 500 ezer dinárig terjedő összeg a jellemzőbb. Egynegyedük bír 50-100 ezerig terjedő, egyötödük pedig maximum 50 ezer dinárig terjedő bevétellel. Nagyjából 14 százalékuknak van 1 millió dinárt meghaladó bevétele.

2002. évi bevétel intézménytípusok szerint – Szerbia-Montenegró								
Bevétel összege	Közgyűjtemény		Kiadók, írott és elektronikus sajtó		Művészeti szervezetek, intézmények, csoportok		Komplex kulturális szervezetek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-50 000 dinár	10	35,7%	12	22,6%	13	34,2%	21	19,8%
50 001-100 000 dinár	3	10,7%	3	5,7%	8	21,1%	26	24,5%
100 001-1 millió dinár	3	10,7%	21	39,6%	10	26,3%	44	41,5%
1 millió-5 millió dinár	5	17,9%	12	22,6%	5	13,2%	13	12,3%
5 millió dinár fölött	7	25,0%	5	9,4%	2	5,3%	2	1,9%
<i>Összesen</i>	28	100,0%	53	100,0%	38	100,0%	106	100,0%

Saját forrásból származó bevétel

A saját forrásból származó bevétel leggyakoribb típusa a *kulturális tevékenységből* származó bevétel, itt elsősorban jegybevételekre és különböző honoráriumokra kell gondolnunk (37,4 %).

Gyakori még a *tagdíjból* származó bevétel (24,7 %), ez természetesen csak a tagsággal rendelkező szervezeti formák esetében lehetséges.

Említésre érdemes még az ingatlan bérbeadásából származó bevétel (11,0 %), és a *vállalkozási tevékenységből* származó bevétel (7,2 %).

Saját forrásból származó bevétel típusai – Szerbia-Montenegró –	
Bevétel típusa	Gyakorisága (%) az összes felmért szervezetek körében
Kulturális tevékenység bevétele	37,4 %
Ingatlan bérbeadásából származó bérleti díjak	11,0 %
Egyéb bérleti díjak	3,9 %
Ingatlan értékesítés	1,0 %
Vállalkozási tevékenység	7,2 %
Tagdíjak (csak egyesületeknél)	24,7 %

Magyarországi támogatás aránya

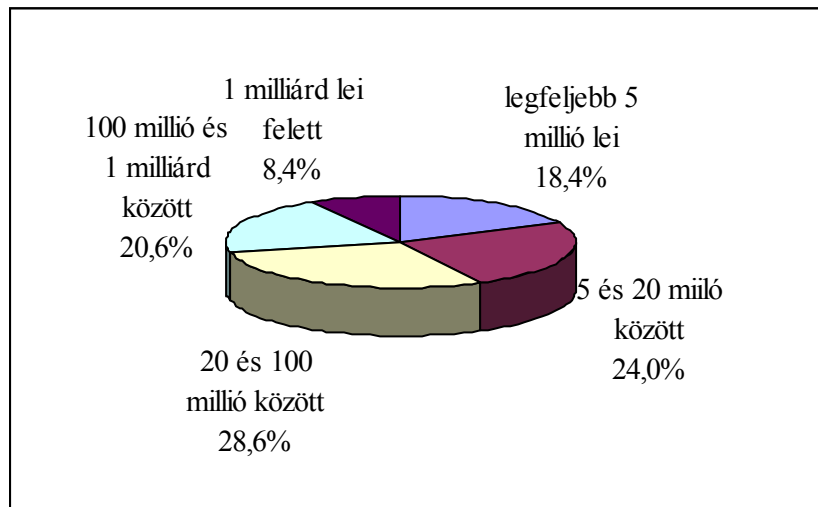
27,2% százalék a Magyarországról származó támogatások aránya átlagosan a helyi szervezetek, intézmények éves bevételében. Az intézménytípusonként kiszámolt átlagot az alacsony esetszám és a nagy szórás miatt csak hozzávetőlegesnek vehetjük. Ez alapján annyit mondhatunk, hogy a magyarországi támogatások aránya a művészeti csoportok, szervezetek esetében a legnagyobb, 40 százalék körüli átlagértékkel. Jelentős még a komplex kulturális szervezetek esetében, ellenben a közgyűjtemények és a kiadók ill. médiacégek esetében már viszonylag alacsonyabb, 10-15 százalék körüli átlagértéket mértünk.

Magyarországi támogatás aránya az éves bevételhez képest – Szerbia-Montenegró			
<i>Intézménytípusok</i>	<i>Átlag</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
Közgyűjtemények	,1296	25	,2866
Sajtó	,1556	42	,3623
Művészeti	,4850	32	,4004
Komplex	,2895	99	,3552
<i>Összesen</i>	<i>,2725</i>	<i>198</i>	<i>,3719</i>

1.5.2.2 Románia

Erdélyben, Belső-Erdélyben és Partiumban a felmért és választ is adó szervezetek egyötöde 5 millió lej-nél kevesebbet bevételezett 2002-ben. Egynegyedüknek 5 és 20 millió, kevéssel több, mint egynegyedüknek 20 és 100 millió lei között volt a bevétele. 100 millió leinél magasabb, de 1 milliárd lej-nél kevesebb pénz folyt be a szervezetek egyötödéhez, s végül 1 milliárd feletti összeggel gazdálkodhatott 8,4 százalékuk.

Intézmények/szervezetek bevétele 2002-ben Romániában

N= 1 021

A *közgyűjtemények* ötödének legfeljebb 5 millió lei volt a bevétele 2002-ben. Ennél valamivel kevesebben vannak azok az intézmények, amelyeknek 5 és 20 millió lei között volt a bevételük. 29,8 százalék 20 és 100 millió lei közötti bevétellel bírt, 100 millió és 1 milliárd között bevételezett 17,4 százalék, és 1 milliárd lei felett 10,7 százalék.

A *kiadók és egyéb, sajtótevékenységgel foglalkozó cégek* bevétele 2002-ben zömmel 20 millió lei fölött volt. Egynegyedüknek volt 20 és 100 millió között, s szintén egynegyedüknek 100 millió felett, de 1 milliárd alatt. Ugyanakkor az 1 milliárd feletti bevétel is gyakori volt, a cégek egyötöde rendelkezett ekkora, vagy ennél nagyobb összeggel az adott évben.

A *művészeti szervezetek, intézmények, csoportok* bevétele rendszerint 100 millió lei alatt maradt 2002-ben. 28 százaléknak nem érte el a bevétele az 5 millió lei-t, 29,9 százalékuknak 5 és 20 millió közötti, 24,6 százalékuknak pedig 20 és 100 millió lei közötti bevételük volt. E fölötti összeg a szervezetek nagyjából 17 százalékához folyt be.

A *komplex, kulturális tevékenységet folytató szervezetek* esetében nem ritka a 100 millió feletti bevétel sem, a szervezetek 30 százalékának sikerült ekkora bevételt elérnie, ezeknek mintegy egyötöde 1 milliárd felett bevételezett. Mindemellett az ilyen jellegű szervezetek zöme 100 millió alatti bevételt ért el: 30,9 százalék 20 és 100 millió, 23,3 százalék 5 és 20 millió között. S végül a szervezetek 14,6 százalékának 5 millió lei alatt maradt az éves bevétele a vizsgált időszakban.

2002. évi bevétel intézménytípusok szerint – Románia								
Bevétel összege	Közgyűjtemény		Kiadók, írott és elektronikus sajtó		Művészeti szervezetek, intézmények, csoportok		Komplex kulturális szervezetek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
legfeljebb 5 millió lei	27	22,3%	12	9,8%	74	28,0%	75	14,6%
5 millió és 20 millió lei között	24	19,8%	22	18,0%	79	29,9%	120	23,3%
20 millió és 100 millió lei között	36	29,8%	32	26,2%	65	24,6%	159	30,9%
100 millió és 1 milliárd lei között	21	17,4%	32	26,2%	32	12,1%	125	24,3%
1 milliárd lei felett	13	10,7%	24	19,7%	14	5,3%	35	6,8%
<i>Összesen</i>	<i>121</i>	<i>100,0%</i>	<i>122</i>	<i>100,0%</i>	<i>264</i>	<i>100,0%</i>	<i>514</i>	<i>100,0%</i>

Saját forrásból származó bevétel

A saját forrásból származó bevétel leggyakoribb formája a *tagdíj* és a valamely *kulturális tevékenységgel* – ezalatt leginkább a jegybevételt kell értenünk – szerzett jövedelem. Tagdíj, a felmért szervezetek 23,9 százalékánál fordult elő, de természetesen a tagdíj az egyesületek és egyéb társadalmi szervezetek bevételi forrása lehet csak.

Számottevő arányban fordul még elő az *ingatlan bérbeadásából* és a *vállalkozási tevékenységből* származó jövedelem (6,9 illetve 6,1 %).

Saját forrásból származó bevétel típusai – Románia	
Bevétel típusa	Gyakorisága (%) az összes felmért szervezetek körében
Kulturális tevékenység bevétele	26,0 %
Ingatlan bérbeadásából származó bérleti díjak	6,9 %
Egyéb bérleti díjak	2,8 %
Ingatlan értékesítés	0,3 %
Vállalkozási tevékenység	6,1 %
Tagdíjak (<i>csak egyesületeknél</i>)	23,9 %

Magyarországi támogatás aránya

A magyarországi támogatás aránya általában 26,1 százalék a Felvidéki intézmények, szervezetek bevételeiben. Legnagyobb súllyal a komplex kulturális szervezetek esetében szerepel, s hasonló mértékben szerepel a sajtótevékenységgel foglalkozó cégek esetében is (nagyjából 30 %).

A közgyűjtemények és művészeti csoportok, szervezetek/intézmények bevételeiben körülbelül 20 százalékot tesz ki a Magyarországról kapott támogatások aránya.

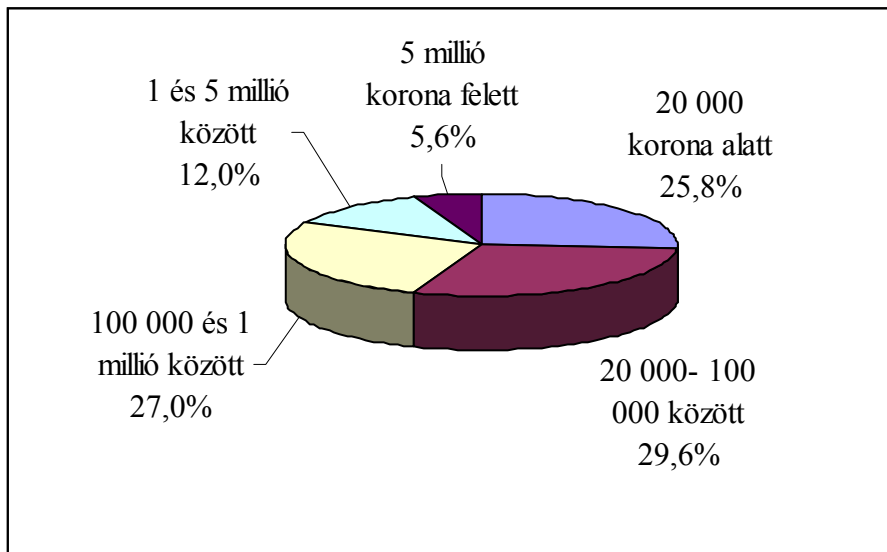
Magyarországi támogatás aránya az éves bevételhez képest – Románia			
<i>Intézménytípusok</i>	<i>Átlag</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
Közgyűjtemények	0,2094	107	0,3551
Sajtó	0,2947	107	0,3817
Művészeti	0,1891	248	0,3278
Komplex	0,3095	412	0,3697
<i>Összesen</i>	<i>0,2613</i>	<i>874</i>	<i>0,3617</i>

1.5.2.3. Szlovákia

A megkeresett intézmények 60,7 százaléka jelzett bevételt a 2002-es évben. 19,4 százalék írt 0-át a rubrikába, tehát feltehetően nem volt bevétele az adott évben, és 19,9 százalék pedig nem válaszolt a kérdésre.

A válaszadó szervezetek 25,8 százalékanak volt alacsony, legfeljebb 20 ezer korona bevétele az adott időszakban. 29,6 százalék bevételezett 20 és 100 ezer korona közötti összeget. Közepes, 100 ezer és 1 millió közötti összegfolyt be a szervezetek 27 százalékához. Nagyobb, 1-5 millió korona közötti bevétellel bírt a szervezetek 12 százaléka, s ennél is jelentősebb 5 millió feletti összeget írt be 5,6 százalék. Látható, hogy az összegek igen széles skálán mozognak, a két szélső érték 1000 és 44 418 000 korona volt.

Intézmények szervezetek bevétele 2002-ben a Szlovákiában

N= 341

A közgyűjtemények körében ritka az 5 millió korona feletti bevétel, az 5 milliós összeghatár alatti kategóriák mindegyikében nagyjából hasonló számú intézményt találhatunk, azaz szinte egyenletesen oszlanak meg az intézmények az egyes kategóriák között. Részletesebben nézve: egyötödüknek van 20 ezer korona alatti bevétele, egyötödüknek 20 és 100 ezer között, újabb egynegyedüknek 100 ezer és 1 millió között, s egyötödüknek 1 és 5 millió között.

A kiadói és/vagy sajtótevékenységet folytató cégek bevétele általában meghaladta a 100 ezer koronát. Az egyik jellemző összegkategória a 100 ezer és 1 millió korona közötti sáv, ebbe esett a cégek nagyjából egyharmadának bevétele; a másik jellemző kategória az ötmillió korona feletti bevétel, amellyel szintén a cégek egyharmada rendelkezett.

A művészeti szervezetek, intézmények, csoportok bevétele az adott évben jellemzően 1 millió korona alatt maradt, részletesebben nézve az egyharmaduknak bevétele nem haladta meg a 20 ezer koronát, valamivel több mint egyharmaduknak esett 20 és 100 ezer korona közé, és a szervezetek egyötöde ért el 100 ezer és 1 millió korona közötti bevételt.

A kulturális tevékenységet folytató komplex szervezetek bevétele általában közepes nagyságrendűnek mondható volt: a csoportok nagyjából felének 100 ezer és 1 millió korona között volt bevétele, egynegyedének pedig 1 és 5 millió között.

2002. évi bevétel intézménytípusok szerint – Románia								
Bevétel összege	Közgyűjtemény		Kiadók, írott és elektronikus sajtó		Művészeti szervezetek, intézmények, csoportok		Komplex kulturális szervezetek	
	N	%	N	%	N	%	N	%
legfeljebb 20 000 korona	14	27,5%	2	6,5%	67	33,7%	5	8,3%
20 001 - 100 000 korona	11	21,6%	5	16,1%	75	37,7%	10	16,7%
100 000 – 1 millió korona	13	25,5%	10	32,3%	40	20,1%	29	48,3%
1 millió-5 millió korona	10	19,6%	4	12,9%	13	6,5%	14	23,3%
5 millió korona fölött	3	5,9%	10	32,3%	4	2,0%	2	3,3%
<i>Összesen</i>	<i>51</i>	<i>100,0%</i>	<i>31</i>	<i>100,0%</i>	<i>199</i>	<i>100,0%</i>	<i>60</i>	<i>100,0%</i>

Saját forrásból származó bevétel

Felvidék esetében a is a *kulturális tevékenységből* származó bevétel a leggyakoribb, minden ötödik válaszadó intézmény, szervezet esetében előfordul. Ebben a régióban a tagdíjaknak nincs akkora szerepe, mint az előző két régió esetében, a szervezetek 7,5 százalékának volt ilyen típusú bevétele, s ezzel megegyező gyakoriságú az ingatlan bérbeadásából származó bevétel. Vállalkozás, és egyéb bérbeadások szintén előfordulnak, ingatlan értékesítéséből azonban nem származott jövedelem.

Saját forrásból származó bevétel típusai – Románia	
Bevétel típusa	Gyakorisága (%) az összes felmért szervezetek körében
Kulturális tevékenység bevétele	20,8
Ingatlan bérbeadásából származó bérleti díjak	7,5 %
Egyéb bérleti díjak	4,8 %
Ingatlan értékesítés	-
Vállalkozási tevékenység	6,8 %
Tagdíjak (<i>csak egyesületeknél</i>)	7,5 %

Magyarországi támogatás aránya

Az előző régióktól eltérően Felvidék esetében nem a komplex kulturális tevékenységgel foglalkozó szervezetek bevételében kapnak helyet legnagyobb mértékben a magyarországi támogatások, hanem a művészeti csoportok, szervezetek, intézmények esetében, ahol is megközelíti a harminc százalékát a bevételnek a Magyarországról kapott támogatások aránya.

Ennél kevesebbet, 17-18 százalékot tesz ki a sajtótevékenységet folytató cégek és a komplex kulturális szervezetek esetében.

A közgyűjtemények bevételében mindössze 4 százalékot tett ki a Magyarországról származó támogatás a 2002-es évben.

Magyarországi támogatás aránya az éves bevételhez képest – Románia			
<i>Intézménytípusok</i>	<i>Átlag</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
Közgyűjtemények	0,0431	48	0,1255
Sajtó	0,1892	25	0,3080
Művészeti	0,2887	182	0,3739
Komplex	0,1700	55	0,3058
<i>Összesen</i>	<i>0,2225</i>	<i>310</i>	<i>0,3403</i>

1.5.3. Kiadások

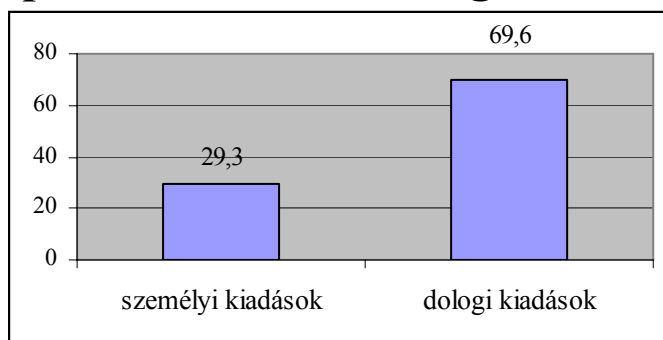
A kiadások összességét a személyi költségek és a dologi költségek összege adja. A dologi költségeken belül azt vizsgáljuk meg, hogy az intézmények, szervezetek a kiadásaik hány százalékát tudták épületeik karbantartására, felújítására költeni; ezt azért érezzük kiemelten fontos kérdésnek, mert a válaszadók nagy része arról számol be, hogy a működésükhöz szükséges ingatlan infrastruktúráisan leromlott állapotú, felújításra szorul. A másik kiemelt kérdés a szakmai eszközökre beszerzésére fordított hányad, ami értelemszerűen a színvonalas működéshez többnyire elengedhetetlen.

1.5.3.1 Szerbia-Montenegró

A személyi jellegű költségek a válaszadó szervezetek/intézmények kiadásainak 29,3 százalékát adták a 2002-es évben. A dologi költségek ennél jóval nagyobb arányt, 69,7 százalékot jelentettek a kiadásokból.

Ebben az esetben minden válaszadót figyelembe vettünk, függetlenül attól, hogy volt-e személyi, illetve dologi költsége (ugyanis természetesen előfordulhat, hogy csak személyi illetve csak dologi költsége volt az adott szervezetnek/intézménynek). Tehát itt az összes kiadásokon belüli személyi, illetve dologi kiadásról van szó.

A személyi és a dologi költségek aránya az összkadáshoz képest Szerbia-Montenegróban

Azonban azt is érdemes megnézni, hogy azon szervezetek esetében, ahol van személyi költség, az az összes kiadások hány százalékát teszi ki. Ez a vajdasági szervezetek és intézmények esetében a kiadások 41,1 százalékát jelentette az adott időszakban. A dologi költséggel terhelt válaszadó intézmények/szervezetek kiadásainak 72,3 százalékát jelentették csak a dologi kiadások.

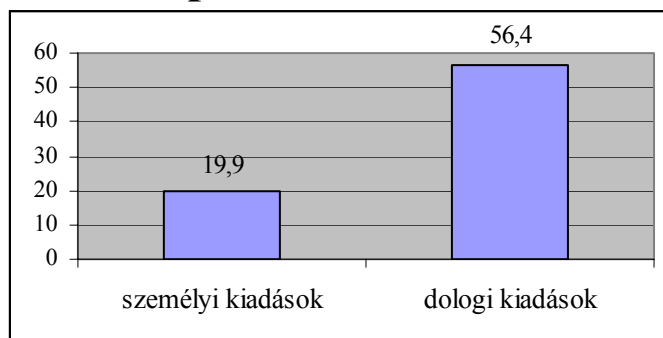

A válaszadó intézmények, szervezetek 13,8 százaléka jelezte, hogy voltak épület felújítással kapcsolatos költségeik, ez az ő esetükben kiadásaik 30,6 százalékát adta. Szakmai eszközöket 19,5 százalékuk vásárolt, az erre fordított összeg a kiadások 20,7 százalékát jelentette. Ez az egyetlen régió, ahol az épület felújításra vagy karbantartásra költött összeg meghaladta a szakmai eszközökre költött összeget.

1.5.3.2. Románia

Erdélyben, Partiumban és Belső-Erdélyben a válaszoló intézmények, szervezetek kiadásainak megközelítőleg húsz százalékát teszik ki a személyi költségek. Ennél jóval magasabb a dologi kiadások aránya: 56,47 százalék. Ehhez részben hozzájárul, hogy a szervezetek egy jelentős része önkéntes munkára alapozza működését, ahogy ez egyébiránt a többi régió tekintetében is igaz.

A személyi és a dologi költségek aránya az összkadáshoz képest Romániában

Ha csak azokat az intézményeket vesszük, amelyeknek voltak személyi kiadásaik, akkor megállapíthatjuk, hogy azok a kiadások közel felét kiteszik (48,5). Ahol dologi kiadások vannak, ott bizonyára nem jut ennyi a személyi költségekre, hiszen ott maguk a dologi kiadások elviszik az összkiadás 76,5 százalékát.

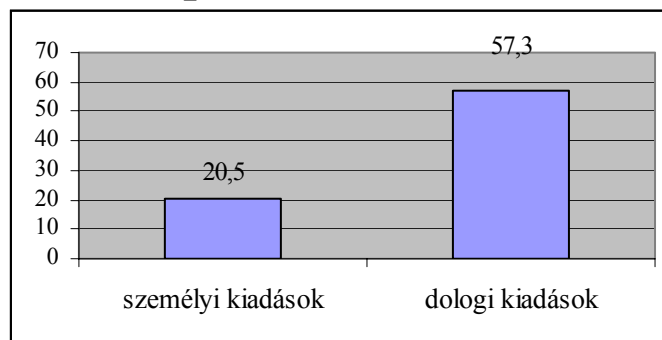
A válaszadó szervezetek/intézmények 12 százalékának merült fel valamilyen építéssel, felújítással kapcsolatos költsége. Az ő esetükben ez a 2002-es kiadásaik 32,9 százalékát jelentette.

Szakmai eszközökre gyakrabban költöttek, 17,8 százaléknak volt ilyen jellegű költsége. Ezek a költségek az az évi kiadásaik 31,1, százalékát jelentették.

1.5.3.3. Szlovákia

A válaszadó intézmények, szervezetek összes költségeinek 20,5 százalékát teszik ki a személyi kiadások, 57,3 százalékát pedig a dologi kiadások. Tehát ebben a régióban is több, mint kétszeres a dologi költségek aránya mint a személyi kiadásoké a szervezetek költségvetésében.

A személyi és a dologi költségek aránya az összkiadáshoz képest Szlovákiában

Ha csak azokat a szervezeteket, intézményeket vesszük figyelembe, ahol egyáltalán vannak személyi költségek, azaz nem kizárólag önkéntes munkára alapoznak, ott ennek az összkiadásokhoz viszonyított aránya 47,7 százalék.

A dologi költségek jóval nagyobb terhet jelentenek: ha csak azokat az intézményeket vesszük figyelembe, amelyeknek volt dologi kiadásuk az adott időszakban, akkor azt láthatjuk, hogy az ő költségeik 80,6 százalékát ezek a dologi kiadások teszik ki. Azaz mindössze 20 százalék marad egyéb kiadásokra.

Épület felújítással kapcsolatos kiadása a válaszadó intézmények, szervezetek 10,7 százalékának volt. Az ő kiadásaiknak 18,7 százalékát tették ki ezek a felújítással kapcsolatos költségek, ami a dologi költségek arányával összehasonlítva nem tűnik jelentősnek.

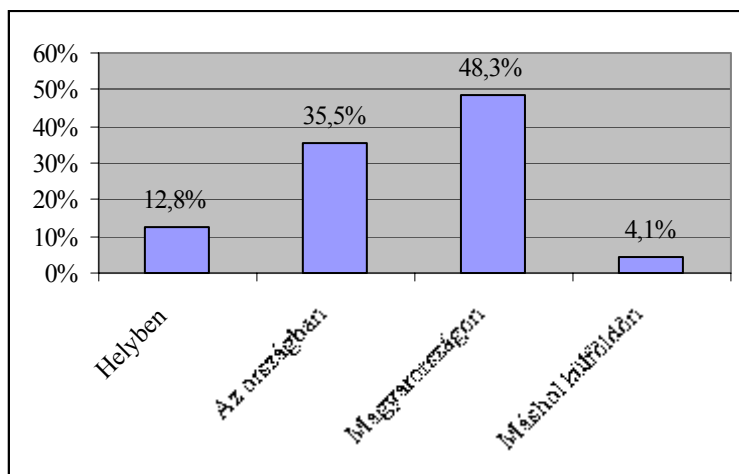
Szakmai eszközöket a válaszadók 22,1 százaléka vásárolt, kiadásainak a 30,7 százalékát jelentette.

1.6. Pályázati részvétel

A kulturális szféra, azon belül is a non-profit szféra szereplői számára a pályázati támogatások rendkívül nagy jelentőséggel bírnak – s ha ezt még lehet „fokozni”, akkor különösen fontosak az ilyen típusú források a határon túli magyar kisebbségek közösségei számára. Mint ahogy azt a kutatásnak az intézményi/szervezeti gazdálkodással összefüggő eredményei is mutatják, az érintett csoportok és intézmények költségvetésében sokszor elég komoly nagyságrendet tesznek ki a különböző pályázati támogatások, azon belül pedig elsősorban a magyarországi források. A pályázati pénzeknek önmagában az intézmények/szervezetek költségvetésében elfoglalt fontos szerepén túl azonban azért is szükséges a költségvetési sorokból „kiemelve”, kicsit részletesebben is megvizsgálni a pályázati gyakorlatot, mert a mindenkori magyarországi kormányzat számára – a közalapítványokon keresztül – a pályázati rendszer jelenti talán a legfontosabb határon túli támogatáspolitikai eszközt a magyar kisebbség kulturális intézményei és szervezetei számára.

1.6.1 Pályázati stratégiák – általában

*Az intézmények, szervezetek hány százaléka
pályázott az adott forrásból?*

Az összes intézményt és szervezetet vizsgálva elmondhatjuk, hogy 44 százalékuk adott be valamilyen pályázatot az elmúlt évben. 10 százalék egyetlen pályázatot nyújtott be, 8,5 százalék kettőt, 6,4 százalék hármat és 18,4 százalék pedig négyet vagy annál többet.

A felmért szervezetek pályázati tevékenységében leginkább a magyarországi és az adott országban meghirdetett pályázatok játszanak fontos szerepet. A megkérdezett szervezetek, intézmények 35,2 százaléka adott be Magyarországra egy vagy több pályázatot, s 25,8 százaléka pályázott az adott országban. (Egy intézmény természetesen több helyre is pályázhatott az adott évben). Helyi érvényű² pályázatokon 9,2, más külföldi országok pályázatain pedig mindössze 2,9 százalék vett részt. Ezeket a százaléktételeket az összes, a felmérésben szereplő intézményt figyelembe véve képeztük, azaz a válaszadást megtagadó, vagy egyéb okból nem válaszoló intézmények is bekerültek. Ha csak az érvényes válaszokat adó esetekkel számolunk – e kérdésblokk esetében nagyjából 71-72 százalék volt az érvényes válaszok aránya –, a fentiekől eltérő százalékokat kapunk, amelyeket a fenti grafikonon láthatunk. Így már jóval nagyobb arányú eltéréseket tapasztalhatunk az egyes pályázati lehetőségek között: Magyarországra pályázik az érvényes válaszokat adó intézmények közel fele, nagyjából egyharmaduk pályázik az adott

² A „helyben” kategória alatt a válaszadók esetleg érthették az adott országot is, ami néhány esetben pontatlan választ eredményezhetett.

országban, helyben valamivel több mint egytizedük, s végül más külföldi ország pályázataival mindössze 4,1 százalék próbálkozott. Azaz a legjelentősebb szereppel a magyarországi pályázati lehetőségek bírnak, ennél már érzékelhetően kisebb súlyúak a hazai pályázatok. A helyi (városi, megyei, járási, regionális szintű) pályázatok még jelentőséggel bírónak mondhatók 12 százalékos arányukkal, de az egyéb külföldi pályázatok már-már elhanyagolható mértékben szerepelnek.

Röviden ki kell térnünk a válaszhíány problémájára. Jelen esetben ezeknek egy részét azok a hiányok teszik ki, ahol azért nem töltötték ki a rubrikát az intézmények, mert nem pályáztak. Ebben az esetben nullát kellett volna írniuk, s akkor 'nem pályázott' válaszként jelentek volna meg az adatbázisban, de ehelyett feltételezhetően sokan egyszerűen üresen hagyták a cellákat, s így válaszhíányként jelentek meg. Sajnos nem tudjuk, hogy milyen számban születtek ilyen válaszok, de feltételezésünk szerint számottevő az arányuk, s ez sajnálatos módon valamelyest torzíthatja az eredményeket. (Mindenesetre módszertanilag ez a korrekt megoldás, jóllehet valószínűsíthetjük, hogy a válaszhíányok jelentős része valójában abból fakad, hogy a kérdezett intézmény/szervezet nem vett részt pályázaton.)

Hány pályázatot adtak be a szervezetek/intézmények összesen?								
<i>Beadott pályázatok száma</i>	<i>Helyben</i>		<i>Az országban</i>		<i>Magyarországon</i>		<i>Máshol külföldön</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Nem pályázott	1 766	62,8%	1 318	46,9%	1 060	37,7%	1 941	69,0%
1	128	4,6%	312	11,1%	388	13,8%	47	1,7%
2	68	2,4%	166	5,9%	222	7,9%	12	0,4%
3	27	1,0%	102	3,6%	129	4,6%	5	0,2%
4 v. több	37	1,3%	146	5,2%	250	8,9%	18	0,6%
Nincs válasz	786	28,0%	768	27,3%	180	27,1%	789	28,1%
<i>Összesen</i>	<i>2 812</i>	<i>100,0%</i>	<i>2 812</i>	<i>100,0%</i>	<i>2 812</i>	<i>100,0%</i>	<i>2 812</i>	<i>100,0%</i>

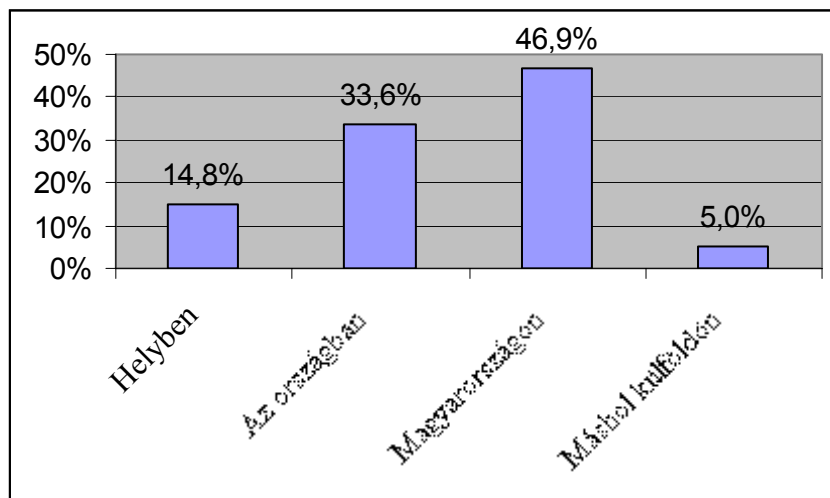
1.6.2. Pályázati stratégiák – régiónként

a.) Szerbia-Montenegró

Szerbia-Montenegró esetében magas válaszhiánnyal találkozhatunk: 45-50 százalék között. Összességében a megkérdezett intézmények, szervezetek 52,3 százaléka nyújtott be pályázatot valahová (tehát ha minden megkérdezettet figyelembe veszünk, nem csak az érvényes választ adókat). Helyben 14,8 százaléka pályázott az intézményeknek, s általában 1-3 pályázatot adtak be. Országos pályázaton már 33,6 százalék vett részt, leggyakrabban egyetlen pályázattal, de kettő, három, sőt négy pályázat is viszonylag gyakori volt. Magyarországi illetékességű pályázaton 46,9 százalék pályázott, itt leginkább az intézményenkénti 1-2 pályázat a jellemző, de nagyobb szám is előfordult. Más külföldi országba 5 százalék pályázott, s ezekben az esetekben általában csak egy pályázatot nyújtottak be.

A pályázó intézmények, szervezetek aránya Szerbia-Montenegróban

(100% = összes Szerbia-Montenegróban felmért intézmény, szervezet)*

*Minden vizsgálatba bekerült intézményt és szervezetet figyelembe véve.

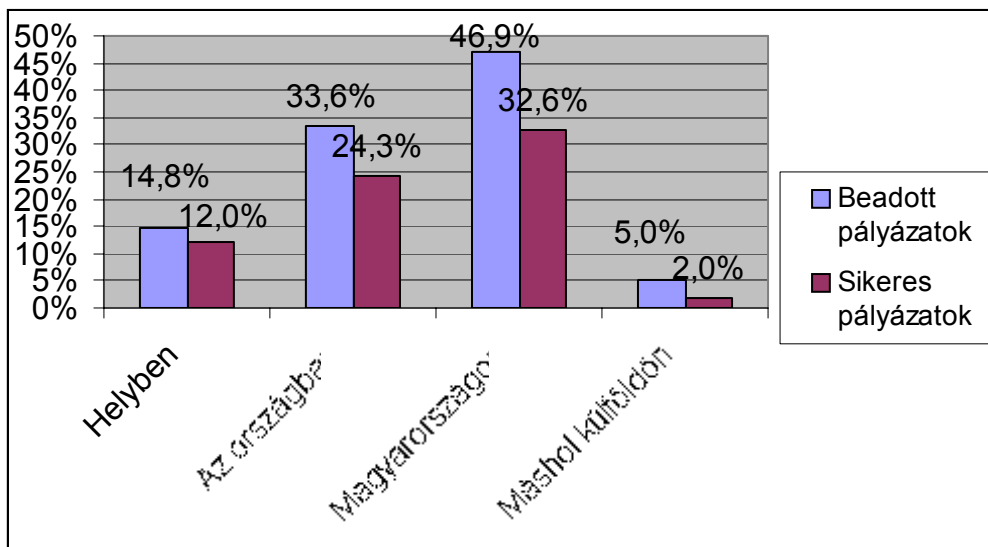
Hány pályázatot adott be az adott szervezet/intézmény? Szerbia-Montenegró								
Beadott pályázatok száma	Helyben		Az országban		Magyarországon		Máshol külföldön	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Nem pályázott	153	38,3%	81	20,3%	32	8,0%	190	47,6%
1	27	6,8%	55	13,8%	71	17,8%	11	2,8%
2	17	4,3%	35	8,8%	48	12,0%	1	0,3%
3	9	2,3%	21	5,3%	23	5,8%	2	0,5%
4 v. több	6	1,7%	23	6,0%	45	11,3%	6	1,6%
Nincs válasz	187	46,9%	184	46,1%	180	45,1%	189	47,4%
<i>Összesen</i>	399	100,0%	399	100,0%	399	100,0%	399	100,0%

Ebben a régióban jóval hatékonyabbnak és sikereesebbnek bizonyultak a szervezetek, intézmények beadványai, mint általában más határon túli térségben. A pályázó intézmények mindössze 20 százaléka nem nyerte el a támogatást, így úgy tűnik, ez a forrás igen „biztosnak” számít a vajdasági intézmények/szervezetek számára. Az országon belüli pályázati forrásokat megcélzó intézmények 72,3 százalékának, a Magyarországon pályázók 69,5 százalékának volt legalább egy támogatásra érdemesnek találtatott pályázata. Az amúgy sem nagyszámú, egyéb külföldi országokban versenyző intézmények 40 százaléka nyert – ami elmarad ugyan a többitől, de önmagában még mindig magas arány.

A pályázó és a nyertes intézmények, szervezetek aránya

Szerbia-Montenegróban

(100% = összes Szerbia-Montenegróban felmért intézmény, szervezet)

b.) Románia

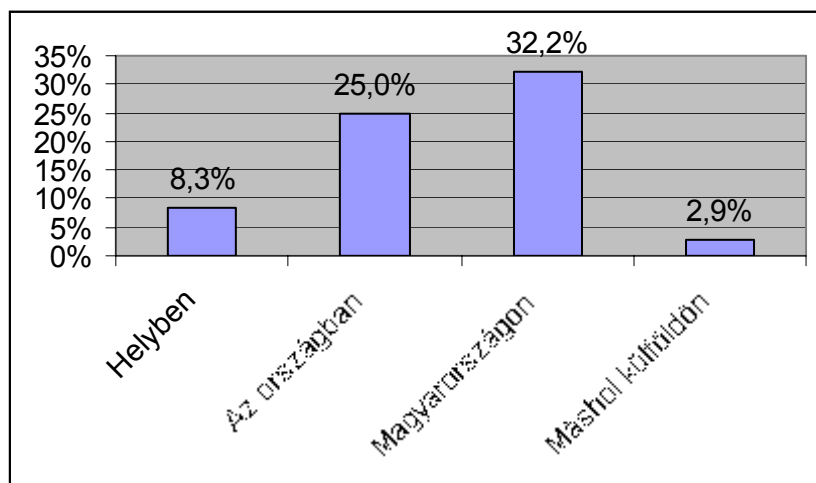
Romániában a felmért intézmények és szervezetek 42,1 százaléka pályázott, tehát 10 százalékkal kevesebb, mint Szerbia-Montenegróban. Itt is a magyarországi pályázatokat veszik igénybe leggyakrabban: 32, 2 százalék nyújtott be pályázatot, általában egyet, esetleg kettőt. Hasonló jelentősége van a Romániában meghirdetett pályázatoknak: 25 százalék próbált meg ezekből a forrásokból támogatást kapni, rendszerint egyetlen pályázattal, de aránylag sokan adtak be kettő, három, vagy négyenél is több pályázatot.

A helyi érvényű pályázatok nagyságrenddel kisebb súllyal szerepelnek: 8,3 százalék vett ezeken részt; a külföldi pályázatok (Magyarországot kivéve a halmazból) 2,9 százalékot tettek ki mindössze.

A válaszhiányok aránya az erdélyi és székelyföldi régiók esetében alacsonyabb az átlagnál: 22-23 százalék körüli.

A pályázó intézmények, szervezetek aránya Romániában
(100% = összes Romániában felmért intézmény, szervezet)

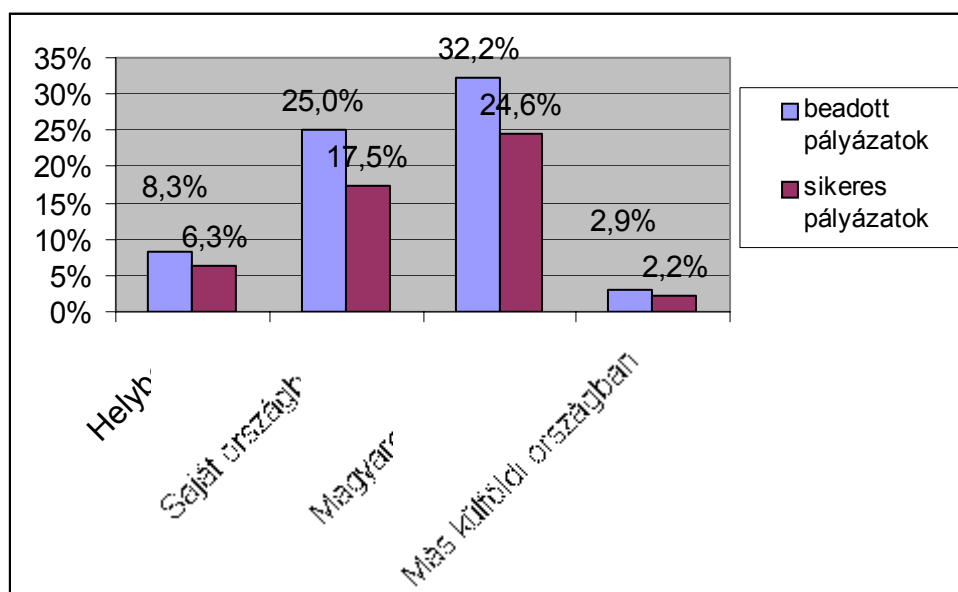

Hány pályázatot adott be az adott szervezet/intézmény?								
Románia								
Beadott pályázatok száma	Helyben		Az országban		Magyarországon		Máshol külföldön	
	N	%	N	%	N	%	n	%
Nem pályázott	1 141	68,3%	875	52,4%	999	59,8%	756	45,3%
1	62	3,7%	189	11,3%	180	10,8%	200	12,0%
2	38	2,3%	93	5,6%	58	3,5%	119	7,1%
3	13	0,8%	56	3,4%	27	1,6%	68	4,1%
4 v. több	25	1,5%	80	4,8%	27	1,6%	151	9,0%
Nincs válasz	391	23,4%	377	22,6%	379	22,7%	376	22,5%
Összesen	1 670	100,0%	1 670	100,0%	1 670	100,0%	1 670	100,0%

Ebben a régióban általában sikeresen pályáztak az intézmények, szervezetek. A helyben, Magyarországon vagy más külföldi országban pályázók 75-76 százaléka, a Romániában pályázók 70 százaléka járt sikerrel.

A pályázó és a nyertes intézmények, szervezetek aránya Romániában

(100% = összes Romániában felmért intézmény, szervezet)

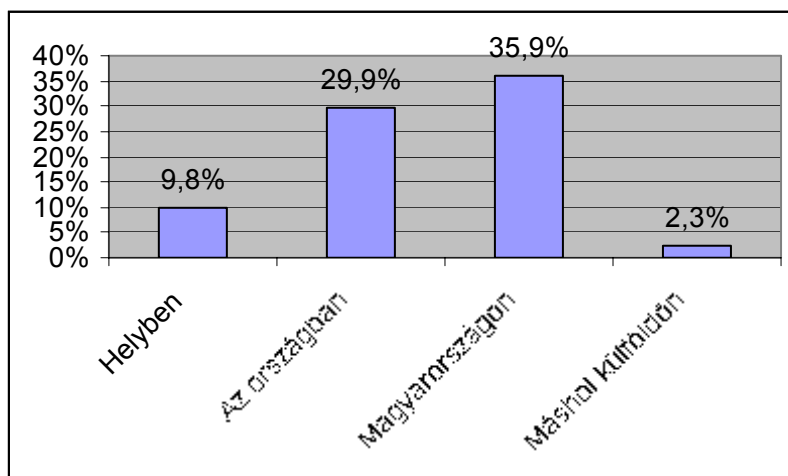

c.) Szlovákia

Ebben a régióban a szervezetek, intézmények 45,3 százaléka pályázott meg valamilyen támogatást. Az arányok hasonlóak a Romániában tapasztaltakhoz: a magyarországi pályázatok vannak az első helyen 35,9 százalékkal, utánuk következnek a Szlovákiában meghirdetett pályázatok, mindössze 6 százalékkal maradvale a magyarországiaktól. Figyelemreméltó, hogy a felvidéki magyar kulturális intézmények/szervezetek számára a két ország pályázati kiírásai hasonló mértékben fontosak. Ez lényeges eltérés a többi régióhoz képest. A helyi kiírások a szervezetek mintegy tíz százalékát érintették, a külföldi (a magyarországiakat most sem számolva ide) pályázatok itt sem számottevőek, arányuk mindössze 2,3 százalék.

A szlovákiai szervezetek a Szerbia-montenegróiakhoz hasonlóan igen aktívnak bizonyultak pályázás tekintetében: szép számmal voltak azok, akik ha már pályáztak, akkor már több pályázatot is beadtak – ez főként a szlovákiai és magyarországi kiírások tekintetében igaz.

**A pályázó intézmények, szervezetek aránya Szlovéniában
(100% = összes Szlovéniában felmért intézmény, szervezet)**

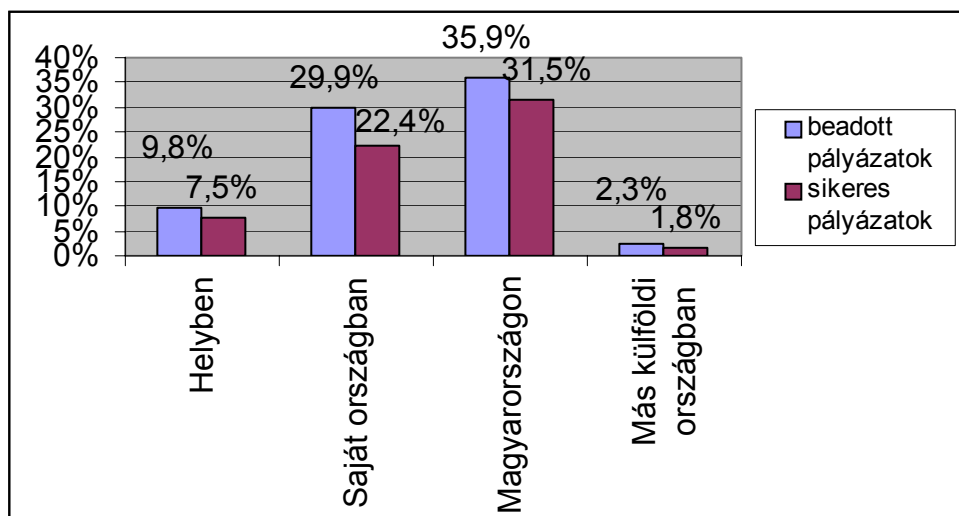

Hány pályázatot adott be az adott szervezet/intézmény? Szlovákia								
Beadott pályázatok száma	Helyben		Az országban		Magyarországon		Másból külföldön	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Nem pályázott	383	68,1%	270	48,0%	236	42,0%	426	75,8%
1	31	5,5%	64	11,4%	77	13,7%	6	1,1%
2	13	2,3%	38	6,8%	47	8,4%	5	0,9%
3	5	0,9%	23	4,1%	32	5,7%	0	0,0%
4 v. több	6	1,1%	43	7,7%	46	8,2%	2	0,4%
Nincs válasz	124	22,1%	124	22,1%	124	22,1%	123	21,9%
Összesen	562	100,0%	562	100,0%	562	100,0%	562	100,0%

Szlovákiában a helyi, külföldi vagy a szlovákiai forrásokhoz pályázók 75-77 százaléka kapott általában támogatást, a Magyarországra beadottak esetében azonban ennél nagyobb arányban, 87,7 százalékban bizonyultak sikeresnek az intézmények, szervezetek.

A pályázó és a nyertes intézmények, szervezetek aránya Szlovákiában

(100% = összes Szlovákiában felmért intézmény, szervezet)

d.) Szlovénia

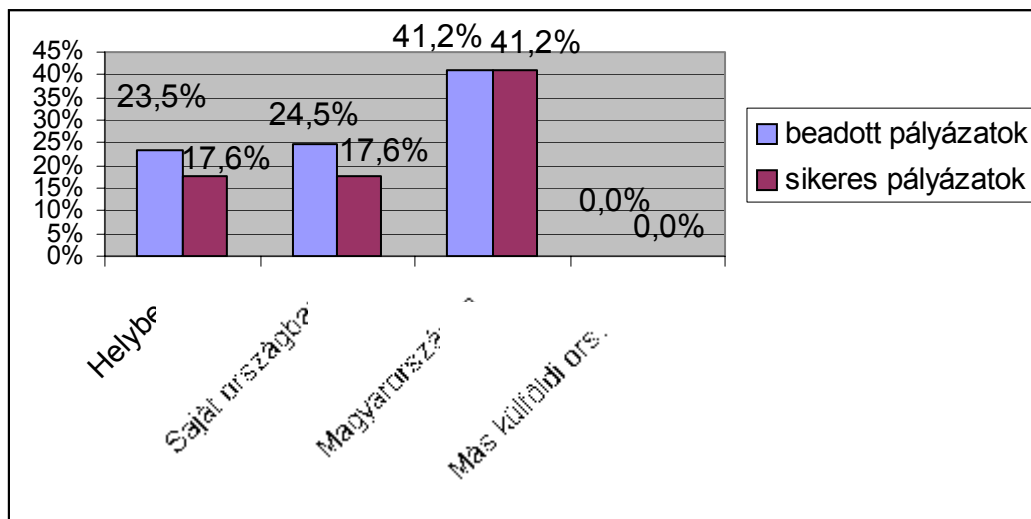
Szlovénia kiserégió, így mindössze tizenhét intézmény, illetve szervezet került az adatbázisba (a felmérés részét képező további tizenhat intézményről és szervezetről ezzel a kérdéskörrel kapcsolatos adatok nem állnak rendelkezésünkre), így nem érdemes százalékos bontásban elemezni az adatokat, habár a táblázatban leközöljük a százalékos megoszlásokat is. 7 olyan szervezet van, amely nem válaszolt erre a kérdésre – feltételezhetjük, hogy azért, mert nem pályáztak egyáltalán, s így ezt a blokkot nem töltötték ki.

A maradék tíz intézményről illetve szervezetről elmondható, hogy egy sem akadt, amely külföldi országban pályázott volna; 7 pályázott Magyarországon, 4 Szlovéniában, s végül 4 helyben. Ez, egy szervezet kivételével, minden esetben egyetlenegy pályázat beadását jelentette.

Hány pályázatot adott be az adott szervezet/intézmény? Szlovénia								
Beadott pályázatok száma	Helyben		Az országban		Magyarországon		Máshol külföldön	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Nem pályázott	6	35,3%	6	35,3%	3	17,6%	10	58,8%
1	4	23,5%	3	17,6%	7	41,2%	0	0,0%
2	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
3	0	0,0%	1	5,9%	0	0,0%	0	0,0%
Nincs válasz	7	41,2%	7	41,2%	7	41,2%	7	41,2%
Összesen	17	100,0%	17	100,0%	17	100,0%	17	100,0%

A helyben, illetve a Szlovéniában pályázó intézmények nagyjából háromnegyede nyert, a Magyarországon pályázók mindegyike támogatásra talált.

**A pályázó és a nyertes intézmények, szervezetek aránya Szlovéniában
(100% = összes Szlovéniában felmért intézmény, szervezet)**

e.) Ukrajna

Hasonló a helyzet, mint Szlovénia esetében, azaz százalékos megoszlásokról nem érdemes beszélni. Ebben a térségben ugyan már 160 intézmény került az adatbázisba, de ezekre a kérdésekre csak nagyjából a fele válaszolt a megkérdezetteknek. Jelen esetben csak a Magyarországon meghirdetett pályázatoknak van igazán jelentősége, mert a többi három „irányba” összesen ötön pályáztak. Viszont a megkérdezett szervezetek, intézmények egyharmada adott be pályázatot

Magyarországra, általában egyet, de előfordult kettő, három vagy több pályázat is. Ezeknek a pályázatoknak a 85 százaléka volt sikeres.

Hány pályázatot adott be az adott szervezet/intézmény?								
Ukrajna								
<i>Beadott pályázatok száma</i>	<i>Helyben</i>		<i>Az országban</i>		<i>Magyarországon</i>		<i>Máshol külföldön</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Nem pályázott	82	51,3%	85	53,1%	31	19,4%	10	58,8%
1	3	1,9%	0	0,0%	33	20,6%	1	0,6%
2	0	0,0%	0	0,0%	8	5,0%	0	0,0%
3	0	0,0%	1	0,6%	6	3,8%	0	0,0%
4 v. több	0	0,0%	0	0,0%	8	5,0%	0	0,0%
Nincs válasz	75	46,9%	74	46,3%	74	46,3%	74	46,3%
<i>Összesen</i>	<i>160</i>	<i>100,0%</i>	<i>160</i>	<i>100,0%</i>	<i>160</i>	<i>100,0%</i>	<i>160</i>	<i>100,0%</i>

1.6.3. Magyarországi pályázatok

A pályázatokon nyertes intézmények, szervezetek 50,4 százalékának egyetlen sikeres pályázata volt, 32,9 százalékának kettő-három, és négy vagy annál több 16,7 százalékának. Háromnál több pályázatot elsősorban az alapítványok és az egyesületek adtak be, s így a több pályázatot nyerők között is nagyobb arányban vannak jelen a többi szervezethez képest.

A költségvetési szervezetek, intézmények, a gazdasági szervezetek és az egyéb nem bejegyzett szervezetek elsősorban egyetlen pályázattal kívántak támogatást szerezni (több mint 50 százalékuk), s egyharmad részük próbálkozott 2-3 pályázat beadásával. Végül a költségvetési szervezetek és a gazdasági szervezetek nagyjából 60 százalékban egyetlen pályázatot nyertek meg, a nem bejegyzett egyéb szervezetek pedig 75 százalékban. Nyilvánvaló, hogy a különböző működési formában tevékenykedő intézmények/szervezetek eltérő pályázási „intenzitása” mögött egyrészt az érintett intézmények/szervezetek különböző gazdálkodási lehetőségei és kényszerei húzódnak meg.

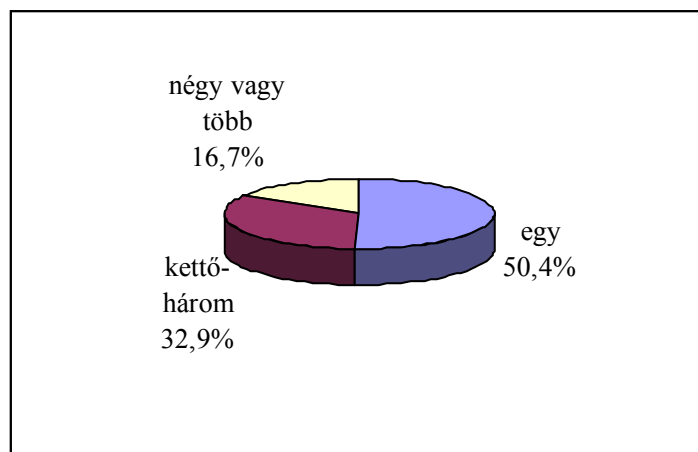
Beadott magyarországi pályázatok száma a pályázó intézmény, szervezet működési formája szerint												
<i>Sikeres pályázatok száma</i>	<i>Költségvetési</i>		<i>Alapítvány</i>		<i>Egyesület</i>		<i>Gazdasági szervezet</i>		<i>Egyéb társadalmi szervezet</i>		<i>Egyéb nem bejegyzett szervezet</i>	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	82	55,4	53	30,1	139	33,7	34	52,3	33	28,7	42	65,6
2-3	49	33,1	63	35,8	153	37,1	15	23,1	49	42,6	19	29,7
4 v. több	17	11,5	60	34,1	120	29,1	16	24,6	33	28,7	3	4,7
Összesen	148	100,0	176	100,0	412	100,0	65	100,0	115	100,0	64	100,0

(N= 980)

Sikeres pályázatok tekintetében három csoportot különíthetünk el. Az elsónél többségben vannak az egyetlen pályázatot nyert intézmények (átlagosan valamivel több mint hatvan százalékban), 2-3 pályázatot nyert nagyjából egynegyed részük, az ennél több nyertes pályázat nem jellemző. Ide tartoznak a költségvetési és az egyéb, nem bejegyzett szervezetek. A második csoportot azok a szervezetek alkotják, amelyeknek kevesebb mint fele nyert egyetlen pályázaton, nagyjából harmada kettő-három kiíráson is sikeresen vett részt, s nagy arányban vannak az ennél több pályázatot nyert intézmények, szervezetek (17-24 százalék). Ezt a csoportot az alapítványok, egyesületek és egyéb társadalmi szervezetek alkotják. S végül a harmadik csoport valójában a gazdasági szervezeteket tartalmazza, amelyek nem fértek be az előző kettőbe, ugyanis egyetlen pályázatot több mint ötven százalékuk nyert, kettőt-hármat majdnem egynegyedük, s ez alapján az első csoportba tartoznának, de esetükben nagy arányban vannak a négy, vagy annál több pályázatot

elnyertek, arányuk megközelíti az egyötödöt. Így a gazdasági szervezetek „kilógnak” a többi csoportból.

Magyarországra beadott, nyertes pályázatok száma intézményenként

(N=761)

A sikeres magyarországi pályázatok száma a pályázó intézmény, szervezet működési formája szerint												
Sikeres pályázatok száma	Költségvetési		Alapítvány		Egyesület		Gazdasági szervezet		Egyéb társadalmi szervezet		Egyéb nem bejegyzett szervezet	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	62	61,4	61	42,7	152	47,1	31	58,5	44	45,8	34	75,6
2-3	31	30,7	48	33,6	113	35,0	12	22,6	35	36,5	11	24,4
4 v. több	8	7,9	34	23,8	58	18,0	10	18,9	17	17,7	0	0
Összesen	101	100,0	143	100,0	323	100,0	53	100,0	96	100,0	45	100,0

(N=761)

Érdeemes megnézni az intézménytípus szerinti eredményeket is. A közgyűjtemények több mint fele egyetlen pályázatot adott be, egyharmada kettőt-hármat, tizenöt százaléka pedig négyet, vagy annál többet. A sajtótevékenységgel foglalkozó szervezetek kicsivel kevesebb, mint fele egy, 15 százaléka két-három, egyötöde ennél több pályázattal próbálkozott. A művészeti és kulturális ismeretterjesztő tevékenységet folytató szervezetek, intézmények esetében az arányok szinte teljesen megegyeznek a sajtó esetében tapasztaltakkal. A komplex kulturális szervezetek, intézmények azonban eltérnek: egyharmaduk egy, egyharmaduk két-három, s újabb egyharmaduk négy vagy több pályázatot nyújtott be magyarországi pályázati forrásokhoz. Ez egybevág azzal az

imént ismertetett eredménnyel, hogy az alapítványok sokat pályáznak, s több pályázaton is nyernek, mivel az alapítványok több, mint fele tevékenysége alapján a komplex kulturális szervezetek közé tartozik.

A sikeres pályázatok esetében már másképp alakulnak az arányok: a közgyűjtemények, a sajtótevékenységet és a művészeti vagy kulturális ismeretterjesztő tevékenységet folytató szervezetek több mint ötven százaléka egyetlen pályázaton nyert csak támogatást. Kettő-három pályázata volt sikeres a közgyűjtemények, a művészeti és a komplex kulturális szervezetek egyharmadának. A sajtótevékenységet űző szervezetek egynegyedének sikerült két-három pályázattal is nyerni. Négy, vagy annál több pályázaton legkisebb arányban a közgyűjtemények nyertek (8,1 százalék), legnagyobb arányban a komplex szervezetek (20,4 százalék), köztük helyezkedik el a másik két tevékenységcsoport, 15 százalék körüli aránnyal.

Az intézménytípusok esetében nem lehet csoportokat alkotni sem a beadott, sem a nyertes pályázatok alapján, mint ahogy azt a működési forma szerint megtehettük. A szervezetek gazdálkodását – s a pályázatok végeredményben ide tartoznak – a működési forma határozza meg, s nem a tevékenység, így ez az eredmény nem meglepő.

Beadott magyarországi pályázatok száma a pályázó intézmény, szervezet intézménytípusa szerint								
<i>Sikeres pályázatok száma</i>	<i>Közgyűjtemények</i>		<i>Kiadók, írott és elektronikus sajtó</i>		<i>Művészeti szervezetek intézmények, csoportok</i>		<i>Komplex kulturális tevékenységet folytató intézmények, szervezetek</i>	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	45	51,1%	72	47,1%	127	42,8%	144	31,9%
2-3	30	34,1%	50	32,9%	112	37,7%	159	35,2%
4 v. több	13	14,8%	30	19,7%	58	19,5%	149	33,0%
Összesen	88	100,0%	152	100,0%	297	100,0%	452	100,0%

(N=989)

Sikeres magyarországi pályázatok száma a pályázó intézmény, szervezet intézménytípusa szerint								
<i>Sikeres pályázatok száma</i>	<i>Közgyűjtemények</i>		<i>Kiadók, írott és elektronikus sajtó</i>		<i>Művészeti szervezetek intézmények, csoportok</i>		<i>Komplex kulturális tevékenységet folytató intézmények, szervezetek</i>	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	36	58,1%	70	57,9%	123	53,7%	163	45,5%
2-3	21	33,9%	32	26,4%	76	33,2%	122	34,1%
4 v. több	5	8,1%	19	15,7%	30	13,1%	73	20,4%
Összesen	62	100,0%	121	100,0%	229	100,0%	358	100,0%

(N=770)

1.6.4. Elégedettség a pályázati támogatásokkal

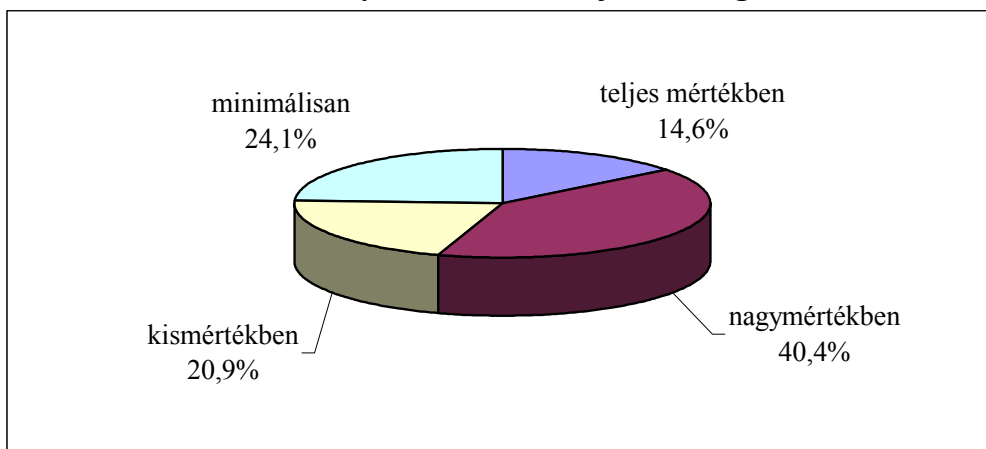
A felmérés elsősorban kvantitatív statisztikai adatok begyűjtését szolgálta, igyekezve a magyarországi támogatáspolitikát mindvégig szemelőtt tartani, s így az adatgyűjtés segítségével arról visszajelzést nyerni. Ennek a visszajelzésnek az árnyalását szolgálta két véleménykérdés is, amelyekben arra voltunk kíváncsiak, hogy a válaszadó véleménye szerint a pályázatok, s ezen belül a magyarországi támogatások milyen mértékben segítettek a szervezetet/intézményt a kulturális céljainak megvalósításában?

A válaszadók 14,6 százaléka vélte úgy, hogy teljes mértékben segítette a szervezetet/intézményt céljai megvalósításában a kapott támogatás, 40,4 százalék szerint pedig nagymértékben segítette. Azaz a válaszadók 55 százaléka vélekedett egyértelműen pozitívan.

20,9 százalék kismértékűnek, 24,1 százalék pedig csak minimálisnak érezte ezt a segítséget.

Felvidék esetében magasabb (45 % körüli) volt azoknak az aránya, akik nagymértékben tartották segítségnek a támogatásokat. A Vajdaságban viszont ez az arány alacsonyabb, 33 százalék volt.

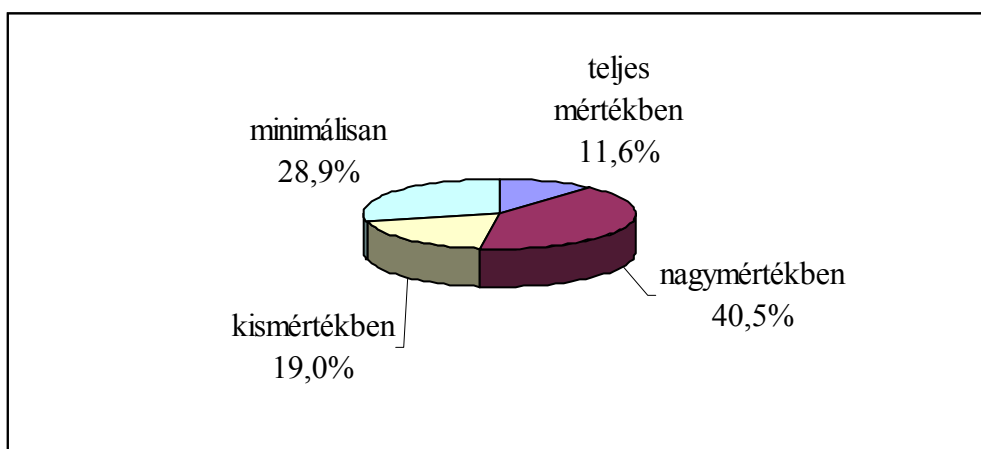
Milyen mértékben segítették a pályázatok a szervezetet/intézményt a kulturális céljainak megvalósításában?

N=1 338

A magyarországi pályázati támogatások hasznosságának megítélése nem különbözik lényegesen az összes pályázat megítélésétől. Ugyanakkor a teljes mértékben elégedettek aránya 2-3 százalékkal kisebb, a hasznosságot minimálisnak vélők aránya viszont 3-4 százalékkal nagyobb a magyarországi pályázatok esetében, és ez minden régió esetén egyaránt így van.

Milyen mértékben segítettek a magyarországi pályázatok a szervezetet/intézményt a kulturális céljainak megvalósításában?

N= 1 176

2. A szakmai tevékenység főbb jellemzői az egyes intézménytípusoknál

2.1. Közgyűjtemények

A vizsgálat során felmért intézmény 16,7 százaléka közgyűjtemény. Ezeknek legnagyobb része könyvtár (68,3 %), kisebb része múzeum (16 %), vagy egyéb gyűjtemény (12,8%), s töredéke pedig levéltár (2,7 %).

A Vajdaságban valamivel magasabb a közgyűjtemények aránya a felmért intézmények között (21,3 %). Ettől eltekintve azonban nem találunk régiók szerinti különbségeket a megoszlásokban, sem a közgyűjtemények egészére, sem az azon belüli arányára vonatkozóan: azaz minden térségben hasonló hányadot tesz ki a közgyűjteményeken belül a könyvtárak, múzeumok, levéltárak és egyéb gyűjtemények aránya.

	Szerbia-Montenegró	Románia	<i>Szlovákia</i>	Szlovénia	Ukrajna	Összesen
11. Könyvtár	60	180	65	2	17	324
12. Levéltár	5	2	3	1	2	13
13. Múzeum	9	47	13	2	5	76
14. Egyéb gyűjtemény	11	32	14	–	4	61
Összesen	85	261	98	5	28	474
<i>(az országban felmért összes intézményen belüli arány)</i>	<i>21,3%</i>	<i>15,6%</i>	<i>17,4%</i>	<i>15,1%</i>	<i>17,5%</i>	<i>16,7%</i>

Az összes felmért intézménytípus közül a közgyűjtemények a legrégebbi alapításúak. 10,6 százalékukat még 1945 előtt alapították, s rákövetkező ötven évben ,a rendszerváltásig létesült az intézmények további 58,8 százaléka. A demokrácia első éveiben jött létre a gyűjtemények 16,8 százaléka, az ezután következő években is alapítottak újabb intézményeket, de már valamivel kisebb ütemben.

A közgyűjteményeken belül pedig a múzeumok általában a legrégebbi alapításúaknak számítanak, minden ötödik 1945 előtt jött létre, s ötven százalékuk pedig ezt követően, de még a rendszerváltást megelőző időszakban. A könyvtárak közel tíz százalékukat hozták létre még 1945 előtt, 63,3 százalékukat pedig az 1945 és 1989 között. A többi közül kitűnnek a levéltárak, amelyeket egy kivételével 1989 előtt alapították. Az egyéb gyűjtemények, úgymint galériák, tájházak fele már a II. világháború utáni alapítású, a másik fele pedig 1990 után jött létre, így ez utóbbiak a legfiatalabb intézmények a közgyűjtemények között.

A négy főbb intézmény/szervezettípus alapításának éve az egyes régiókban				
<i>év</i>	<i>köz- gyűjtemények</i>	<i>kiadók, média</i>	<i>művészeti szervezetek</i>	<i>komplex szervezetek</i>
1945 előtt	10,6 %	5,6 %	5,0 %	5,4 %
1945–1989	58,8 %	13,5 %	25,1 %	20,1 %
1990	3,2 %	8,5 %	5,7 %	8,9 %
1991–1995	13,6 %	29,2 %	20,7 %	25,6%
1996–2000	9,1 %	28,1 %	30,3 %	26,5%
2001–2003	4,7 %	15,1 %	13,2 %	13,5 %
<i>összesen</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>	<i>100,0 %</i>	<i>100%</i>

N= 2 616

2.1.1. Könyvtárak

A könyvtárak estében az adatgyűjtés sajnos korántsem teljes. A könyvtárhálózat igen kiterjedt, de számtalan olyan intézmény van, amit leginkább „alvó intézménynek” nevezhetnénk, azaz a gyűjtemény egyáltalán nem, vagy csak nagyon ritkán látogatható. Ezeket a könyvtárakat nagyon nehéz felmérni, hiszen az adatgyűjtés során nincsen elegendő idő egy olyan személy felkutatására, aki ezekről a zárva tartó intézményekről részletes információkat tudna szolgáltatni.

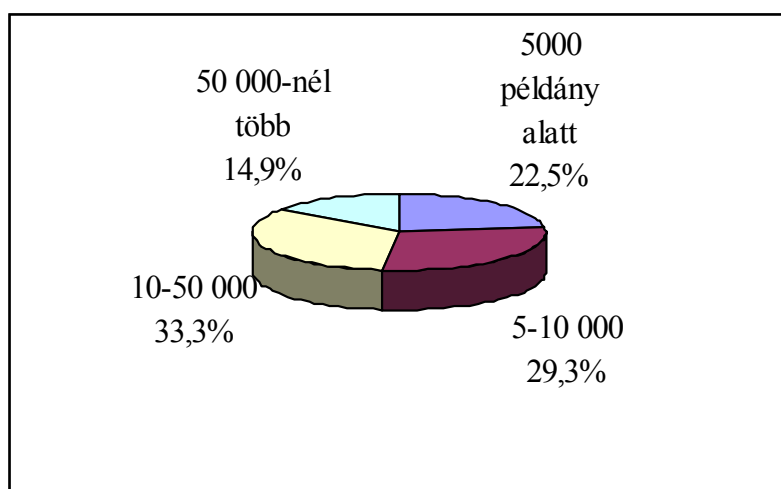
Egy adott könyvtár természetesen egyszerre több típusba is tartozhat, lehet egyszerre általános és szakkönyvtár, általános és gyermekkönyvtár, de tartozhat csupán egyetlen típusba is. Éppen ezért több választ is megjelölhettek a válaszadók az erre vonatkozó kérdés esetében, így az alábbi táblázatban szereplő százalékok nem adhatóak össze. A százalékok az érvényes válaszokra vonatkoznak.

A könyvtárak 76,6 százaléka általános könyvtár. 23,4 százalék funkcionál szakkönyvtárként. Ez utóbbiak 24,4%-a irodalmi könyvtár. A gyermekkönyvtárak aránya 16,8 százalék, s háromnegyedük egy általános könyvtáron belül működik. Multimédia könyvtár mindössze kilenc van, s ebből nyolc valamelyik általános könyvtáron belül működik.

<i>A könyvtár típusa</i>		
<i>Típus</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Szakkönyvtár	71	23,4%
Irodalmi könyvtár	74	24,4%
Gyermekkönyvtár	51	16,8%
Általános könyvtár	232	76,6%
Multimédia könyvtár	9	3,0%
Egyéb (zenei, egyházi stb.)	14	4,6%

A könyvállomány nagysága alapján a válaszadók 10 százaléka 2 000 példány alatti könyvvel rendelkező egészen kicsi könyvtár. Ez leginkább Erdélyre, és legkevésbé a Felvidékre jellemző. 5 000 darab könyvnél kevesebb van a könyvtárak 22,5 százalékában (ebben az előző 2 000 db alatti csoport is beletartozik). Azaz a könyvtárak egyötöde egyértelműen kiskönyvtárnak minősül. Ennél valamivel nagyobb, de még mindig kis könyvállománnyal (5-10 000 db) bír a könyvtárak 29,3 százaléka. 10-50 000 könyvvel – egy nagyobb községi vagy kisebb városi könyvtárnak megfelelő állománnyal – rendelkezik a könyvtárak egyharmada. S végül, nagy példányszámú állománya a könyvtárak mindössze 14,9 százalékának van.

A könyvállomány nagysága

A könyvtárak könyvállománya országonként*						
Könyvek száma	Szerbia-Montenegró		Románia		Szlovákia	
	N	%	N	%	N	%
5 000 példány alatt	12	24,3%	34	22,3%	11	21,9%
5 001-10 000	8	16,3%	62	40,5%	10	16,7%
10 001-50 000	21	42,9%	38	24,8%	29	48,3%
50 000 fölött	8	16,3%	19	12,4%	10	16,7%
<i>Összesen</i>	<i>49</i>	<i>100,0%</i>	<i>153</i>	<i>100,0%</i>	<i>60</i>	<i>100,0%</i>

*A többi régióból nem áll elegendő adat rendelkezésre, így azok nem szerepelnek a táblázatban.

A könyvek átlagosan 64,5 százaléka magyar nyelvű. Minél kisebb könyvtárról van szó, annál nagyobb a magyar nyelvű könyvek aránya: az egészen kis könyvtárakban 78-79 százalék, a valamivel nagyobb, 5-10 000 példányos állománnyal bíró könyvtárakban 68,9 százalék, a 10-50 000 példánnyal rendelkezők esetében 62,8 százalék, s a nagy könyvtárak könyveinek pedig 31,9 százaléka magyar nyelvű. Általában a kisebb lélekszámú településeken nagyobb a magyarság aránya, így érthető, hogy a könyvtárakban a könyvállomány nyelvek szerinti megoszlása ehhez idomul.

Ha az egyes régiók szerint összehasonlítást, akkor azt látjuk, hogy az erdélyi könyvtárakban a legnagyobb a magyar könyvek aránya (67,9 %), Felvidéken pedig a legkisebb (54,5 %). Ezek az eltérések azonban nem olyan mértékűek, hogy igazán radikális különbségekről beszélhetnénk.

Magyar nyelvű könyvek aránya			
<i>Összes könyv</i>	<i>Átlag</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
2 000 alatt	,7852	26	,3293
2-5 000	,7972	26	,2949
5-10 000	,6898	74	,2371
10-50 000	,6288	73	,2610
50 ezernél több	,3194	30	,2173
<i>Összesen</i>	<i>,6448</i>	<i>229</i>	<i>,2941</i>

A felmért könyvtárak egyenként átlagosan 953 könyvvel gyarapodtak a 2002-es évben. Ennek nem elhanyagolható része, 24,2 százaléka származott magyarországi adományból. Leginkább az erdélyi könyvtárak gyarapodtak, itt átlagosan 1 139 új könyv jutott egy könyvtárra az adott évben, s ennek 28,7 százaléka származott magyarországi adományból. Ennél valamivel kevesebb könyvvel gyarapodtak a vajdasági könyvtárak: 848 új könyv jutott egy könyvtárra, s ebből 24,5 százalék érkezett Magyarországról adományként. Felvidéken csak nagyjából fele ekkora volt a gyarapodás (465 könyv könyvtáranként), s jóval kisebb arányban vannak a Magyarországról adományozott könyvek, amelyek 11,6 százalékot tesznek ki. Kárpátalja esetében mindössze 8 könyvtárról van ezzel kapcsolatban adatunk, ezek azonban nagymértékben eltérnek a többi régiónál tapasztaltaktól, ugyanis a gyarapodás mértéke átlagosan 2 038 darab könyv, és ennek az 52 százaléka Magyarországról származó könyvadomány.

Általánosságban elmondható, hogy minél kisebb egy könyvtár, az állomány annál nagyobb része származik Magyarországról. A közepes és nagy könyvtárakban 20 százalék körüli volt a magyarországi adományokból származó könyvek aránya, a kisebbekben 25 százalék körül, s az egészen kicsi, 2000 darab alatti könyvállományú könyvtárak esetében 31 százalék.

Könyvtár állományának gyarapodása és a magyarországi könyvadományok aránya		
<i>Ország</i>	<i>Új könyvek száma átlagosan</i>	<i>Magyarországi adományból származó könyvek aránya</i>
Szerbia-Montenegró	847,9	0,245
Románia	1139,2	0,287
Szlovákia	464,9	0,116
Ukrajna	2038,2	0,5244

A könyvtárak egy kisebb részében, 8,2 százalékban találkozhatunk a teljes állományt lefedő számítógépes nyilvántartással. Részleges számítógépes nyilvántartás az intézmények közel egyharmadában (30%) van.. Cédulakatalógus a teljes állományról az intézmények 43,6 százalékában készült, az állomány egy részéről pedig 28 százalékában. A könyvtárak 28,4 százalékánál nem találunk cédulakatalógust, itt a könyvek leltári jegyzékbe vannak véve, 7 esetben pedig számítógépes katalógusban vannak nyilvántartva. Egyébként a könyvtárak 85 százalékában van leltári jegyzék a teljes állományról.

Az egészen kicsi, 2 000 könyvnél kevesebbel rendelkező könyvtáraknak 2002-ben egy átlagos hónapban 66 látogatója volt, azaz naponta átlagosan 2-3 ember tér be ezekbe. Az ennél valamivel nagyobb, 2-5 000 könyves könyvtárakban már jóval nagyobb volt a látogatottság, egy hónapban általában 222-en fordultak meg ezekben az intézményekben. Hasonló látogatottságúak voltak az ennél eggyel nagyobb léptékű könyvtáraknak is. Ennek duplája volt a látogatottság a közepes, 10-50 ezres állományú intézményekben. A nagy könyvtárakban átlagosan 6 352 ember fordult meg egy hónapban; a nagy szórás annak köszönhető, hogy 4 könyvtár esetében – a válaszadók adatai alapján – meghaladta a húszszert a havi látogatók átlagos száma.

Régióként is találunk eltérést: a Vajdaságban 567, Erdélyben 941, Felvidéken pedig 809 egy átlagos hónapban az egy könyvtárra eső látogatók száma.

Látogatók száma egy átlagos hónapban			
<i>Könyvtár nagysága az állomány mérete szerint (db)</i>	<i>Átlag</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
2 000 alatt	66,62	26	101,89
2-5 000	222,76	29	929,42
5-10 000	199,64	75	388,63
10-50 000	412,53	86	460,18
50 ezernél több	6352,54	35	11 580,13
<i>Összesen</i>	<i>1119,45</i>	<i>251</i>	<i>4787,51</i>

Arról, hogy egy könyvtár mennyire „élő”, sokat elmondhat olvasóinak korösszetétele is. Az olvasók több mint fele gyerek. Ez alól kivételt képeznek a nagy könyvtárak, ahol az olvasók egyharmadát teszik ki a gyerekek. A 19-59 éves korosztály aránya a két véglet, azaz az egészen kicsi és a nagy könyvtárakban a legnagyobb – az előbbi esetben 45, az utóbbiban 52 százalék az arányuk. Egyébként átlagosan az olvasók 37 százalékát teszi ki ez a korcsoport. Az idősebb, 60 év feletti olvasók általában az olvasók 7 százalékát jelentik.

Régiók szerint nincs különbség a könyvtárlátogatók korösszetételében.

A látogatók korösszetétele			
<i>Korcsoport</i>	<i>Átlag</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
Gyermek és fiatal (18 évesig)	0,5479	229	,2761
Felnőtt (19-59 év)	0,3775	219	0,2709
Nyugdíjas (60 év felett)	0,0733	219	0,0875

Az intézmények általában – legalábbis hivatalosan – nem vezethetnek statisztikát arról, hogy milyen az oda betérők nemzetisége. Ennek ellenére arra kértük a válaszadókat, hogy becsüljék meg a látogatók nemzetiségi összetételét. Az eredmények szerint átlagosan 80 százalék körüli a magyar olvasók aránya az összes könyvári olvasó között. Ez az arány Erdélyben és Kárpátalján a legmagasabb, ahol 86 és 83 százalék. Szlovákiában a beiratkozott olvasók háromnegyede magyar, Vajdaságban azonban csak a kétharmada.

A könyvtár mérete szerint jelentősen differenciálódnak a megoszlások: az egészen kicsi könyvtárakban gyakran minden könyvtári tag magyar, majd minél nagyobb a könyvtár, a magyar olvasó aránya annál kisebb, a közepes könyvtárakban 78,8 százalékos, a nagy könyvtárakban pedig 52 százalék – ez egyértelműen összefüggésben van a település nagyságával, és egyben az adott településen lakó magyar nemzetiség nagyságával.

Magyarok aránya a beiratkozott olvasók között, a könyvtár nagysága szerint			
<i>Könyvtár nagysága az állomány mérete szerint (db)</i>	<i>Átlag (%)</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
2 000 alatt	98,7%	24	4,48
2-5 000	91,5%	21	16,87
5-10 000	87,1%	72	21,13
10-50 000	78,8%	87	25,32
50 ezernél több	52,1%	28	31,79
<i>Összesen</i>	<i>81,4%*</i>	<i>232</i>	<i>26,03</i>

*: a magasabb átlag jelen esetben abból adódik, hogy azoknál az intézményeknél, ahol a könyvállományra vonatkozó kérdéseket is kitöltötték, magasabb volt a magyar olvasók aránya.

Magyarok aránya a beiratkozott olvasók között, országok szerint			
<i>Ország</i>	<i>Átlag (%)</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
Szerbia-Montenegró	66,2%	50	32,63
Románia	86,7%	154	24,94
Szlovákia	76,4%	44	26,72
Ukrajna	83,4%	11	25,56
<i>Összesen</i>	<i>80,8%</i>	<i>259</i>	<i>27,95</i>

A könyvtárak nyitva tartása igen változatos, leginkább az jellemző, hogy heti több napon, de 6 napnál kevesebbszer vannak nyitva (46,4 %). Gyakori ugyanakkor a heti 6 napon át 8 órás nyitva tartás (26,1 %), ez a nagyobb könyvtárakra jellemző. 10 százalék szintén heti 6 alkalommal látogatható, de 8 óránál rövidebb időtartamra. 11 százalék pedig csak heti egyszer nyit ki, 3,6 százalék látogatható alkalmanként, s végül 1,6 százalék gyakorlatilag zárva van.

2.1.2. Levéltárak

Mindössze 13 levéltár került be a felmérésbe, így csak rövid leírásukra van mód, mivel százalékos megoszlásokat vagy statisztikai összefüggéseket nincs értelme közölni velük kapcsolatban.

A felmért levéltárak közül 5 Szerbia –Montenegró, 2 Románia, 3 Szlovákia, 1 Szlovénia és 2 Ukrajna területén található.

A levéltárakat egyetlen kivétellel 1989 előtt alapították, s működtetőjük 7 esetben az állam, 2 esetben az egyház volt, a többi intézményről nincs adat.

A levéltárak anyagai elsősorban magánszemélyektől, családi gyűjteményekből, egyházaktól illetve állami intézményektől és önkormányzatoktól származnak. Ezt nyilván elsősorban a levéltár jellege határozza meg, az, hogy elsősorban milyen típusú iratokat gyűjt.

<i>A levéltár anyagainak forrása</i>	
<i>Típus</i>	<i>N</i>
Magánszemély	8
Családi gyűjtemény	8
Egyesületi	6
Állami, önkormányzati	7
Máshonnan	2
Egyházi	8
Intézményi irattári	4

Az összegyűjtött anyag terjedelme levéltáranként átlagosan 3 160 folyóméter. A legkevesebb anyaggal rendelkező levéltárban 75, a legnagyobbal rendelkezőben 8 000 folyóméter a felhalmozott iratok terjedelme.

5 levéltár számolt be arról, hogy rendelkezik 1918 utáni magyar gyűjteménnyel. Ez egyesével véve a levéltárakat 3, 25, 140, 412 és 2 600 magyar vonatkozású gyűjteményt jelent.

A levéltárakat 2002-ben átlagosan 647-en látogatták intézményenként, leginkább belföldiek. A magyarországi látogatók száma átlagosan húsz, a más külföldiek száma átlagosan 11 volt levéltáranként az adott évben.

9 levéltár rendszeresen nyitva tart, 1 csak alkalmanként látogatható, a többről nincs adat.

2.1.3. Múzeumok

Összesen 74 múzeum került felmérésre, ami jól lefedi a határontúli múzeumi intézményrendszert.

A válaszadó múzeumok közül 9 Szerbia-Montenegróban, 45 Romániában, 10 Szlovákiában és 5 pedig Ukrajnában található. A láthatóan alacsony esetszámok miatt régiós bontásban nem lehetséges taglalni az egyes kérdéseket, ezért az eredmények ismertetése mindig a régiók összességére vonatkozik.

A múzeumok között leggyakrabban a honismereti-helytörténeti és a néprajzi múzeumok fordulnak elő. Külön-külön egy-egy negyedét, együttesen a felét adják az összes múzeumoknak. A harmadik leggyakoribb típus az „egyéb” kategóriába tartozó intézmények. Az egyéb típusba a megadott kategóriákba be nem sorolható gyűjtemények tartoznak, általában ezek emlékmúzeumok, vagy általános jellegű, komplex gyűjtemények. Ezek az intézmények teszik ki a múzeumok egyötödét. A képzőművészeti gyűjtemények alkotják a válaszadó intézmények 11 százalékát, ami számszerűen 8 intézményt jelent.

Szépirodalmi, történelmi tárgyú múzeumból csak néhány került a felmérésbe, műszakiból és régészetiből egy-egy, természettudományiból pedig egy sem. Ezek az adatok egyrészt általában a múzeumok, mint sajátos profilú intézmények fő jellegzetességeivel, másrészt a kisebbségi kultúra- és hagyományápolás meghatározott tartalmi irányultságával vannak összefüggésben.

<i>A múzeum típusa</i>		
<i>Típus</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Honismereti, helytörténeti	19	27,5%
Néprajzi	17	24,6%
Egyéb	14	20,3%
Képzőművészeti	8	11,6%
Szépirodalmi	5	7,2%
Történelmi	4	5,8%
Műszaki	1	1,4%
Régészeti	1	1,4%
<i>Összesen</i>	<i>69</i>	<i>100,0%</i>

A fő profil mellett a múzeumok nagy része rendelkezik egyéb, más tematikájú gyűjteményekkel is. Ezekben már megjelenik többek között a természettudomány is, amely a múzeumok 31 százalékára jellemző. Műszaki jellegű gyűjteménnyel az intézmények 18,3 százaléka bír – a fő gyűjtemény mellett. Történelmi, helytörténeti, régészeti és képzőművészeti gyűjteménnyel

a múzeumok nagyjából fele rendelkezik, de leggyakrabban a néprajz fordul elő, mégpedig az intézmények 65 százalékánál.

Az intézmények egy bizonyos része azonban igen kicsi állománnyal rendelkezik: egyötödüknek maximum száz darab tétel szerepel a gyűjteményében, további harminc százaléknak maximum 1 000, de általában legfeljebb 500. Egyötödüknek már 1 000 és 5 000 közötti tétel alkotja a gyűjteményét. A fennmaradó harminc százalék esetében (ami itt 15 intézményt jelent) a 6 000 tételtől kezdve a 200 000-ig változatos adatok fordulnak elő.

A gyűjtemények 95,8 százaléka folyamatosan gyarapodik, mindössze 4,8 százalék a lezárt múzeumok aránya.

A vizsgálat adatai szerint a látogatók száma egy átlagos hónapban 1 126 volt. A három, leggyakrabban előforduló típus esetében eltérően alakul a látogatók száma. A honismereti, helytörténeti múzeumok az átlaghoz hasonló látogatószámmal rendelkeznek: ezekben az intézményekben 1 295-en voltak kíváncsiak a gyűjteményekre egy átlagos hónapban. A második legjellemzőbb típus, a néprajzi múzeumok esetében jóval alacsonyabb volt a látogatottság, 467 volt az átlag. Az „egyéb” tematikájú múzeumoknál, amelyek a harmadik jelentősebb létszámú csoportot alkotják, az átlagosnál magasabb volt a látogatók száma: 1 941-en fordultak meg ezeken a kiállításokon egy hónapban. Azonban mindhárom esetben igen nagy a szórás, azaz ezeket az átlagokat igen széles skálán mozgó látogató-számok eredményezték.

Látogatók száma egy átlagos hónapban, a múzeum típusa szerint			
<i>Típus</i>	<i>Átlag (%)</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
Honismereti, helytörténeti	1 295,9	19	2 827,94
Néprajzi	467,6	15	689,38
Egyéb	1 941,5	14	3 139,15

Arra a kérdésre, hogy a látogatók hány százaléka volt magyar 2002-ben, a felmért intézmények kétharmadában adtak választ. A vizsgálat adatai szerint ezekben a múzeumokban átlagosan a látogatók 72 százaléka volt magyar nemzetiségű.

A tárlatok 69 százaléka rendszeresen látogatható, 14,1 százaléka alkalmanként, s 16,9 százalék – minden bizonnyal a kisebbek – csak kérésre tekinthetők meg.

2.1.4. Egyéb gyűjtemények

A kutatás során összesen 61 egyéb gyűjtemény került felmérésre, ebből 11 található a Vajdaságban, 32 Erdélyben, 14 a Felvidéken és 4 Kárpátalján. Az alacsony esetszámok miatt, a múzeumokhoz hasonlóan, nem lehet régióként bontásban vizsgálni az adatokat, csak az összes régióra együttesen.

Az egyéb, nem múzeum jellegű gyűjtemények rendszerint tájházak vagy galériák. Típusba sorolás alapján 44,1 százalékuk képzőművészeti tárgyú, és 29,5 százaléka néprajzi témájú gyűjtés. Ezekon kívül honismereti, szépirodalmi és történelmi gyűjtemények fordulnak még elő.

<i>Egyéb gyűjtemény típusa</i>		
<i>Típus</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Képzőművészeti	26	44,1%
Néprajzi	18	29,5%
Honismereti, helytörténeti	4	6,8%
Egyéb	4	6,8%
Szépirodalmi	3	4,9%
Történelmi	2	3,3%
<i>Összesen</i>	<i>61</i>	<i>100,0%</i>

A gyűjtemények fő profiljuk mellett más tematikájú gyűjteményekkel is rendelkezhetnek, ezek leggyakrabban – hasonlóan a múzeumokhoz – képzőművészeti, irodalmi, helytörténeti, történelmi témájú anyagok.

Ezeknél a gyűjteményeknél érdekes lehet, hogy honnan származik az intézmények anyaga – önkormányzati, vagy hagyaték és így tovább. Némileg meglepő módon, leggyakrabban, a gyűjtemények kétharmada esetében magángyűjteményről van szó. 35,6 százalékban családi gyűjtemények, 18,6 százalékban egyesületi, újabb 18,6 százalékban állami, önkormányzati gyűjtemények adják a kiállítások anyagát.

A gyűjtemények háromnegyed ma is folyamatosan gyarapodó, s egynegyede már lezárt anyaggal rendelkezik.

<i>A gyűjtemény anyagainak forrása</i>		
<i>Típus</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Magánszemély	40	67,8%
Családi gyűjtemény	21	35,6%
Egyesületi	11	18,6%
Állami, önkormányzati	11	18,6%
Máshonnan	6	10,2%
Egyházi	5	8,5%
Intézményi irattári	4	6,8%

A látogatók átlagos száma egy hónapban jóval alacsonyabb, mint a múzeumok esetében, 276 fő. A leggyakoribb típus, a képzőművészeti gyűjtemények esetében ez 203 főt jelent egy átlagos hónapban, a második leggyakoribb típus, a néprajzi gyűjtemények esetében közel fele ennyit, 111 főt.

A gyűjtemények 72 százaléka adta meg a magyar látogatók arányát, válaszaik alapján átlagosan 88 százaléka – ami még a múzeumoknál is magasabb arány – volt magyar a látogatóknak.

Látogatók száma egy átlagos hónapban, a gyűjtemény típusa szerint			
<i>Típus</i>	<i>Átlag (%)</i>	<i>N</i>	<i>Szórás</i>
Képzőművészeti	203,4	23	192,63
Néprajzi	111,4	14	168,15

A gyűjtemények 55,4 százaléka tart nyitva rendszeresen, 12,5 százaléka alkalmanként, s egy jelentős részük, 32,1 százalékuk csak kérésre látogatható.

2.2 . Kiadók és média

Egy kisebbségben élő nemzet esetében nagyon fontos közvetítő szerepe van az adott régióban jelenlévő kiadóknak és a médiához tartozó szervezeteknek. A könyvkiadók tevékenysége és az anyanyelven való sugárzás nagyban elősegítheti a kisebbségben élők identitástudatának erősödését is.

Mielőtt rátérnénk ezen intézmények elemzésére külön-külön, nézzük meg, hogy milyen számban vannak jelen az egyes országokban.

A felmérésben szereplő intézmények csupán 14,6%-a tartozik a kiadók és média csoportjába, amely arány országonként változó képet mutat. A legmagasabb arányban Ukrajnában vannak jelen, ahol a válaszadó szervezetek közel 1/3-át teszik ki, majd Szerbia- Montenegróban, ahol 25,5%-os ez az arány. A második legnagyobb magyarlakta régióban, Felvidéken 16,4%-os, Erdélyben 12,1%-os és Muravidéken a legalacsonyabb, ahol 9,1-os az arány.

	Szerbia-Montenegró	Románia	<i>Szlovákia</i>	Szlovénia	Ukrajna	Összesen
21. Könyvkiadó	19	29	8	–	20	76
22. Sajtó	62	140	42	1	28	273
23. Elektronikus média	17	28	4	2	2	53
24. Internetes portál	4	5	–	–	2	11
Összesen	102	202	54	3	52	413
(az országban felmért összes intézményen belüli arány)	<i>25,5%</i>	<i>12,1%</i>	<i>16,4%</i>	<i>9,1%</i>	<i>32,5%</i>	<i>14,6%</i>

(N=415)

Amint a következő táblázat adataiból kiderül, a technika fejlődésével párhuzamosan lassú növekedésnek indult a média szereplői, illetve a kiadók száma, természetesen az államszocialista rendszerek korlátai között. A fordulópontot a kilencvenes évek elején lezajló politikai és társadalmi változások jelentették, amikor a szólásszabadság növekedésével együtt ugrásszerűen megnőtt az ilyen típusú intézmények száma, és ez a tendencia az utóbbi években változatlan.

A négy intézmény/szervezet alapításának éve az egyes régiókban, összesítve	
<i>év</i>	<i>kiadók, média</i>
1945 előtt	5,6 %
1945–1989	13,5 %
1990	8,5 %
1991–1995	29,2 %
1996–2000	28,1 %
2001–2003	15,1 %
<i>összesen</i>	<i>100%</i>

(N= 377)

További sokatmondó adat lehet az, hogy jogi értelemben ki a szervezet működtetője és milyen a működési formája.

A négy intézmény/szervezet működtető szerinti megoszlása				
<i>Működtető típusa</i>	<i>Intézmények típusa</i>			
	<i>Könyvkiadók (%)</i>	<i>Sajtó(%)</i>	<i>Elektronikus média (%)</i>	<i>Internetes portál (%)</i>
Önmaga	76,6%	40,1%	57,1%	90,0%
Állam	19,2%	5,6%	14,3%	0,0%
Területi önkormányzat	0,0%	3,2%	6,1%	0,0%
Helyi önkormányzat	0,0%	9,7%	12,2%	0,0%
Egyház	7,8%	15,7%	2,0%	0,0%
Alapítvány	7,8%	11,3%	4,1%	0,0%
Egyéb	0,0%	26,2%	12,2%	10,0%

A fenti táblázatban nem írtunk sem elemszámot, sem összesen adatokat, mivel az opciók külön kérdésként voltak feltéve, így változó a válaszadók aránya, míg az összesen adatok nem adják ki a 100%-ot, melynek magyarázata, hogy több esetben megosztottan működtetik a szervezetet.

Legmagasabb arányban a szervezet önmaga a működtető, főleg a könyvkiadók és az internetes portál esetében, bár ez utóbbi kis számban van jelen, így az arány nem lehet mérvadó.

A sajtó és az elektronikus média esetében magasabb arányokat figyelhetünk meg, nagyobb szerepet kapnak az egyház, az állam és egyéb szervezetek is.

A négy intézmény/szervezet működtető szerinti megoszlása				
<i>Működési forma</i>	<i>Intézmények típusa</i>			
	<i>Könyvkiadók (%)</i>	<i>Sajtó(%)</i>	<i>Elektronikus média (%)</i>	<i>Internetes portál (%)</i>
<i>Költségvetési</i>	14,3%	20,4%	34,7%	0,0%
<i>Alapítvány</i>	7,9%	9,4%	2,0%	11,1%
<i>Egyesület</i>	9,5%	17,1%	2,0%	44,5%
<i>Gazdasági szervezet</i>	61,9%	24,9%	44,9%	11,1%
<i>Egyéb társadalmi szervezet</i>	4,8%	12,7%	10,2%	11,1%
<i>Egyéb nem bejegyzett szervezet</i>	1,6%	15,5%	6,2%	22,2%
<i>Összesen</i>	<i>100,0%</i>	<i>10,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

Az előző táblázatban közölt adatoknak megfelelően a válaszadó intézmények túlnyomó többségben gazdasági szervezatként működnek, ami egyébként a felmért kulturális intézményrendszer intézménytípusai között a legmagasabb aránynak felel meg. Jól megfigyelhető, hogy az internetes portálok esetében magasabb arányban az egyesületként működő intézmények szerepelnek.

A továbbiakban a kiadók és a médiához tartozó intézmények, szervezetek legfontosabb szakmai jellemzőit vizsgáljuk meg. Az internetes portálokra a kis elemszám miatt nem térnénk ki külön fejezetben, így a részletesebb leírás előtt néhány gondolatban összefoglalnánk azt, amit ehhez a csoporthoz tartozó intézményekről tudni lehet e vizsgálati eredmények alapján.

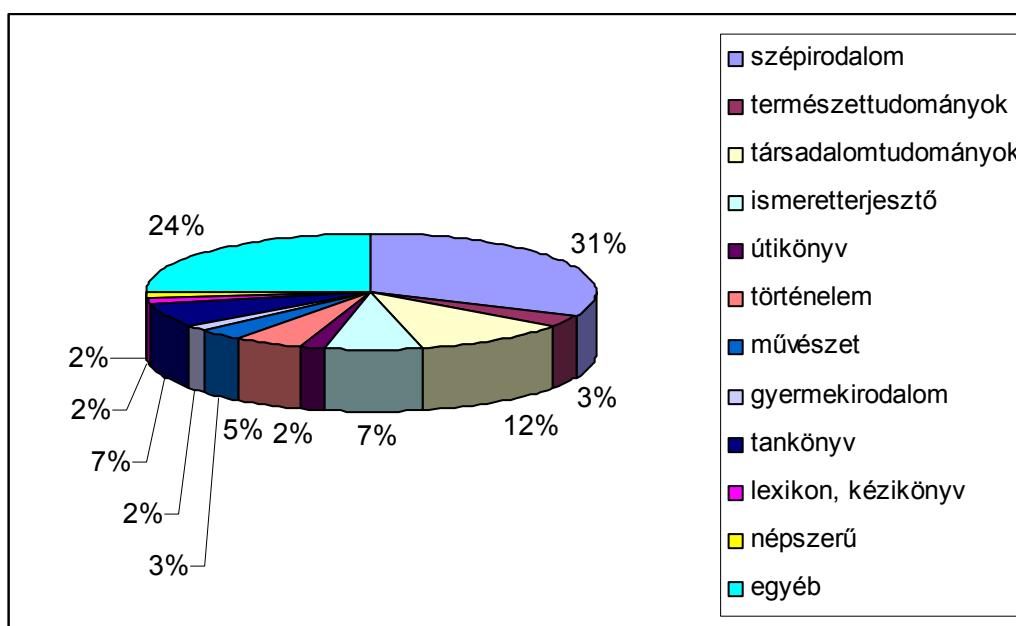
A felmért internetes portálok nagyrészt magyar médiának vallják magukat. 70%-a a honlapoknak dominánsan általános portál, 20%-a szakportál és egy darab, azaz 10%-a irodalmi portál. Ezen adatok országokéinti megoszlásában a következőképpen alakulnak: a négy szerbia - montenegrói portálból kettő (50%) általános portál, egy (25%) szakportál és egy (25%) irodalmi portál, míg Romániában az ötből négy (80%) általános portál és egy (20%) szakportál, Ukrajnában pedig egy általános portál található. (Jelen pillanatban sajnos még nincs felvidéki portál az adatbázisunkban, jóllehet néhány jelentős magyar szerkesztőség a második legnagyobb magyarakta régióban is működik.)

Azon kérdésre, hogy mekkora a portál adatállománya MegaByte-ban, csak öt intézmény válaszolt, melyeknél négy esetben 11–40 közé esik ez az érték, míg egyetlen egy esetben 1 000 MB. Az adatállomány jellegét tekintve több választ is megjelölhettek a szervezetek. A tíz válaszadóból mindegyik esetében szerepelt a szöveges állomány, nyolc esetben a képeket jelölték meg, három-három esetben az adatbázisokat és az egyéb kategóriát, míg két esetben a hangfájlokat.

2.2.1. Könyvkiadók

Az általunk megkérdezett könyvkiadók leginkább szépirodalom, illetve egyéb témakörben jelentetnek meg kiadványokat. Az alábbi grafikon és táblázat a kiadók „szakosodást” mutatja általában, illetve országokénti bontásban. (Meg kell jegyeznünk azonban, hogy sok esetben problémát jelentett a „domináns” terület meghatározása, így olykor nehezen értelmezhetőek a válaszok.)

Dominánsan milyen könyvek kiadására szakosodott?

(N=60)

Dominánsan milyen könyvek kiadására szakosodott a kiadó? – országonkénti megoszlás				
<i>Könyvek típusa</i>	<i>Ország</i>			
	<i>Szerbia-Montenegró (%)</i>	<i>Románia (%)</i>	<i>Szlovákia (%)</i>	<i>Ukrajna (%)</i>
<i>Szépirodalom</i>	18,7	33,3	62,5	22,2
<i>Természettudományok</i>	12,6	0	0	0
<i>Társadalomtudományok</i>	18,7	11,1	12,5	0
<i>Ismeretterjesztő</i>	0	11,1	12,5	0
<i>Útikönyv</i>	0	3,7	0	0
<i>Történelem</i>	18,7	0	0	0
<i>Művészet</i>	0	7,4	0	0
<i>Gyermekirodalom</i>	6,3	0	0	0
<i>Tankönyv</i>	0	3,7	0	34,3
<i>Lexikon, kézikönyv</i>	6,3	0	0	0
<i>Népszerű</i>	0	0	12,5	0
<i>Egyéb</i>	18,7	29,7	0	44,5
<i>Összesen (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

(N=60)

Megfigyelve az országonkénti eloszlásokat a szerint, hogy milyen területre szakosodtak a vizsgálatba bekerült könyvkiadók, azt láthatjuk, hogy a legmagasabb arányban a felvidéki és a romániai könyvkiadók célozták meg a szépirodalmi területet. Kárpátalján leginkább a tankönyvekre, illetve egyéb típusú könyvekre specializálódtak, míg Vajdaságban a társadalomtudományok és a történelem területére szakosodtak.

Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy 2002-ben hány kiadványt és milyen nyelven jelentettek meg a kiadók.

A megjelent könyvek kiadásának nyelve szerinti megoszlás országoként (2002)						
Ország	<i>A megjelent könyvek milyen nyelven kerültek kiadásra 2002-ben</i>					
	Magyar		Többségi		Mindösszesen	
	<i>Darabszám szerinti csoportosítás</i>	<i>Eloszlás (%)</i>	<i>Darabszám szerinti csoportosítás</i>	<i>Eloszlás (%)</i>	<i>Darabszám szerinti csoportosítás</i>	<i>Eloszlás (%)</i>
Szerbia-Montenegró	- 20	60	- 20	100	- 20	40
	21-100	13,3	21-100	0	21-100	20
	101-500	6,7	101-500	0	101-500	20
	501-	20	501-	0	501-	20
	Összesen	100	Összesen	100	Összesen	100
Románia	- 20	81,8	- 20	100	- 20	75
	21-100	18,2	21-100	0	21-100	25
	101-500	0	101-500	0	101-500	0
	501-	0	501-	0	501-	0
	Összesen	100	Összesen	100	Összesen	100
Szlovákia	- 20	37,5	- 20	60	- 20	100
	21-100	50	21-100	20	21-100	0
	101-500	12,5	101-500	20	101-500	0
	501-	0	501-	0	501-	0
	Összesen	100	Összesen	100	Összesen	100
Ukrajna	- 20	100	- 20	100	- 20	100
	21-100	0	21-100	0	21-100	0
	101-500	0	101-500	0	101-500	0
	501-	0	501-	0	501-	0
	Összesen	100	Összesen	100	Összesen	100
Saját csoporton belüli arány (%)	- 20	71,2	- 20	90,4	- 20	78,5
	21-100	17,3	21-100	4,8	21-100	12,9
	101-500	3,8	101-500	4,8	101-500	4,3
	501-	5,7	501-	0	501-	4,3
	Összesen	100	Összesen	100	Összesen	100

Magyar (N=52), Többségi (N=21), Mindösszesen (N=23)

A többségi nyelven és a magyarul kiadott könyvek száma általában nem haladja meg a húszat. Az országokénti összehasonlításban jelentősebb eltérés mutatkozik az átlaghoz képest a vajdasági könyvkiadóknál, ahol a legmagasabb a több mint ötszáz könyvet magyar nyelven kiadó intézmények aránya, míg a többségi nyelven kiadott könyvek esetében csak Szlovákiában találunk olyan kiadót, amely bekerülne a „száznál több könyvet adott ki többségi nyelven“ intézmények közé.

Megjelentetett kiadványok száma és példányszáma 2002-ben										
Ország	Hány kiadvány jelent meg 2002-ben					A megjelent könyvek példányszáma				
	-20	21-100	101-500	501-	Összes (%)	-1000	1001-5000	5001-20000	20001-180000	Összes (%)
Szerbia-Montenegró (%)	88,2	11,8	0	0	100	23,5	47,1	29,4	0	100
Románia (%)	70,8	25	0	4,2	100	21,7	17,4	34,8	26,1	100
Szlovákia (%)	37,5	50	12,5	0	100	0	12,5	37,5	50	100
Ukrajna (%)	71,4	14,3	0	14,3	100	0	0	100	0	100
Saját csoporton belüli arány (%)	71,4	23,2	1,8	3,6	100	17,3	23,8	39,9	19	100

Kiadvány száma (N=56), példányszám (N=52)

A fenti táblázat összesítve tartalmazza a megvizsgált könyvkiadók által kiadott könyvek számát. Mint látható, az értékek nem haladják meg a húszat egyik táblázatban lévő országban sem, amely alól Szlovákia képez kivételt, ahol magasabb azon kiadók aránya, melyek húsznál több, de száznál kevesebb könyvet adtak ki. A válaszadó könyvkiadóknál legnagyobb mértékben öt- és húsz ezer közé esik a kiadványok példányszáma.

A könyvek magyarországi terjesztése szempontjából érdekes lehet, hogy a Magyar Könyvtárellátó Vállalat milyen arányban vásárol kiadványokat a határon túli magyar kiadóktól. Az alábbi táblázat az ezzel kapcsolatos adatokat mutatja.

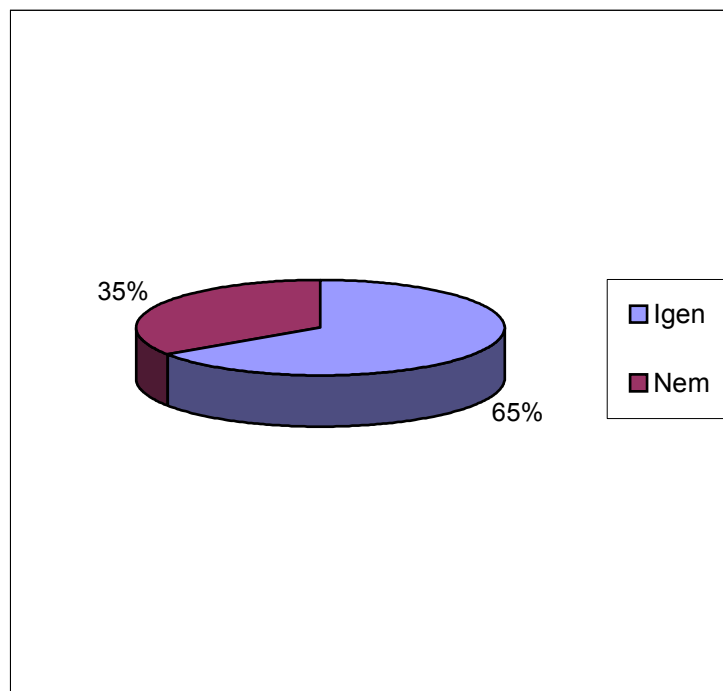
2002-ben a Magyar Könyvtárellátó Vállalat által megvásárolt könyvek aránya országonként					
Ország	A Magyar Könyvtárellátó Vállalat által megvásárolt könyvek száma				
	0	1-100	101-500	501-2000	Összesen
Szerbia-Montenegró (%)	87,5	6,3	0	6,3	100
Románia (%)	70,6	11,8	0	17,6	100
Szlovákia (%)	66,7	0	0	33,3	100
Ukrajna (%)	85,7	0	14,3	0	100
Saját csoporton belüli arány (%)	79,1	7	2,3	11,6	100

(N=43)

Végül arra is szerettünk volna választ kapni, hogy a megkérdezett könyvkiadó milyen arányban foglalkoznak, illetve nem foglalkoznak egyéb információhordozók, dokumentumok megjelenítésével, úgy, mint kulturális folyóirat, napi-, heti-, havilap, kép és hanghordozó, CD vagy album. Mint ahogy az alábbi grafikonon látható, az ötvennyolc válaszadó jelentős többsége (65%) foglalkozik más információhordozók megjelenítésével is.

**Foglalkozik-e egyéb információhordozók,
dokumentumok megjelenítésével**

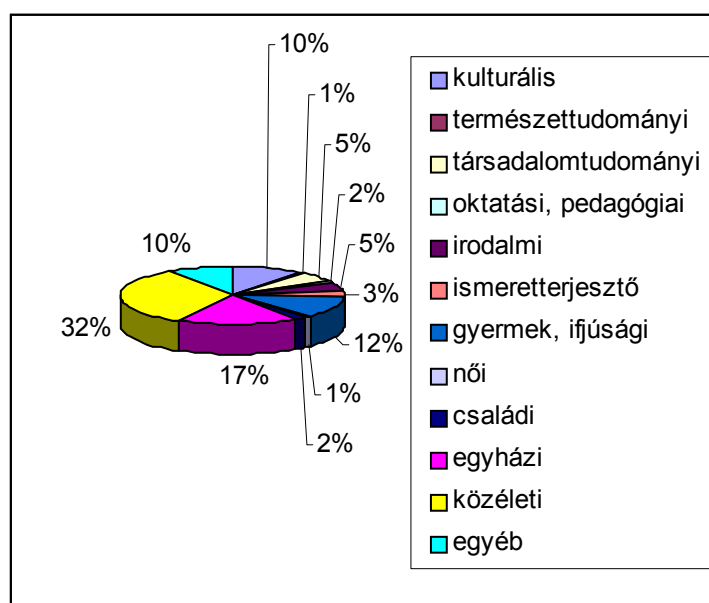
(N=58)

2.2.2. Nyomtatott sajtó

A továbbiakban nézzük részletesebben a sajtóhoz tartozó intézmények szakmai jellemzőit, többnyire országonkénti bontásban is.

A felmért nyomtatott kiadványok leginkább magyarnak, illetve nagyrészt magyar vonatkozásúnak határozták meg önmagukat (89%). A megkérdezett lapok tartalmuk szerint leginkább közéletiek, kisebb mértékben egyháziak és kulturálisak. Arra a kérdésre azonban, hogy a megjelölt területen kívül milyen más jelleggel bír még a lap, legmagasabb arányban a kulturális (61,6%), majd az ismeretterjesztő (46,3%), valamint az irodalmi (37,2) kategóriát választották. (Mivel több választ is meg lehetett jelölni, ezért a válaszok megoszlási arányának összege meghaladhatja a százat.)

A lapok tartalma szerinti megoszlás (domináns terület)

(N=246)

<i>A lapok tartalma (domináns terület) – országok szerinti megoszlás</i>				
<u>A lap típusa</u>	Ország			
	<i>Szerbia-Montenegró (%)</i>	<i>Románia (%)</i>	<i>Szlovákia (%)</i>	<i>Ukrajna (%)</i>
<i>kulturális</i>	7	12,6	7,5	7,1
<i>természettudományi</i>	0	2,2	0	0
<i>társadalomtudományi</i>	1,8	5,2	10	0
<i>oktatási, pedagógiai</i>	1,8	0,7	2,5	7,1
<i>irodalmi</i>	5,3	4,4	7,5	0
<i>ismeretterjesztő</i>	5,3	3	2,5	0
<i>gyermek, ifjúsági</i>	15,8	11,1	10	7,1
<i>női</i>	0	0,7	2,5	0
<i>családi</i>	3,4	0,7	2,5	7,1
<i>egyházi</i>	22,8	16,3	12,5	14,3
<i>közéleti</i>	29,8	31,9	30	57,3
<i>egyéb</i>	7	11,2	12,5	0
<i>összesen (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

(N=246)

Országoktól eltérő arányban ugyan, de a válaszadó lapok legtöbbször dominánsan közéletinek határozta meg önmagát. Kiemelhető, hogy Romániában magas arányban vannak kulturális lapok, míg Szerbia-Montenegróban a gyermek, ifjúsági lapok vannak jelentősebb mértékben képviselve a „mintában”.

Megjelenési gyakoriságukat tekintve leginkább a havi (39,9%), illetve negyedévente (23,5%) megjelenő lapok vannak túlsúlyban .

<i>A lap megjelenésének gyakorisága szerinti megoszlás országonként</i>							
Ország	<u>Megjelenés gyakorisága</u>						
	<i>Naponta</i>	<i>Hetente</i>	<i>Kéthetente</i>	<i>Havonta</i>	<i>Negyedévente</i>	<i>Ritkábban</i>	<i>Összesen</i>
<i>Szerbia-Montenegró (%)</i>	1,7	27,3	5,5	29,1	25,5	10,9	<i>100</i>
<i>Románia (%)</i>	7	15,6	5,5	42,2	21,9	7,8	<i>100</i>
<i>Szlovákia (%)</i>	2,4	11,9	0	54,8	23,8	7,1	<i>100</i>
<i>Ukrajna (%)</i>	0	53,8	0	15,4	30,8	0	<i>100</i>
<i>Saját csoporton belüli arány (%)</i>	4,6	19,7	4,2	39,9	23,5	8	<i>100</i>

(N=238)

Országok szerinti bontásban sem találunk nagyon nagy eltéréseket az átlagtól, kivéve Ukrajnában, ahol inkább hetilapokkal találkozhatunk és kisebb a havilapok aránya. A lapok 2002. évi átlagos példányszáma 23 635, mely érthető módon a legnagyobb magyarlakta régióban, Erdélyben a legmagasabb (41524,4) és a legkisebb figyelembe vett régióban, Kárpátalján a legalacsonyabb (5790,8).

Terjesztési körét tekintve közel egyazon arányban vannak a helyi, regionális és országos lapok. Régióként azonban változó helyzettel találkozunk: míg Romániában és Szlovákiában az országos lapok a jellemzőek, addig Ukrajnában és Szerbia-Montenegróban a regionálisak vannak túlsúlyban.

<i>A sajtó megoszlása országonként terjesztési kör szerint</i>				
<i>Ország</i>	<i>Terjesztési kör</i>			
	<i>Helyi (%)</i>	<i>Regionális (%)</i>	<i>Országos (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
<i>Szerbia-Montenegró</i>	43,1	44,8	12,1	100
<i>Románia</i>	24,7	34,6	40,7	100
<i>Szlovákia</i>	31	19	50	100
<i>Ukrajna</i>	40	60	0	100
<i>Saját csoporton belüli arány (%)</i>	30,9	36	33,1	100

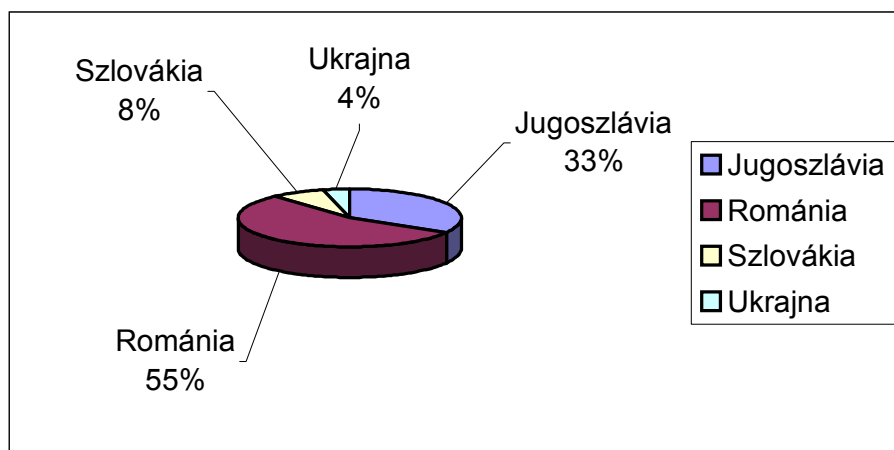
(N=247)

Végül megemlítenénk, hogy a lapokat túlnyomórészt nem terjesztik külföldön, kivéve a romániai magyar kiadványokat, amelyeknek közel feléhez (40,6%) más országokban is hozzá lehet jutni. A lapok többsége nem hozzáférhető interneten, ám Szlovákiában viszonylag magas a világhálón is hozzáférhető magyar lapok aránya.

2.2.3. Elektronikus média

Az elektronikus média intézményei közé a televíziót, rádiót illetve olyan intézményt sorolunk, amely mindkettőhöz tartozik. A megkérdezett intézmények (N=51) megoszlása országonként a következőképpen alakul.

Elektronikus média régiónkénti megoszlása

(N=51)

A legtöbb elektronikus médiához tartozó szervezetet, huszonnyolcat Romániában kérdezték le. A kérdezettek önmeghatározása szerint egyforma arányban vannak azok, ahol nagyrészt magyar az intézmény, illetve azok, ahol vegyes. Országonkénti bontásban azonban megfigyelhető, hogy míg Szlovákiában, de főleg Romániában nagyrészt magyar intézmények vannak többségben, addig Szerbia-Montenegróban leginkább a vegyesek.

Az 51 megkérdezett intézményből 15 **televízió**, melyek közül 8 Erdélyben, 3-3 Felvidéken és Vajdaságban, 1 pedig Kárpátalján működik. Közülük mindössze két erdélyi televízió nem rendelkezik önálló stúdióval. A sugárzás hatósugarát tekintve egy média sem akadt, amely országosként határozta volna meg önmagát: a határon túli magyar televíziók vagy helyi vagy regionális médiának tekinthetők. Szinte egyenlő arányban találhatók közöttük kábelhálózaton keresztül és földi sugárzással működő adók. Itt természetesen nem nagy televíziókról, hanem csak kis műsoridővel rendelkező műhelyekről van szó: többségük hetente néhány órás sugárzási idővel rendelkezik. A válaszadók közül 7 adó naponta, 5 inkább csak hetente néhány alkalommal és 3 mindössze heti egy alkalommal sugároz adásokat.

A Vajdaságban felmért 3 TV adó közül az adások sugárzását tekintve mindegyik különböző: az egyik magyar nyelvű, a másik kétnyelvű a harmadik több nyelvű adásokat sugároz.

Erdély magyar televíziós médiái ezzel szemben már kevésbé „nemzetköziek”: a hat magyar nyelvű adó mellett kettő sugároz két nyelven, és egy olyan adó sincs, amely háromnyelvű lenne. Felvidéken mind a három adó kétnyelvű. A kisebbségi magyar kultúra ápolása, de akár kulturális intézményrendszer szereplőinek nyilvánosságához jutása szempontjából sem érdektelen adat, hogy az érintett televízióknak mindössze egyharmada nyilatkozott úgy, hogy van rendszeres kulturális rovata a műsorkínálatban. Természetesen ez összefügg a rövid műsoridővel is, amelybe nehezebben „férnek” be speciális, tematikus rovatok.

A felmért elektronikus média közül számosabb a rádióadók csoportja (31), amelyek országokénti megoszlása a következő: Románia 15, Szerbia-Montenegró 14, Szlovákia 1, Kárpátalja 1. Nyilvánvaló, hogy itt lekérdezési problémák miatt az arányok torzítanak régióként. A rádióadók döntő többsége önálló stúdióval rendelkezik, és mindössze 4 olyan akad, amely „társbérletbe” kényszerül a műsorszerkesztés ideje alatt. A TV-adókkal szemben – vélhetőleg nagyrészt a lényegesen kisebb költségek miatt – a rádiók nagyobbik része naponta sugároz adást. A sugárzás hatósugarát tekintve részben helyi, részben regionális – a televíziókhoz hasonlóan országosnak tekinthető adóval itt sem nagyon találkozunk, bár az egy azért akad. Szinte mindegyik sugároz ultrarövid hullámon, de 8 rádióadó használja a középhullámot (is).

Az adók kb. egyharmada magyar nyelven sugározza adásait, ennél egy kicsit többen vannak a kétnyelvű adók de nem kevesen, összesen heten többnyelvűnek számítanak. A televízióadókkal szemben a magyar rádiók döntő többségének van rendszeres jelentkező kulturális rovata, ami természetesen a nagyobb heti adásidővel is magyarázható.

2.3. A művészeti és a komplex kulturális intézmények/szervezetek

2.3.1. Általános helyzetkép

A művészeti intézmények, csoportok hagyományosan a kisebbségi magyar kultúra megőrzésének fontos intézményeit, közösségeit jelentik. Az állami – tanácsi - önkormányzati intézményrendszerrel szemben ez a hagyományápolás inkább „civilabb” szerveződések színtere, mely a kisebb-nagyobb közösségek kulturális értékeinek megőrzésén, azok közvetítésén keresztül járul hozzá a nemzeti (illetve sok esetben hangsúlyosan regionális) identitás megőrzéséhez. Nem véletlen ezért, hogy az ebbe az intézmény- és szervezetcsoportba tartozó, felmért közösségek aránya általában igen jelentős az egyes régiók kulturális intézményrendszerén belül.

Ha általánosságban nézzük, akkor az összes felmért intézmény/szervezet közel egyharmadát (31,7%) alkotják az adatbázisunkban szereplő amatőr vagy professzionális művészeti csoportok (a szintén az ebbe az intézmény/szervezet csoportba sorolt ismeretterjesztő, honismereti klubokkal együtt). Fontos azonban már az elején leszögezni, hogy itt döntően amatőr művészeti csoportokról, körökről van szó: mindössze alig egyötödük (19,9%) sorolta magát a professzionális kategóriába (például természetesen nincs száz magyar nyelvű színház a határon túli régiókban, mint ahogy ezt az összesítő táblázatból elsőre gondolnánk, hanem ezeknek mindössze alig egynegyede – 24,0% – sorolta magát a profi színjátszó csoportok közé).

Az egyes országonkénti arányok azonban jelentősen különböznek. A nagyobb régiókban (Erdély-28,4, Felvidék-57,7%) a legnagyobb a súlyuk, a kisebb régióban is jelentős, de már nem annyira (Vajdaság 16,0, Kárpátalja-18,8%), és a legkisebb régiókban a találkozunk a legkisebb aránnyal (Muravidék-12,1%). Nyilván a régiók nagysága és az intézménytípusnak az összes, adott régió belüli aránya között nem véletlen az összefüggés.

	Szerbia-Montenegró	Románia	<i>Szlovákia</i>	Szlovénia	Ukrajna	Összesen
31. Színház (opera)	8	51	40	1	1	101
32. Zeneművészeti csoport	10	183	106	–	3	302
33. Táncművészeti csoport	3	104	54	1	1	163
34. Irodalmi kör	8	21	1	–	5	35
35. Képző-, ipar-, fotó-, népművészeti alkotóműhely	18	30	11	1	3	63
36. Filmművészeti alkotóműhely	–	3	5	–	–	8
37. Ismeretterjesztő, honismereti szervezet, klub	17	82	107	1	17	224
Összesen	64	474	324	4	30	896
(az országban felmért összes intézményen belüli arány)	<i>16,0%</i>	<i>28,4%</i>	<i>57,7%</i>	<i>12,1%</i>	<i>18,8%</i>	<i>31,7%</i>

A művészeti csoportokhoz hasonló, de még annál is nagyobb arányban találunk ún. komplex kulturális intézményeket, szervezeteket (36,9%). Ez az adatbázisunkban legnagyobb súllyal jelenlévő intézmény- és szervezettípus. A felmérés során arra törekedtünk, hogy ebbe a típusba csak a kimondottan több profittal rendelkező, lényegéből fakadóan valóban összetett kulturális tevékenységet folytató intézmények és szervezetek kerüljenek. Sok intézmény, közösség esetében eleve adott volt ez a meghatározás, mint pl. művelődési házak, általános céllal létrejött kulturális egyesületek esetében. Azonban előfordulhattak olyan szervezetek is, ahol a kérdezett kicsit „univerzalisztikus” öndefiníciójának volt a következménye az ilyen irányú besorolás (vagyis a komplex kulturális tevékenység mögött valójában egy jól körülírható, s az adott kategóriákba besorolható főtevékenység áll, amelyet néhány egyéb, de mindenféleképpen másodlagos melléktevékenység egészít ki). Ha figyelembe is vesszük a kategorizálás problematikusságát, akkor is megalapozottan jelenthetjük ki, hogy meghatározó jelentőségű kulturális intézménytípusról van szó – amely azonban súlyát tekintve régióként eltéréseket mutat. Érdekes módon éppen a legnagyobb és a legkisebb vizsgált magyarlakta régióban a legmagasabb az aránya ezeknek az

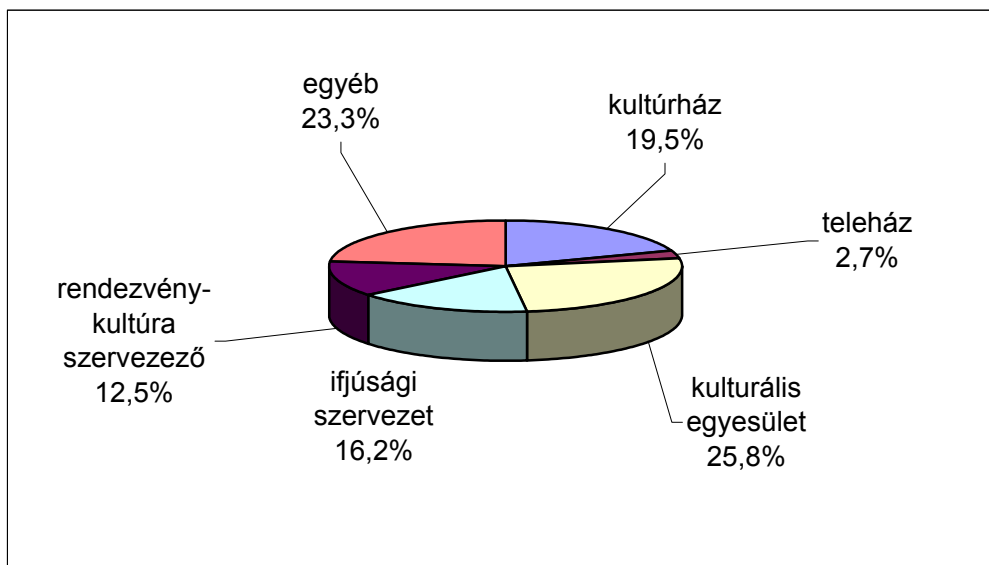

intézményeknek/szervezeteknek (43,9%, illetve 63,6%), de Vajdaságban és Kárpátalján is számottevőnek (37,1%, illetve 31,3%) mondható. Egyedül Felvidéken találoztunk viszonylag kisebb arányban (15,8%) ezzel a típusal, de még itt is jelentős létszámú intézményről és szervezetről van szó.

Ha a komplex kulturális intézmények/szervezetek típusait vizsgáljuk meg, akkor az alábbi grafikonból láthatjuk, hogy nincs egyetlenegy igazán domináns kategória, hanem több számottevő formával állunk szemben. A legnagyobb említettségű kulturális egyesület is a válaszadók egynegyedét teszi csak ki (25,8%). Mellette a jelentős számú kultúrházra - teleházra érdemes még felhívni a figyelmet, együttesen 22,2% tartozik valamelyik típusba a kettő közül. Meglepően soknak tűnik a rendezvény- és kultúraszervező intézmények száma, ami elvben viszonylag kiterjedt „szolgáltató hálózatról” tanúskodna, bár feltételezzük, hogy itt valószínűleg néhány művelődési ház, falusi kultúrotthon is ide sorolta be magát, kicsit sajátosan értelmezve ezt a kategóriát. A nem kevés ifjúsági szervezet mellett (16,2%) a sok „egyéb” kategóriát választó intézményt/szervezetet (23,3%) kell még megemlítenünk, ami jelzi, hogy sokan nehezen tudták besorolni magukat valamelyik kategóriába.

	Szerbia-Montenegró	Románia	<i>Szlovákia</i>	Szlovénia	Ukrajna	Összesen
41. Komplex kulturális szervezet, intézmény	148	733	89	21	50	1 041
Összesen	399	1 670	562	33	160	1 041
(az országban felmért összes intézményen belüli arány)	37,1%	43,9%	15,8%	63,6%	31,3%	36,9%

Komplex kulturális intézmények/szervezetek típusai

N=934

Ha a fentiekben azt mondtuk, hogy a művészeti csoportok a kultúraközvetítés-hagyományápolás civil színterei, akkor ezt az állítást némiképpen árnyalnunk kell. Az alábbi táblázatból jól látható, hogy az ide tartozó intézmények/szervezetek közel egyharmada (30,1%) még a kilencvenes évektől (országanként természetesen eltérő időpontban és intenzitással) radikálisan lezajló politikai és társadalmi változások előtt alakult. Ez mindenképp figyelemreméltó arány, még ha el is marad a nagyrészt az állami intézményrendszernek évtizedek óta szerves részét képező magyar közgyűjteményektől (69,4%). Azt mutatja, hogy ugyan a kilencvenes évektől lényegesen kedvezőbbek voltak a politikai-(és jogi) körülmények a különböző civil vagy kisebbségi művészeti kezdeményezéséhez, azonban korábban, a sokkal merevebb közegben is volt létjogosultságuk ezeknek a szervezeteknek, intézményeknek (színházi csoportok, táncgyűttesek stb.). Mindezt elmondhatjuk a komplex kulturális intézményekről/szervezetekről is, amelyeknél hasonló arányokkal találkozunk az alapítás évét illetően.

<i>A négy intézmény/szervezettípus alapításának éve az egyes régiókban</i>				
<i>év</i>	<i>köz- gyűjtemények</i>	<i>kiadók, média</i>	<i>művészeti szervezetek</i>	<i>komplex szervezetek</i>
1945 előtt	10,6 %	5,6 %	5,0 %	5,4 %
1945–1989	58,8 %	13,5 %	25,1 %	20,1 %
1990	3,2 %	8,5 %	5,7 %	8,9 %
1991–1995	13,6 %	29,2 %	20,7 %	25,6%
1996–2000	9,1 %	28,1 %	30,3 %	26,5%
2001–2003	4,7 %	15,1 %	13,2 %	13,5 %
<i>összesen</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0 %</i>	<i>100,0%</i>

N= 2 616

A továbbiakban a két legnagyobb létszámú csoport, a zeneművészeti és táncművészeti intézmények/szervezetek néhány fontosabb szakmai jellemzőit vizsgáljuk meg.

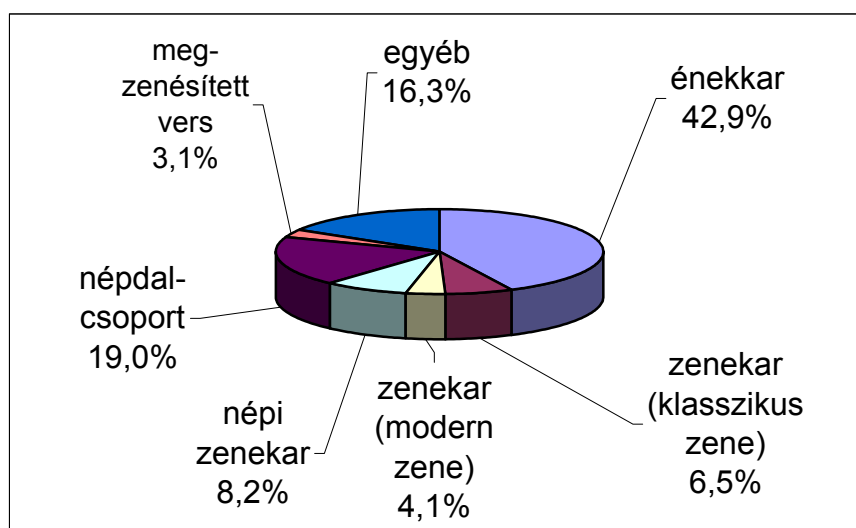
2.3.2. Zene- és táncművészeti csoportok

Mindenekelőtt érdemes megtekinteni, hogy milyen műfaji kategóriát képviselnek a vizsgálatba bekerült zeneművészeti és táncművészeti csoportok. Az alábbi diagram a zeneművészeti csoportok műfaji besorolását mutatja. Fontos megjegyezni, hogy a kérdezetteknek egy, a rájuk leginkább jellemző műfajt kellett megjelölniük, és nem választhattak egyszerre több lehetőséget is. A válaszok ennél a szervezettípusnál megerősítették azt az eredeti kutatói várakozást, miszerint a döntő többség meg tud jelölni egy, rá elsősorban jellemző kategóriát. Igaz ugyan, hogy viszonylag sok volt az „egyéb“ kategóriát választók aránya (ezt választotta az néhány csoport is, amelyik több műfajt tartott jellemzőnek magára nézve).

Az adatok alapján szembevetendő, hogy a zeneművészeti csoportok legnagyobb részét, közel felét (42,9%) az énekkarok teszik ki. Ha ehhez még figyelembe vesszük, hogy a második leggyakoribb típus a népdalcsoport (19,0%), akkor még hangsúlyosabbnak tűnik az „énekes“ együttesek műfajának jelenléte. Sajnos azonban nem tudjuk pontosan megállapítani, hogy a felmért szervezetek milyen arányban „szakosodtak“ a népzenei hagyományok ápolására, hiszen nincs információk arról, hogy – a népdalcsoportok mellett – az énekkarok közül hány sorolható ide, de feltételezhetjük, hogy jelentős részük. Mindenesetre ha az elég nagy számban említett „egyéb“ kategória említéseit is megnézzük, akkor becslésünk alapján azt mondhatjuk, hogy a magyar zeneművészeti csoportok több mint kétharmada a néphagyományok ápolását tartja elsődleges céljának. A klasszikus, illetve modern zenét játszó csoportok (6,5%, illetve 4,1%) mellett még a népi zenekarokat (8,2%) érdemes megemlíteni.

Fentebb már utaltunk rá, hogy az „egyéb“ kategórián belül többen népdalkörként és népzeneakarként együttesen jellemezték magukat. Emellett még az egyházi zene és a fúvós zenekar szerepelt néhányszor az említések között. Végül meg kell jegyeznünk, hogy eredetileg a jazz műfaját is megjelöltük választható kategóriaként, de a vizsgálat során egyetlen magyar zeneművészeti csoport sem akadt, aki ezt a kategóriát választotta volna.

Zeneművészeti csoportok műfaji kategóriák szerint

$N=294$

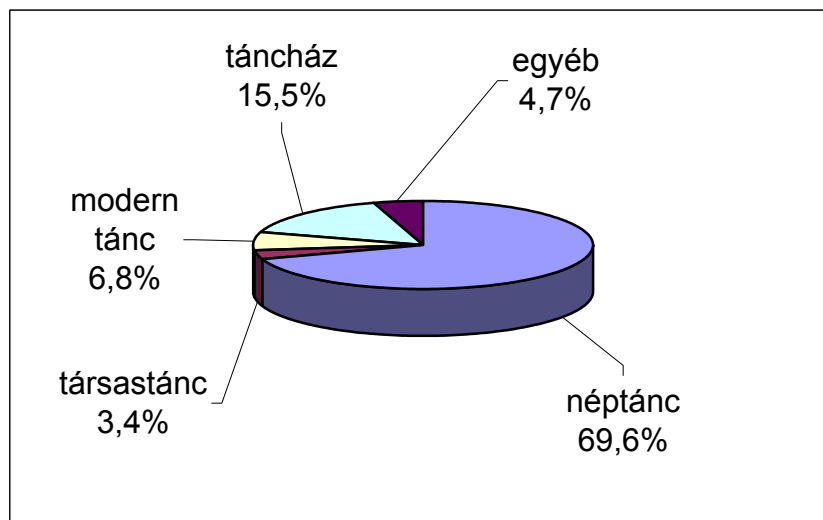
A viszonylag kis esetszámok miatt régiónkénti összehasonlítást csak Erdély és Felvidék esetében lehet végezni. A két legnagyobb magyarlakta határon túli terület esetében elsősorban érdekesnek tűnhet az az eredmény, miszerint az énekkarok és a népdalcsoporthoz szinte pontosan ugyanakkora arányban (63%) szerepelnek, de amíg Erdélyben 57,5-6,1%, addig Felvidéken 19,6-44,1% a kettő közötti részesedés. Elképzelhető azonban, hogy a különbség egy jelentős része a két műfaji kategória eltérő értelmezéséből is adódik.

A vártnak megfelelően alakult a működési formára vonatkozó megoszlás. Eszerint a művészeti csoportok döntő hányada, több mint nyolcvan százaléka különböző társadalmi szervezeti formában tevékenykedik. Jelentős részük hivatalosan nem bejegyzett társadalmi szervezet, önkéntes tagokból, szabadidejükben rendszeresen közös gyakorlásokon résztvevő énekesekből, kisebb részt zenészekből áll. Az összes megkérdezett csoporton belül nagyon magas a nem bejegyzett társadalmi szervezetek aránya (41,2%). Ezenkívül a válaszadó csoportoknak több mint egytizede (11,8%) úgy nyilatkozott, hogy költségvetési intézményként működik. A költségvetési intézményként-szervezetként működő zenei csoportok aránya azonban feltételezhetően kisebb, mivel jó okunk van azt gondolni, hogy a kérdezettek egy része félreértette a kérdést, és a rendszeres támogatást nyújtó költségvetési intézményt (elsősorban önkormányzatot) mint „működtetőt” jelölte meg.

A táncművészeti csoportok között szintén dominál a „népi” műfaj: a néptánc a felmért intézmények több mint kétharmadát (69,6%) teszi ki. Talán kissé meglepő módon a modern- és a társas tánc műfaja együttesen a felmért körök egytizedére (10,2%) jellemző domináns műfaji meghatározásként. Speciális kategóriaként szerepel a táncház, mint a táncművészettel kapcsolatos

hagyományőrzés fontos formája, amely azonban inkább egy klasszikus „intézménynek”, mint műfaji kategóriának tekinthető. Megemlítjük még, hogy a kérdőív előre megadott műfaji besorolásai között szerepelt a balett és a táncszínház is, de egyetlen ilyen csoport sem került be a felmérésbe.

Táncművészeti csoportok műfaji kategóriák szerint

N=148

Az egyes magyarlakta régiók között nem találtunk lényeges eltérést a műfaji kategóriák vonatkozásában, de a kis esetszámok egyébként sem tennék lehetővé statisztikailag megbízható összefüggések levonását. Talán annyit érdemes megjegyezni, hogy Erdélyben valamelyest magasabb a néptánc csoportok aránya (72,2%), mint máshol.

A működési forma vonatkozásában is hasonló eredményekkel találkoztunk, mint a zeneművészeti csoportoknál: több mint háromnegyedük (76,2%) valamilyen társadalmi szervezatként működik. Némi eltérés, hogy valamivel kisebb, bár itt is igen magas a nem bejegyzett társadalmi szervezetek aránya (33,1%), viszont nagyobb a költségvetési intézmény által működtetett csoportok súlya (20,5%).

Érdekes lehet megnézni a csoportok létszámadatait, vajon mekkora közreműködői kör áll rendelkezésre a műsorok összeállításakor. A zeneművészeti csoportok létszáma (az előadókat, tehát az énekeseket és zenészeket figyelembe véve) érthető okokból átlagosan kisebb, mint a táncosoké. A csoportok közele fele (47,7%) 20 főt nem meghaladó létszámot tud felmutatni. Igen magasnak (46,6%) tűnik a 21–50 fős csoportok aránya is. A táncosok esetében valamivel magasabb létszámokkal találkozunk: a leglényegesebb különbség, hogy itt a szervezetek kevesebb mint

egyützede (8,1%) tartozik csak a 10 fő alatti kategóriába (a fellépőket, tehát a táncosokat és a zenészeket beleértve). Az összes válaszadó csoport majdnem fele (49,3%) 21–50 fős, komoly létszámmal rendelkezik, sőt, közel egytizedüknek (8,8%) 50 főnél több tagja van.

<i>A zene- és táncművészeti csoportok társulatának létszáma</i>				
<i>létszám (fő)</i>	<i>zeneművészeti csoport (%)</i>		<i>táncművészeti csoport (%)</i>	
	<i>énekes, zenész</i>	<i>társulat összlétszáma</i>	<i>táncos</i>	<i>társulat összlétszáma</i>
<i>10 fő alatt</i>	21,0%	13,7%	8,1%	5,3%
<i>11–20 fő</i>	26,7%	29,3%	42,6%	32,2%
<i>21–50 fő</i>	46,6%	51,0%	40,5%	52,0%
<i>50 fő felett</i>	5,7%	6,0%	8,8%	10,5%
<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0 %	100,0%

Önmagában persze a társulatok létszáma még keveset mond el arra nézve, hogy egy művészeti csoport mennyire tekinthető jól működő, professzionális művészeti együttesnek. Ezt a problémakört több oldalról próbáltuk körbejárni. Egyrészt direkt módon rákérdeztünk, vajon az intézmény/szervezet önmagát profinak tartja-e vagy amatőrnek. Így tehát egy önbesorolásra kértük meg a válaszadókat, ám anélkül, hogy a „profi” és az „amatőr” szó fogalmát pontosan definiáltuk volna. A válaszok a két csoportban ennek ellenére szinte pontosan meggyezőek: mindössze 5,5-5,3% válaszolta azt, hogy saját művészeti csoportját profinak tartja. Ez a nagyon alacsony arány egyrészt azt mutatja, hogy milyen erős, öntevékeny civil bázison nyugszik a zenei- és tánckultúra ápolása a határon túli magyar régiókban, másrészt viszont éppen a szféra szereplőinek sebezhetőségére, kiszolgáltatottságára is felhívja a figyelmet.

<i>Profi és amatőr szervezetek aránya a zene- és táncművészeti csoportok között</i>		
	<i>zeneművészeti csoport (%)</i>	<i>táncművészeti csoport (%)</i>
<i>profi</i>	5,5%	5,3%
<i>amatőr</i>	94,5%	94,7%
<i>összesen</i>	100,0%	100,0 %

A „profizmusnak” természetesen különböző összetevői, mutatói vannak. Mi ezek közül az alábbiakban két elemre térünk ki röviden. A vizsgálat során egyrészt megnéztük, hogy emberi

erőforrás tekintetében mennyire nyugszik biztos alapokon az egyes csoportok művészeti tevékenysége. Nos, a fenti adatok után talán némiképp meglepő, hogy igen széles az a kör, akik állandó társulattal rendelkeznek, és ebben a tekintetben nincs érdemi különbség a zeneművészeti és a táncművészeti csoportok között (84,7% illetve 82,4%). Úgy tűnik, hogy – a jó értelemben vett – „amatőrség” ellenére a zenekarok, a táncegyüttesek alapvetően állandó tagokkal dolgoznak, ami bizonyos értelemben természetes is, hiszen nem nehezen képzelhető el hosszú távon is színvonalas munka, ha nem lehet építeni egy állandó bázisra.

A határon túli magyar kulturális intézményrendszer általános problémáiba illeszkedik viszont az az eredmény, amely a megfelelő infrastruktúra hiányáról árulkodik, és az itt érintett szervezetek döntő többségét érinti. A csoportok majdnem háromnegyede (70,3%, illetve 72,7%) nem rendelkezik ugyanis saját próbateremmel. Ezeket az adatokat ugyanakkor a másik oldalról is meg lehet közelíteni: a vizsgálatba bekerült csoportok közel egyharmada (29,7%, illetve 27,3%) számára biztosított az állandó próbaterem, ami számosságában azt jelenti, hogy egy viszonylag széles kör, jóval több mint száz zenei-, és tánc csoport tudja megszokott helyen, feltehetően többé-kevésbé kiszámítható körülmények között megtartani szakmai foglalkozásait.

<i>A zene- és táncművészeti csoportok társulata, próbaterme</i>				
	<i>zeneművészeti csoport (%)</i>		<i>táncművészeti csoport (%)</i>	
<i>van-e?)</i>	<i>állandó társulat</i>	<i>saját próbaterem</i>	<i>állandó társulat</i>	<i>saját próbaterem</i>
<i>van</i>	84,7%	29,7%	82,4%	27,3%
<i>nincs</i>	15,3%	70,3%	17,6%	72,7%
<i>összesen</i>	100,0%	100,0%	100,0 %	100,0%